

zsinat
után

gyűjtemény

ZSINAT UTÁN

A DIALÓGUS JEGYÉBEN

ZSINAT UTÁN

GYŰJTEMÉNY

VI. PÁL PÁPA

DÖPFNER BÍBOROS

GARRONE BÍBOROS

KÖNIG BÍBOROS

LÉGER BÍBOROS

SEPER BÍBOROS

SUENENS BÍBOROS

GUYOT ÉRSEK

FEINER PROFESSZOR

LECLERCQ PROFESSZOR

MÜLLER PROFESSZOR

PHILIPS PROFESSZOR

RATZINGER PROFESSZOR

ÍRÁSAI

BÉCS

1968

*A Szentlélektől vezetve,
az Egyház, a mi anyánk,
szüntelenül buzdítja fiait:
legyenek jobbá, s újuljanak meg,
hogy Krisztus jele
egyre ragyogóbban tündököljön
az Egyház arcán.*

Gaudium et Spes, 43.

Egyházi jóváhagyással

Sajtó alá rendezte: P á s z t o r János

Fordítás: Zsinati Munkaközösség

Fedőlapterv: Agnes F a l k n e r

Copyright by Verlag OPUS MYSTICI CORPORIS,

bei Österr. Seelsorge-Institut, 1010 Wien,

Stephansplatz 3/III. — Verlags.-Nr.: 802

Druck: Gloria Kulturverein, Wien.

JAVITANDÓ SAJTÓHIBÁK

- 31.old. 4.sor: mint nyelvi helyett: mind nyelvi
41.old.14.sor: Idézőjel teendő a mondat végére
56.old. alulról 4.sor: Sor végén a vessző törlendő
64.old.13.sor: Lássunk helyett: Lássuk
72.old. 3.sor: Mintegy helyett: Szinte
122.old. 6.sor: keresztények helyett: kereszténynek
145.old. 3.sor: jegyzetszám törlendő
148.old. 2.sor: jegyzetszám törlendő
148.old. 5.sor: és hitigazságukhoz h.: és a hitigazságokhoz
172.old. 4.sor: innoventur helyett: innovetur
196.old. alulról 7.sor: vagy s a helyett: vagyis a
198.old.10.sor: mert e régi h.: mert a régi
198.old.17.sor: ezreivel, s átélte h.: ezreivel, átélte
202.old. 2.sor: (Grasset) után beiktatandó: németül Piper kiadásában
211.old.11.sor: Fêtes et Saison helyett: Fêtes et Saisons
216.old. 5.sor: werden után beiktatandó: (Neue Stadt), ugyanitt még: Sie alle warten...
217.old.23.sor: Taizé) után iktatandó: – Der ungeteilte Christ (Herder Bücherei 246).
219.old.23.sor: Dufous helyett: Dufour
222.old.12.sor: időszerűtlen de h.: időszerűtlen, de

TARTALOM

A kiadó előszava	3
ELŐLJARÓBAN	
1. <i>Suenens</i> bíboros: A zsinat és a múlt	9
I. HITVALLÁS	
2. <i>VI. Pál pápa</i> : Isten népének „hitvallása“	11
II. A HELYZET — FELADATAINK	
3. <i>Döpfner</i> bíboros: Az első év mérlege	27
4. <i>König</i> bíboros: A növekedés krízisei	35
5. <i>Suenens</i> bíboros: A jelen helyzet	47
6. <i>Müller</i> professzor: A zsinat gyümölcse	55
III. A PAPSÁG	
7. <i>VI. Pál pápa</i> : Üzenet a papokhoz	73
8. <i>Léger</i> bíboros: A pap és az egyházi közvélemény	83
9. <i>Guyot</i> érsek: A pap és a külső közvélemény	109
10. <i>Suenens</i> bíboros: A pap a mai Egyházban	121
IV. ÁLLÁSPONTOK — IRÁNYZATOK	
11. <i>Garrone</i> bíboros — <i>Philips</i> prof. — <i>Feiner</i> prof. — <i>Ratzinger</i> prof.: Álláspontok a zsinati teológiában	137
12. <i>Suenens</i> bíboros: Kölcsönös kiegészülés a teológiában	149
13. ***: Progresszívek és konzervatívok	155
14. <i>Leclercq</i> professzor: Örökségünk — A hagyomány az Egyházban	163
ZÁRÓSZÓ	
15. <i>Seper</i> bíboros: Hűség a zsinathoz	183
Jegyzetek	188
Irodalmi Tájékoztató	196

*Hinnünk kell,
eleven és bizakodó hittel a Szentlélekben.
Ő az Egyház életének főmozgatója —
tegnap, ma és holnap egyaránt!*

Suenens bíboros

Ha az Egyház „Krisztus teljessége”, akkor érthető, hogy növekedni és tökéletesedni akar. Arra törekszik, hogy a történelem folyamán az emberrel együtt fejlődjék, az egyének, eszmék és kultúrák sokféleségében. Az Egyház nemcsak a valóságban, hanem szándékában is katolikus. Végső célja a Paruzia, vagyis Krisztus végső győzelme, mert Ő az „Alfa” és „Omega”. Hogy Krisztus tökéletes teste lehessen, hogy „eljusson a férfiúi tökéletességre, olyan életkorra, amelynek mértéke Krisztus teljessége” mindent áthat, mindent magáévá tesz a világban — „a bűnt kivéve” ... Az Egyház folyton fejlődik a Szentlélek hétszeres ajándékának hatása alatt, míg csak az idők végén el nem éri a tökéletességet.

Korunknak jutott a megtisztelő feladat, hogy a nagy művet elkezdje, amelyet későbbi nemzedékek fognak befejezni: meg kell teremtenie azt a humanizmust, mely a világ mértékére van szabva, de ugyanakkor Isten szándékait tartja szem előtt.

Suhard bíboros

A KIADÓ ELŐSZAVA

E gyűjtemény annak a meggyőződésnek köszöni eredetét, hogy Egyházunk történelmi korfordulóját éljük. S mivel minden korforduló válsággal jár, amelyet bizonytalanság jellemez, ami viszont szükségképp nyugtalanságra, aggodalmakra vezet – mindez ellensége a nyugodt építőmunkának –, tájékoztatásra, megnyugvást és biztonságot sugárzó irányfényekre van szükség. Ezért szólaltatjuk meg Egyházunk néhány felelős állásban lévő, nagyobb áttekintéssel rendelkező főpásztorát, valamint a hittudomány képviselőit. Az időpont is alkalmasnak látszik: véget ért a „hit éve”, a zsinat utáni korszak első, még sok bizonytalansággal és tapogatózással teljes időszaka.

Előljáróba Suenens bíboros, a zsinat egyik moderátorának szavait idézzük, amelyek rávilágítanak sok értetlenség és ellentmondás belső okára: a zsinat évtizedes belső egyházi fejlődés beteljesülése, s akik ezt nem élték át, most zavartan szemlélik annak gyümölcseit.

Gyűjteményünk első része: hitvallás. Természetesen kíváncsított ide – a már teljesen kész gyűjtemény élére, egyebek mellőzésével – VI. Pál pápa hitvallása, amellyel az imént zárta le a „hit évét”. Legyen ez egyszersmind tanújele magyarnépünk hagyományos pápahűségének.

Szemelvényeink második csoportja a zsinat utáni helyzettel és feladatainkkal foglalkozik – lényegében idetartozik a zárószó is – négy főpásztor tollából, akik egyúttal nemzetük püspöki karát képviselik, és részint a zsinaton töltöttek be jelentős szerepet, részint most vannak a Vatikán felelős pozícióiban.

Döpfner bíboros, a másik moderátor a zsinat utáni első év mérlegét vonja meg, s rámutat a zsinat valóráváltásának vitat-

hatatlan kötelességére és az elkövetkező időszak alapvető feladatára: Krisztus mellett való személyes döntésünket kifejező hitünk elmélyítésére.

König bíboros, a vatikáni nem-hívók titkárságának vezetője, – akinek zsinati mérlege, az egészséges középútra mutató végrehajtási utasítással, sorozatunk első, s szellemét jellemző írása, – a történelemre utal, tanítómesterünkre, ez igazolja, hogy a korfordulók válságai s az ezekkel járó viták végső fokon gyümölcsözőek, amint ezt növekedésünk első, ősegyházi krízisei is mutatták. A lényeges, hogy végeredményben a Krisztus Urunk „pártjához” tartozók érvényesüljenek, akik Istennel való kapcsolatukból merítenek indítást az emberek világának odaadó szolgálataira.

Suenens bíboros, az egyensúlyi helyzet visszanyerésének előfeltételére utal: tudatosítani az Egyházban a múlt, jelen, jövő egységét a fejlődés során; az újítások kapcsán pedig élesen különböztetni a hit lényege és kifejezési formái között.

A zsinat gyümölcseit s mai helyzetünket a főpásztorok után a hittudós szemszögéből Alois Müller, a neves fribourgi katólikus egyetem professzora méri fel, rámutatván a válaszüton levő Egyház jelentősebb új irányulásaira, szemléletének változásaira az Egyházzal, az igazságfogalommal, tekintéllyel, keresztény erkölccsel stb. kapcsolatban. Diagnózisa: A fejlődés óriási erőfeszítéseket követel az Egyháztól, – tőlünk. De azért nem lát bénult félelemmel szakadékot az elmélyült hitnek szellemében, amely nem emberi biztosítékokban, hanem egyes-egyedül Jézus Krisztusban látja az Egyház fennmaradásának biztosítékát.

A következő csoport a papságról szól: ha a zsinat végrehajtását tekintjük, a helyzet kulcsa jórészt az ő kezükben van. Szemlélvénveink sorát VI. Pál pápának a papokhoz írt levele nyit-

ja meg. Krisztus helytartója szívének meleg szeretetével szól paptestvéreihez és lelkükre köti: sohase kételkedjenek papságuk szentségi jellegében. Majd rámutat a papság lényeges dimenzióira: a szent, apostoli, aszkétikus és egyházi dimenzióra.

Ezután Léger bíboros – aki életével tesz ékes tanúbizonyságot a szegény és szolgáló egyház mellett – szól a papok jelentős szerepéről a belső egyházi közvélemény alakításában, a szószéken adódó páratlan lehetőségeikről. Elmékedési anyagot is nyújt a reális tanításról és a keresztyén szellemű kritikáról.

Magának a papi hivatásnak megítéléséről, ma sokat hangoztatott megváltozásáról, továbbá kíváncsú megújulásáról, az új papi típusról Guyot érsek, a francia papságnak a papnevelésben illetékes főpásztorja ad elvi iránymutatást.

A két papi nemzedék megértő és szolidáris együttműködésére pedig ismét Suenens bíboros mutat rá, magvasan jellemezve az új papi nemzedék szellemét; értékes utalást találunk itt a papok és laikusok viszonyára is.

A válságos idők vitákkal járnak. Ezért fontos, hogy saját pozícióinkat tisztázzuk egymás közt. Rá kellett tehát világítanunk a különböző felfogások alapirányaira, s az ebből eredő magatartások gyökereire. Garrone bíboros, Philips, Feiner és Ratzinger professzorok írásai derítenek fényt erre a kérdésre. A különböző irányokhoz tartozó teológusoknak egymást kiegészítő, szoros együttműködését Suenens bíboros hangsúlyozza.

Arra, hogy a különböző irányzatok milyen viszonylagosak, az osztrák Katolikus Akció írása mutat rá. Ez a közösségi tanúságtétel arra figyelmeztet, hogy többet törődjünk testvérünkkel, mint igazunkkal, többet a Szentírással, mint az intézményekkel.

A megőrzés és újítás egyensúlyának titkára a lélekben örökifjú Mgr. Leclercq, érdemesült louvaini professzor mutat rá.

Az Egyház mindenekelőtt a Szentlélek, – és azután az emberek abban a mértékben, ahogyan a Lelket szolgálják. Ezek megálálják az egyensúlyt a megőrzés és megújulás évezredes processeszusában, s jól tudnak különböztetni lényeges, ősi hagyományok és átmeneti, újabb szokások között.

Zárószó gyanánt Seper bíborosnak, a hittani kongregáció vezetőjének gyakorlatias összefoglalását hozzuk: A zsinat kollektív lelkiismeretvizsgálatát követő megújulási programjához maradjunk hűségesek és egyaránt tartózkodva a mozdulatlanság s túlkapások helytelen végleteitől, a helyes úton ingadozás és félelem nélkül haladjunk előre!

Ehhez az előhaladáshoz szántuk irányfényekül e szemelvényeket. Csak kínálják, de nem erőltetik irányjelzésüket. A figyelmes olvasó egyhamar észreveheti, mennyi közös vonás van mondanivalójukban, mennyire kiegészítik és egyezéseikkel mennyire erősítik egymást. Mi az ami közös bennük?

Őszinték és reálisak: nem hallgatják el a veszélyeket. Mégis távol van tőlük minden félelem. Nem csak azért, mert a félelem a legrosszabb tanácsadó a válságos időkben, mert bizonytalanná és kapkodóvá tesz, amikor higgadt cselekvésre van szükség, – hanem nyugalmauk történelmi látásmódra vall, sőt még inkább erős hitükre. Ennek tanúja Suenens bíboros: „Hinnünk kell, eleven és bizakodó hittel a Szentlélekben. Ő az Egyház életének főmozgatója tegnap, ma és holnap egyaránt.” Ebből az erős hitből fakad a félelmet nem ismerő elszántság, amely Szent Pétert arra bírta, hogy az Úr szavára bátran kilépjen a bárka biztonságából a hullámozó tengerre – ez bírja rá az Egyház eleven tagjait, hogy kockázattól vissza nem riadva váltsák valóra a zsinatot. Ez a hit nemcsak a hit megvallásából áll, hanem még inkább a gyökeres Krisztushoz kapcsolódásból, amelynek vele-

járója az állandó megtérés, a belső megújulás – nincs aki ezt ne hangsúlyozná – mert, Léger bíboros szavával, elsősorban „nem az a kötelességünk, hogy minden hónapra új reformot dolgozzunk ki, hanem az, hogy napról napra közelebb akarjunk jutni Istenhez.” Az egyéni megújulás feltétele az egész Egyház megújulásának, hogy a világ felismerhesse rajta Krisztus vonásait.

E főtörekvés lényegi egysége megengedi a teológiai nézetek sokféleségét, hogy ezek azután egymást kiegészítve világos színképbe olvadjanak össze. A felfogások sokfélesége azonban nem fajulhat gyűlölködő viszálykodássá, mint a polemikus irodalom annyi írása mutatja. Kifejezetten is szó esik a keresztényszellemű kritika és polémia követelményeiről egy, a papokhoz szóló írásban, hiszen itt a papságnak kell a jó példával elől járnia. Mert megmagyarázhatatlan, ha paptestvérek egymástól és főpásztoraiktól megtagadják azt a megbecsülést, amelyet a laikusoktól maguk iránt megkövetelnek, sőt még az Egyházon kívül állóktól is hiányolnak, ha nem adják meg nekik. E tekintetben szemelvényeink íróinak magatartása példamutató: mindig pozitív, megértő, határozott, sohasem szenvedélyes és agresszív.

Nem nehéz belátni, hogy ez nemcsak stílus kérdése, hanem azé a belső magatartásé, amely inkább törődik a testvérrel, mint saját igazával. Itt valósul meg, amit az evangéliumi eszmény erkölcsi normája felé tájékozódásról annyi szerzőnk sürget.

Igy tehát egyben tanúságtétel is akar lenni e gyűjtemény a Lélek, a szeretet Lelke mellett. Épp ez a szeretet sürgeti az Egyházat, hogy fokozottabb figyelemmel forduljon az embertársak, a világ felé, ez sarkalja, hogy folytassa a Megtestesülés és Megváltás művét, ez hajtja, hogy dinamikusabbá váljék lelkipásztori munkájában, magatartásában, semmi más.

A szeretet Lelke által valósul meg a „transzcendencia és inkar-

náció szintézise" (Suhard), hiszen ez kapcsol Krisztushoz és a világhoz is. „A világot csak akkor tudjuk Krisztussal megváltani, ha közvetlenül ismerjük Isten világát és az emberek világát. Isten világát az Istennel való belső kapcsolatból, az emberek világát pedig az emberek és a világ őszinte, odaadó szolgálata során ismerjük meg.” (König bíboros)

Ezért sürgyeti szüntelenül tagjait az Egyház megtisztulni, megújítani, Istennel egyre jobban egyesülni, hogy így – XXIII. János pápa szavával – minden keresztény világító szikra, élesztő kovász legyen a világ számára.

Ez a belső megújulás a zsinat igazi célja – „Megújodás és nem forradalom!” (VI. Pál pápa) – s ez kell, hogy eszménye legyen minden belső egyházi dialógusnak is. Ezt kívánja szolgálni ez a gyűjtemény is.

A szemelvényeket követő Jegyzetek a szerzőkről, a lelőhelyekről tájékoztatnak s közlik az eredeti lapalji jegyzeteket is. Az Irodalmi Tájékoztató pedig elsősorban a papság tájékoztatását szolgálja, az itt érintett gondolatok elmélyítésére, tudományos munkájukban és lelkipásztori gyakorlatukban.

Végül itt mondunk köszönetet a kiadók nagylelkűségéért, amellyel szemelvényeink közlését számunkra lehetővé tették.

Bécs, 1968. július 2.

A KIADÓ

ELÖLJÁRÓBAN

*Azoknak az életcsíráknak,
amelyeket a zsinat az Egyház földjébe ültetett,
teljes érettségre kell jutniok.*

VI. Pál pápa

A II. Vatikáni Zsinat egy korszak végét jelenti. Sőt, már e rövid távlatból nézve mondhatjuk, hogy korszakok sorozata ért véget: korfordulóhoz jutottunk.

Hiszen jogosan állították, hogy véget ért a konstantini korszak, a középkori jellegű kereszténység, az ellenreformáció és az I. Vatikáni Zsinat kora is. E hosszú mult távlatából tekintve, a II. Vatikáni Zsinat valóban korfordulót jelent egyháztörténelmünkben.

Ha azonban a közelmult távlatából, tehát századunk első feléből nézzük, nem végnek, hanem beteljesülésnek érezzük. Úgy tűnik előttünk, mint azoknak a nagy megújódási mozgalmaknak örököse és hasznélvezője, amelyek a mai Egyház méhében keletkeztek s továbbélnek, mint pl. a biblikus, a liturgikus, patrisztikus, teológiai és pasztorális mozgalmak.

A zsinat felfogta és szilárd mederbe terelte ezeket az áramlatokat. A Szentlélek segítségével hatalmas folyamatokká duzzasztotta, és elszánt tudatossággal gondoskodott arról, hogy a nyílt tengerbe ömölhessenek. János pápa a zsinat megnyitásakor azt az óhaját fejezte ki, hogy az egyház tavasza következék be. Óhaja, reménye telje-

sült. De mint minden tavaszkor, az egyházi megújulásnál is viharok, nyarat késleltető tényezők jönnek közbe.

Mert tagadhatatlan: számos hívő nem vette észre, hogy az utóbbi három évtized mélyén micsoda belső érlelődési folyamat megy végbe, és így nem is érzékelhette igazában azoknak az új erőknak feltörését, amelyeket a zsinat megannyi folyamagyba terelt. Ezért a multtal való szakítás, amelynek több vonatkozásban tanúi, többé-kevésbé megrendítették őket. A zsinati viták annyi vélt bizonyosságot és klasszikusnak tekintett szokást tett kérdéssé, a problémák oly tömegét vetette föl – utóbbiakat a közvélemény erősen eltorzította, – hogy nagyon sok katolikus hívőt e váratlan meglepetés teljesen megzavart.

Az ilyen hívőnek igen nehéz megkülönböztetni: mi az, ami az Egyház megváltoztathatatlan hagyományához tartozik, és mi az, ami merőben társadalmi, profán – s így a hit szemszögéből nézve – csak periférikus, mellékes hagyomány tartozéka.

A természetben a tavasz csak akkor fejtheti ki teljes hatását, ha a fákat, bokrokat megnyírják. De a nyíróollót gondos körütekintéssel szabad csak használnunk.

Ha csak a kopár, sok ágától-gallytól megfosztott fákat nézzük, nehezen képzeljük el, hogy ebből új élet, a télből tavasz fakad.

Minél nagyobb távlatot nyerünk, annál világosabban látjuk majd, hogy a II. Vatikáni Zsinat jelentősége rendkívüli, belátjuk, hogy bizonyos ágakat, gallyakat csak azért kellett levágni, hogy a fa jobban bontakoztathassa ki ereit.

I.
HITVALLÁS

VI. PÁL PÁPA
ISTEN NÉPÉNEK „HITVALLÁSA“

Tisztelendő Testvéreink.

Kedves Gyermekeink!

Ezzel az ünnepélyes liturgiával bezárjuk Szent Péter és Pál vértanúságának 19. centenáriumát és a „hit évét” is. A szent apostolokról úgy akartunk megemlékezni, hogy tanúskodunk a hit lerétéménye (1 Tim. 6, 20) iránti rendíthetetlen hűségünkről: ezt a hitet az apostolok adták tovább nekünk; a vándorló Egyház a világtörténelem jelenlegi szakaszában is ebből a hitből akar élni.¹

Kötelességünknek érezzük azt, hogy most nyilvánosan köszönetet mondjunk azoknak, akik készséggel válaszoltak felszólításunkra és hozzájárultak a „hit évének” teljesebb ünnepléséhez az Isten Igéjéhez való személyes kapcsolatuk elmélyítésével, az egyes közösségek hitvallásának megújításával és keresztyén életük tanúságtételével. Egészen különleges módon fejezzük ki hálánkat püspöktestvéreinknek és a katolikus Anyaszentegyház híveinek, és mindannyiukra áldásunkat adjuk.

Úgy érezzük, hogy a Krisztus által szent Péternek adott megbízatást nekünk is teljesítenünk kell: Péter érdemben legutolsó utódjának is meg kell erősítenie hitében testvéreit (Lk 22, 32). Tudatában vagyunk emberi gyengeségünknek, de ugyanakkor megbízatásunkból eredő kötelességünknek is, ezért most egy hitvallást teszünk: felolvassunk egy credo-t, amely ugyan nem a szó szoros értel-

mében vett dogmatikai definíció, mégis lényegében megismétli a niceai hitvallást, kissé kifejtve azt korunk szellemi szükségeinek megfelelően. Az Isten szent Egyházának halhatatlan hagyományát foglalja össze ez a *credo*.

Amikor ezt tesszük, tudomásunk van arról, hogy bizonyos modern körökben mily nagy nyugtalanság tapasztalható a hittel kapcsolatban. Ennek a forrongásnak egyik oka a mai világ mélyreható változása: annyi, de annyi bizonyosságot kétségbe vonnak vagy vitatnak! Látjuk, hogy még a katolikusokat is magával ragadja a változás és az újság láza. Kétségtelen, hogy az Egyháznak mindig is az lesz a kötelessége, hogy folytassa erőfeszítését: elmélyíteni és hirdetni az egymást követő nemzedékeknek – egyre alkalmasabb módon – Isten kifürkészhetetlen titkait, üdvösségünk forrásait. De ugyanakkor, amikor az elengedhetetlen kutatás munkáját sürgetjük, ügyeljünk a legnagyobb gonddal arra, hogy csorbíthatatlanul őrizzük meg a keresztény tanítást. Óvakodnunk kell attól, – amit manapság sajnos tapasztalunk, – hogy a hívő lelkekben zavart és bizonytalanságot keltsünk.

Ezzel kapcsolatban hasznos lesz megemlíteni, hogy az értelem, amelyet Istentől kaptunk, túl a tudományosan igazolható tapasztalaton, eléri azt, ami van, és nem csupán a struktúráknak és a fejlődő lelkiismeretnek szubjektív kifejezését; másrészt pedig az értelmezésnek – a hermeneutikának – az a feladata, hogy igyekezzék megérteni és kibogozni – mindig tiszteletben tartva a kiejtett szót – azt az értelmet, amelyet a szöveg hordoz, nem

pedig saját kénye-kedve szerint belemagyarázni az értelmet a szövegekbe, önkényes hipotéziseket követve.

De mindenekfelett a Szentlélekbe vetjük rendíthetetlen bizalmunkat: az Egyház Lelkébe, és a hit isteni erényére támaszkodunk, amely a titokzatos Test életének alapja. Tudjuk, hogy a lelkek várják Krisztus helytartójának a szavát és ennek a várakozásnak rendszeres tanításunkkal igyekszünk eleget tenni. Ma viszont alkalmunk van sokkal ünnepélyesebb megnyilatkozásra.

A hit évének bezárásakor, szent Péter és Pál apostolok ünnepén egy hitvallással akarjuk tisztelni az élő Istent. Miként Fülöp Cezáreájában Péter apostol a tizenkettő nevében vallotta meg Krisztust, az élő Isten Fiát, – túl az emberi vélekedéseken, valóban hitet téve az Úr mellett –, úgy ma az ő alázatos utódja is, az egyetemes Egyház pástora, az Isten népe nevében hitvalló tanúságot tesz, a mellett az isteni igazság mellett, amelyet az Egyháznak kell hirdetnie minden nép között.

Azt akartuk, hogy hitvallásunk eléggé teljes és kifejezett legyen: így a szükségnek megfelelően kielégíti a hívő lelkeket, akik világosságot keresnek, és mindazokat, akik – bármilyen szellemi családhoz tartoznak is – az Igazságot keresik.

A szent Isten és a mi Urunk Jézus Krisztus dicsőségére, bízva a Szentséges Szűz Mária oltalmában és szent Péter és Pál apostolok segítségében, az Egyház hasznára és épülésére, felolvassuk most ezt a hitvallást, lelkileg egysülve veletek, szeretett Testvéreink és Gyermekeink.

HITVALLÁS

Hiszünk az egy Istenben, Atya, Fiú és Szentlélekben, Ő a teremtetője a látható dolgoknak – amilyen e világ is, ahol múlandó életünk lefolyik, – és a láthatatlan szellemeknek, amelyeket angyaloknak is nevezünk (D 3002), és teremtetője minden emberben a szellemi és halhatatlan léleknek.

Hisszük azt, hogy ez az egyetlen Isten teljesen egy végtelenül szent lényegében és minden tökéletességében: mindenhatóságában, végtelen tudásában, gondviselésében, akaratában és szeretetében. Ő az, Aki Van, ahogy ezt Mózesnek kinyilatkoztatta (Ex. 3, 14); és Ő a Szeretet, amint János apostol tanítja (1 Jn. 4, 8): így tehát ez a két név, a Lét és a Szeretet annak az isteni valóságát fejezik ki valamiképpen, aki meg akarta magát ismertetni velünk és aki, „mivel megközelíthetetlen fényben lakozik” (1 Tim. 6, 16), önmagában minden név, minden dolog és minden teremtetett értelem fölött van. Egyedül Isten maga adhatja önmaga igaz és teljes ismeretét, kinyilatkoztatva önmagát mint Atyát, Fiút és Szentlelket. A kegyelem által az isteni életben részesedünk, -- ebben az életben a hit homályában, a halálon túl az örök világosságban. A három személyt öröktől fogva a kölcsönös viszonyok alkotják: mindegyik az egy és ugyanazon isteni Lét birtoosa, mindegyik a háromszor szent Isten boldog életének részese. Isten túl van mindazon, amit emberi értelemmel felfoghatunk (D 804). Mégis, hálát adunk az isteni jósnak azért, hogy igen sok hívő tanúskodhatik velünk

együtt az emberek előtt ennek az Istennek az Egységéről. jóllehet a Szentháromság titkába be nem hatolhatnak.

Hiszünk tehát az Atyában, aki öröktől fogva nemzi a Fiút; a Fiúban, Isten Igéjében, aki öröktől fogva születik; a Szentlélekben, a teremtetlen személyben, aki az Atyától és a Fiútól származik mint az ő kölcsönös szeretetük. Így az egyformán örökkévaló és egyenlő (*coaeternae sibi et coaequales*, D 75) három isteni személyben túlsordul és beteljesedik a teremtetlen lényre jellemző dicsőség kiválósága szerint – a tökéletesen egy Isten élete és boldogsága. Mindig „tisztelni kell az Egységet a Háromságban, és a Háromságot az Egységben” (D 75).

Hiszünk a mi Urunk Jézus Krisztusban, aki az Isten Fia. Ő az örök Ige, az Atyától született minden idők kezdete előtt és egylényegű az Atyával, *homousios to Patri* (D 150). és minden általa lett. Megtestesült a Szentlélek erejéből Szűz Mária méhében és emberré lett: tehát egyenlő az Atyával istensége szerint, alábbvaló az Atyánál embersége szerint (D 76) és egy önmagában, nem a két természet lehetetlen összekeveredése által, hanem személyének egységében (D 76).

Közöttünk lakozott, telve kegyelemmel és igazsággal. Hirdette és megalapította az Isten országát és önmagán keresztül megismertette az Atyát. Új parancsolatot adott nekünk, azt, hogy úgy szeressük egymást, amint ő szeretett bennünket. Az evangéliumi boldogságok útját tanította: a lelki szegénység, a szelídség, a türelemmel viselt szenvedés, az igazságosság szomjazása, az irgalom,

a szívtisztaság, a béke vágya, az igazságért elviselt üldöztetés vezetnek e boldogság felé. Szenvedett Poncius Pilátus alatt: Ő az Isten béránya, aki magára vette a világ bűneit; meghalt értünk a kereszten, hogy megváltó vére által üdvözítsen bennünket. Eltemették és a saját hatalmából harmadnapon feltámadott: feltámadása által részesít bennünket az isteni életben, vagyis a kegyelmi életben. Felment a mennybe, és újra eljön majd dicsőségben ítélni élőket és holtakat: mindenkit a saját érdemei szerint, - azok, akik Isten szeretetére és irgalmára igennel feleltek, az örök életre mennek; azok pedig, akik ezeket mindvégig visszautasították, a soha ki nem alvó tűzre kerülnek.

És országának nem lesz vége.

Hiszünk a Szentlélekben, aki Úr és életadó, akit az Atyával és a Fiúval együtt imádunk és dicsőítünk. Ő szólt a próféták szavával; Őt küldte el nekünk Krisztus, miután feltámadt és fölment az Atyához. A Szentlélek megvilágosítja, élteti, védelmezi és vezeti az Egyházat, megtisztítja tagjait, ha a kegyelemről nem fordulnak el. Tevékenysége behatol a lélek legmélyére, képessé teszi az embert arra, hogy Jézusnak erre a felhívására válaszoljon: „Legyetek tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes” (Mt. 5. 48).

Hisszük, hogy Mária, a megtestesült Igének, Istenünknek és Üdvözítőnknek Anyja (D 251-252) mindig szűz maradt és, hogy e kiválasztottság alapján, Fiának érdemeire való tekintettel, különleges módon részesült a megváltás-

ban (LG 53): az eredeti bűn minden makulájától mentes maradt (D 2803) és minden más teremtménynél jobban bővelkedett a kegyelmi adományokban (LG 53). Mint-hogy a szeplőtelen szent Szűz egészen szoros kötelék révén kapcsolódik a megtestesülés és a megváltás titkaihoz (LG 53,58,61), földi élete végén testestül-lelekestül a mennyei dicsőségbe vétetett (D 3903), és miután feltámadt Fiához lett hasonlóvá előre elnyerte minden igaz ember jövőendő sorsát. Hisszük azt is, hogy Isten szent Anyja, az új Éva, az Egyház Anyja (LG 53,56,61,63) az égben is folytatja Krisztus tagjai iránti anyai szerepét, közreműködve a megváltott lelkek újjászületésében és isteni életük fejlődésében (LG 62).

Hisszük, hogy Ádámban mindnyájan vétkeztek: ez azt jelenti, hogy az általa elkövetett ősbűn megsebezte az emberi természetet, vagyis a minden embernél közös természetet olyan bukott állapotba juttatta, amelyben ennek a bűnnek következményeit hordozza és amely különbözik az ősszülők eredeti állapotától, -- ebben a szentség és a megigazultság következtében az ember nem ismerte sem a rosszat, sem a halált. Az így elbukott emberi természet, megfosztva a kegyelem köntösétől, természetes képességeiben megsebezve a halálnak van alávetve, amely minden emberre átszármazik. Ebben az értelemben minden ember bűnben születik.

Valljuk tehát a Trentói Zsinattal, hogy az eredeti bűn az emberi természettel származik át, „nem utánczás, hanem nemzés útján” lesz kinek-kinek „sajátja” (D 1513).

Hisszük, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus megváltott bennünket a keresztdozata által az eredeti bűntől és a személyesen elkövetett bűnöktől is, úgy hogy az apostol szava szerint, „ahol elhatalmasodott a bűn, túláradt a kegyelem” (Róm. 5, 20).

Hisszük, hogy Urunk Jézus Krisztus egyetlen keresztséget alapított a bűnök bocsánatára. A keresztséget ki kell szolgáltatni a kisgyermeknek, még ha nem is vétkeztek személyes bűnnel, mivel a természetfölötti kegyelemtől megfosztva születnek, hogy így újjászülessenek „vízből és Szentlélekből” Jézus Krisztusban az isteni életre (D 1514).

Hisszük az egy, szent, katolikus és apostoli Egyházat, amelyet Krisztus Péterre mint kősziklára épített. Az Egyház Krisztus titokzatos Teste: hierarchikus szervekkel rendelkező látható társaság és lelki közösség egyszersmind; a földi Egyház Isten vándorló népe és ugyanakkor égi javakkal van elhalmozva; az Isten országának csírája és zsengeje: általa folytatódik az emberi történelem során a megváltás fájdalmas műve; és ez a várva várt megváltás csak az idők végén a dicsőségben teljesedik be (LG 8 és 5). Egyházát a mi Urunk Jézus Krisztus a szentségek által építi ki, amelyek az ő teljességéből folynak (LG, 7, 11). Az Egyház a szentségek által részesíti tagjait Krisztus halálának és feltámadásának titkában, a Szentlélek kegyelmének erejében, amelyből élet és tevékenység fakad (LG, 7, 12, 50). Az Egyház tehát szent, jóllehet bűnösöket is magában foglal; szent, mivel életforrása a kegyelem: az

ő életéből részesedve szentelődnek meg tagjai; ha pedig elvágják magukat ettől az élettől, a bűnbe és a zűrzavarba esnek vissza, amely megakadályozza szentségének ki-sugárzását. Ezért az Egyház szenved és bűnbánatot tart hibáiért; hatalma van, hogy meggyógyítsa gyermekeit Krisztus vére és a Szentlélek adománya által.

Az Egyház az isteni ígéretek örököse és Ábrahám Lélek szerinti leánya, Izrael révén, amelytől a szeretettel őrzött Írásokat örökölte és amelynek pátriárkáit és prófétáit tiszteli; az apostolokra épült, századokon át továbbadja mindig élő szavukat és lelkipásztori hatalmukat Péter utódaiban és a vele közösségben élő püspökökben. Állandóan a Szentlélek vezeti: Ő bízta meg azzal, hogy megőrizze, tanítsa, magyarázza és terjessze azt az Igazságot, amelyet Isten homályosan a próféták által, teljesen az Úr Jézusban nyilatkoztatott ki. Hisszük mindazt, amit Isten írott vagy szóban áthagyományozott szava tartalmaz, és amelyet az Egyház mint Istentől kinyilatkoztatottat tár elénk, akár ünnepélyes megnyilatkozása által, akár rendes és egyetemes tanítóhivatala által (D 3011). Hisszük, hogy Péter utóda tévedhetetlen, amikor mint az összes hívők pásztora és tanítója *ex cathedra* tanít (D 3074), és hogy ezzel a kiváltsággal a püspökök testülete is rendelkezik, amikor a pápával együtt gyakorolja a legfőbb tanítóhivatalt (LG, 25).

Hisszük, hogy az Egyház, amelyet Jézus alapított és amelyért Ő imádkozott, fogyhatatlanul egy a hitben, az istentiszteletben és a hierarchiával alkotott közösségében.

Ennek az egyháznak a kebelében a liturgia gazdag változatossága, a teológiai és lelki örökség, valamint az egyházfegyelem különbözősége található: ez a változatosság egyáltalán nem árt egységének, hanem azt csak fényesebben nyilvánítja ki (LG, 23).

Elismerjük azt is, hogy Krisztus Egyházának szervezetén kívül is megtalálhatók az igazság és a megszentelődés számos elemei: ezek az Egyház sajátját alkotják és a katolikus teljesség felé mutatnak (LG, 8). Hisszük, hogy a Szentlélek felkelti Krisztus tanítványainak szívében az egység szeretetét (LG, 15), ezért reméljük azt, hogy mindazok a keresztények, akik még nincsenek teljes közösségben az egyetlen Egyházzal, egy napon egyetlen nyájba egyesülnek egyetlen Pásztor vezetése alatt.

Hisszük azt, hogy az Egyház szükséges az üdvösségre, mivel Krisztus, az üdvösség egyetlen közvetítője és útja, Testében, az Egyházban van jelen számunkra (LG, 14). Isten üdvözítő szándéka azonban minden embert átfog: azok, akik saját hibájukon kívül nem ismerik Krisztus evangéliumát és Egyházát, de őszintén keresik Istent, és a kegyelem ösztönzésére törekszenek teljesíteni Isten akaratát, amelyet lelkiismeretük parancsából ismernek meg, ezek is – Isten tudja csak, hogy hányan vannak – hozzátartoznak, jóllehet láthatatlanul Isten népéhez.

Hisszük, hogy a mise, amelyet a pap Krisztus személyét képviselve és az egyházzirenddel kapott hatalom erejében Krisztus nevében és titokzatos Teste tagjainak nevében mutat be, a Kálvária áldozatát jeleníti meg szent-

ségileg oltárainkon. Hisszük, hogy a pap által konszekrált kenyér és bor az égben dicsőségesen trónoló Krisztus testévé és vérévé változik át, miként az Úr által az utolsó vacsorán megáldott kenyér és bor is az Ő testévé és vérévé változott, mielőtt a kereszten felajánlotta volna magát értünk; és hisszük, hogy az Úr titokzatos jelenléte a látható külső alatt, amely érzékeink számára továbbra megmarad, vagyis a változatlan színek alatt, igazi, reális és lényegi jelenlét (D 1651).

Krisztus tehát csak úgy lehet jelen e szentségben, hogy a kenyér valósága az Ő testévé, a bor valósága pedig az Ő vérévé változik át, csupán a kenyérnek és a bornak az érzékszerveink alá eső tulajdonságai maradnak változatlanok. Ezt a csodálatos átváltozást az Egyház nagyon találóan transzszubsztanciációnak, átlényegülésnek nevezi.

Minden teológiai magyarázatnak és értelmezésnek, – ha a katolikus hittel összhangban akar maradni – tartania kell, hogy a kenyér és a bor az átváltoztatás után a valóság rendjében, függetlenül gondolkodásunktól, megszűnt létezni, úgy hogy ezentúl az Úr Jézus imádandó teste és vére van jelen valóban a kenyér és a bor szentségi színei alatt (D 1642, 1642-1654). Ezt az Úr akarta így, hogy önmagát adja nekünk eledelül, és hogy bennünket titokzatos Testének egységébe kapcsoljon (S. Th. III, 73, 3).

A mi Urunk Jézus Krisztus egyetlen és oszthatatlan megdicsőült égi léte a szentség által nem sokszorozódik meg, hanem jelenvaló lesz a föld számtalan helyén, ahol a

szentmiseáldozatot bemutatják. Jézus ugyanilyen jelenléte az áldozat bemutatása után továbbra is megmaradt a szentségben, amely a tabernákulumban minden templomunk élő szíve. Édes kötelességünk tisztelni és imádni a látható ostyában a megtestesült Igét, akit nem láthatunk, de aki – anélkül, hogy elhagyná a mennyet – jelenvalóvá lesz számunkra.

Megvalljuk, hogy az Isten országa, amely már itt megkezdődött Krisztus Egyházában, nem ebből a világból való, hiszen e világ alakja elmúlik, és hogy az Isten országának növekedését nem lehet azonosítani a civilizációk, a tudomány és az emberi technika haladásával. Egyre mélyebben meg kell ismernünk Krisztus kimeríthetetlen gazdagságát, egyre erősebben kell remélnünk az örök javakat, egyre buzgóbban kell válaszolnunk Isten szeretetére, egyre bőszéscbbben kell szétoztani az emberek között a kegyelem és a szentség ajándékait: így segítjük elő az Isten országának növekedését. De az Egyház ugyanezzel a szeretettel szüntelenül igyekszik előmozdítani az emberek igazi földi javát is. Amikor arra emlékezteti gyermekeit, hogy nincs itt maradandó lakóhelyük, arra is serkenti őket, hogy ki-ki a saját hivatása és lehetőségei szerint igyekezzék hozzájárulni a földi haza építéséhez, előmozdítani az igazságosságot, a békét és az emberek közötti testvériséget, segíteni testvéreit, különösen a szegényeket és a szerencsétleneket. Az Egyház, Krisztus jegyese szüntelenül törődik az emberek szükségével, örömeikkel és reménykedésükkel, szenvedésükkel és erőfe-

szítésükkel: ez a szorgosság azt célozza, hogy jelen legyen életükben, hogy Krisztus fényét sugározza nekik és mindannyiukat Benne, az Üdvözítőben egyesítse. Mindez nem jelenti azt, hogy az Egyház a világhoz idomul; sohasem csökkenhet buzgósága az Úrnak és örök országának várásában.

Hisszük az örök életet. Hisszük azt, hogy mindazoknak a lelke, akik Krisztus kegyelmében hálnak meg, – akár a tisztítótűzben kell még megtisztulniok, akár mindjárt magához veszi őket Jézus a Paradicsomba, mint a jobb latort – a halálon túl Isten népét alkotják. A halál végleg megsemmisül a Feltámadás napján, amikor a megdicsőült lelkek testükkel egyesülnek.

Hisszük azt, hogy azoknak a sokasága, akik a Paradicsomban Jézus és Mária körül összegyülekeznek az égi Egyházat alkotják; az örök boldogságban látják Istent, amint van (1 Jn. 3,2; D. 1000); itt – más és más fokon – az angyalokkal együtt részesülnek a megdicsőült Krisztus isteni hatalmában, közbenjárva értünk és testvéri segítségükkel támogatva a mi gyengeségünket (LG 49).

Hisszük minden Krisztus-hívő közösségét; azokét, akik a földön zarándokolnak; azokét, akik haláluk után még tisztulnak és az ég boldog lakóiét: mindezek együtt egyetlen Egyházban egyesülnek. S hisszük, hogy ebben a közösségben Istennek és szentjeinek irgalmas szeretete mindig meghallgatja a mi imánkat, hiszen Jézus mondta: „Kérjetelek és adatik nektek” (Lk. 10,9-10; Jn. 16,24).

Ebben a hitben és ebben a reménységben várjuk a holtak feltámadását és az eljövendő világ életét.

Áldott legyen a háromszor szent Isten. Amen.

A Szent Péter Bazilikánál, 1968. június 30.

VI. PÁL PÁPA

II.

A HELYZET — FELADATAINK

Julius DÖPFNER
bíboros

AZ ELSŐ ÉV MÉRLEGE

Egy év telt el a II. Vatikáni Zsinat lezárása óta. A zsinati határozatok szövegei és a részletes tudósítások is megjelentek már. Képriportok hatásosan mutatják a zsinati atyák együttesét és megörökítik a zsinat legfőbb eseményeit. Megjelentek a Szentatya aláírásával a végrehajtási utasítások is, ezeknek a valóraváltásáról az egyes országokban a püspökök gondoskodnak majd. A zsinat tehát magában véve lezártnak tekinthető. Azóta pedig az első zsinat utáni esztendő is eltelt már.

Hogyan gondolkodunk máma a zsinatról? Tekintsünk előbb vissza mérlegelő szemmel az elmúlt évre, és utána fürkészően nézve a jövőbe, fontolgassuk, mi a teendő?

Visszatekintés

Legelőször is adjunk tiszta szívből hálát az Úrnak, az Egyház Urának, a zsinat kegyelméért. Valóban pünkösdi esemény volt ez, visszanyúlás az életadó gyökökhez, visszatérés az ősforrásokhoz, kezdeményezések megindítása, amelyeknek méreteit még át sem tudjuk tekinteni, mert teljes kibontakozásukhoz sok időre vanszükség.

Közben a német püspökök az idő parancsszavára hallgatva magukévá tettek sok indítást s ezeket most megvalósítani igyekeznek egyházmegyéikben.¹

Ha mármost tömören jellemezni akarjuk az Egyház belső helyzetét a zsinat után, röviden a következő mozzanatokat említhetjük:

Az Egyház újra visszatért a hétköznapi életbe. Egyesek talán azt várták, hogy az Egyház máról-holnapra, hirtelen meg fog változni. Ez nem volt reális. Az Egyház mindig tökéletlen, kereső, emberi, bűnös marad. Ha így beszélek az Egyházzól, nem a pápára, püspökökre és papokra gondolok csak, hanem mindannyiunkra, akik az Egyházhoz tartozónak valljuk magunkat. Bárminő zsinat utáni triumfalizmus épp olyan elhibázott volna, mint az, amelyet a zsinaton megbélyegeztek. De az is hozzátartozik az Egyház mindennapi életéhez, hogy továbbra is osztozzék a megalázott, kitaszított, megfeszített Jézus Krisztus „botrányában”. Valamiképpen mindig „idegen”, „elmaradt”, „időszerűtlen” lesz.

Továbbá még a következőket kell megfontolnunk: a zsinatot határozataival és szellemével még távolról sem tettük teljesen magunkévá. Ez nem történhetik máról holnapra, sem egyik évről a másikra. Vajon ki fogta fel a liturgia legmélyebb értelmét úgy, amint a zsinat értelmezi? Vajon ki gondolta végig teljes egészében és minden kihatásában az Egyháznak azt a szemléletét, amit az Egyházzól szóló dogmatikus konstitúció tár elénk? Ugyanezt kérdezhetjük egyéb problémák kapcsán, mint aminők pl. az Egyház viszonya a világhoz; a világnak új szemlélete; missziós küldetésünk összeegyeztetése az elszakadt keresztyén testvérek, sőt a nemkeresztyének üdvéről most vallott felfogásunkkal stb. Ezzel sajátos átmeneti időszak, kérdésekkel teljes bizonytalanság támadt, ami egy még ki-egyensúlyozatlan, ellenmondásos alapmagatartásból adódik.

Ehhez járul, hogy a zsinattal kapcsolatban sok téves értelmezés kering. Ezeket nem sorolhatom fel mind, csak a jelenségre akarok rámutatni. Bizonyos kijelentéseket, amelyeket a zsinaton kiegészítésképp említettek, utána egyoldalúan, nyomatékka! hangsúlyoztak és abszolút mértékként helyeztek a középpontba.

Igy például, ha a zsinat erősebben hangsúlyozza is a Szentírásnak jelentőségét, mint az egyházi tanítás és az Egyház életének irányadó normáját és kiindulópontját, ezzel az egyház tanítóhivatala még nem veszítette el jelentőségét, mint ezt egyesek gondolják. Az egységtörekvéstről szóló dekrétumban nagyon megfontoltan kidolgozták a nem-katolikus vallási közösségek üdvtörténeti jelentőségét, ebből egyesek azt következtetik, hogy közböös dolog, vajon a katolikus Egyházhöz tartozik-e valaki, vagy sem, vajon a vegyesházasság esetén hogyan esküsznek meg és milyen vallásban nevelik gyermeküket. Kétségkívül az is tény, hogy az Egyház szemléletében az egyén szabad lelkiismereti döntése nagyobb jelentőséget nyert, de ez még távolról sem jelenti, hogy ezentúl mindent kényünk-kedvünk szerint szabadon dönthetünk el, anélkül, hogy az isteni rendre és az Egyház útmutatásaira tekintettel lennénk. Így tehát korunkat a véleménykülönbségek, viták, kiélezett megállapítások, ellentmondások, sőt nyilvánvaló tévtanok jellemzik, amelyek sokszor nem is tudatosak.

Kifejezetten hangsúlyozni kell még azt is, hogy eltekintve az említett hamis értelmezésektől és túlzásoktól,

a zsinat következtében az egyházban új problémák merültek fel. Így a jelen helyzetben egészen új feladatok adódnak. Csak néhányat említek: a liturgiában új formákat kell keresnünk, mind az egyházzeneben, mint nyelvi tekintetben, és ez nem történhetik egy csapásra. A papok és világi hívek között meginduló szorosabb együttműködés próbálkozásokat és begyakorlást kíván meg; ugyanígy a tudatos egyházon belüli pluralizmus megvalósítása a zsinat szellemében. Hogy helyesen tudjunk élni a zsinattól annyira hangsúlyozott keresztény szabadsággal, tapasztalatokra van szükség, türelmes igyekezettel kell üdvös korlátait belülről kitapogatnunk.

Így tehát kettős arcú korban élünk. Igéretetek és veszélyek, kínos bizonytalanság és boldogító bizonyosság, aggodás és remény váltakoznak benne.

Pillantás a jövőbe

Mármost mi a teendő? Legelőször is az, ami magától értetődik. Mindannyiunknak, vagyis elsősorban a püspököknek, de azután kinek-kinek a maga helyén hűségesen, következetesen, türelmesen valóra kell váltanunk a zsinatot, anélkül, hogy ettől hatalmas, radikális változást várnánk. Ez a munka az erdő megifjításához hasonlítható; először alig venni észre valamit s csak hosszú idő múlva mutatkoznak a céltudatos aprómunka gyümölcsei.

Ahhoz azonban, hogy ez előbb röviden említett új problémákat mesterien oldjuk meg, arra van szükség, hogy elsajátítsuk a zsinat szellemét, és pedig egészen egyéni

módon, és azzal a mélységes, átható komolysággal, amely a zsinat határozatait jellemzi. A leglényegesebb az, ami Krisztus Urunk igehirdetésének első és központi gondolata, a megtérés, a metanoia, amint azt első prédikációjában mondja: „Közel van az Isten országa, térjetek meg és higgyetek az üdvösség jóhírében.” (Mk. 1, 15) Vagyis meg kell nyílnunk hitben az evangélium jó híre számára. Az elközelgő időben a hit lesz a nagy feladata az Egyháznak és mindegyikünknek: a hit, mint személyes döntés Krisztus mellett; a hit, amelynek szellemében komolyan szembenézünk korunk hitbeli nehézségeivel; a hit, mint a következetes felnőttképzés állandó feladata; a hit, mint követelmény, hogy helyes legyen a viszonyunk az egyházi tanítóhivatalhoz.

Mindezzel azonban együttjár a Krisztustól követelt elfordulás a világtól, amennyiben ezen az Isten-nélküli világot értjük; a radikális szabadság és elszakadás, a hűséges Krisztuskövetés szellemében. Nincs végzetesebb félreértése a II. Vatikáni Zsinatnak, mint az a téves felfogás, mintha a keresztény élet kényelmesebbé vált volna. A keresztény szabadság igényes erőfeszítéssel jár és keresztény szellemben csak akkor munkálkodhatunk a világ jólétén, ha Krisztus szabadságának szellemében, vagyis teljes felelősségünk tudatában, de kritikus távlatban maradunk a világgal szemben.

Nagyon fontos az is, hogy állandóan és hittel elmélkedjünk az egyházi és keresztény élet ama lényeges rendeltetésén, amelynek testvériség a neve. Legyen biztos,

élénk érzékünk az iránt, hogy Krisztus, megváltó műve, az Egyház, az Eucharisztia, az összes szentségek, a hit és a szeretet, vagyis mindaz, ami a keresztény élethez tartozik, a testvériség dimenziójába torkollik. Ez azonban ne maradjon terméketlen reflexió, hanem hozza meg az állandóan újonnan próbálkozó gyakorlati megvalósítás gyümölcseit, amelynek forrása a szenvedélyes belső érzék az Egyház közössége és azon túl a világgal való közösség iránt. Amit Charles de Foucauld mondott, akinek most ültük ötvenedik halálozási évfordulóját, azt regye magáévá minden katolikus keresztény, aki az Egyház jelenlegi, zsinat utáni helyzetét felfogta: „Azt szeretném, ha mindnyájan... keresztények, mohamedánok, zsidók és pogányok hozzászoknának, hogy bennem testvérüket lássák, minden ember testvérét.”²

Végül a sok mondanivalóból még csak egyet említek: Menjen a vérünkbe az Egyház apostoli, missziós tudata! A missziós dekrétumban olvassuk ezt a klasszikus mondatot: „a zarándokúton járó Egyház lényegénél fogva 'apostoli, missziós jellegű' (vagyis úton van küldetésben)”³ Korunkban, amikor az Isten iránti közönyösség ragályként lopakodik a szívekbe s járja át a társadalmat, égető szükségünk van a hátor kezdeményezéstől vissza nem riadó, izzólelkű missziós Egyházra. Sajnos igaz, hogy ettől még távol vagyunk. Mégis minél többen éljenek ebben a szellemben és valósítsák meg ezt a hívogató eszményt az Egyházban.

Mi tehát a teendő? Még ha meg is kockáztatom, hogy

válaszom közhelynek tűnjék fel, ezt kell felelnem: imádkozzunk, hogy az Egyház megújuljon az Evangélium erejében, az Egyházzól szóló konstitúció szavával élve – hogy így teljesíthesse sokrétű, messzire kiható feladatait, amit korunk megkövetel tőle.

Franz KÖNIG
bíboros

A NÖVEKEDÉS KRÍZISEI

VI. Pál pápa mindannyiunkat meghívott, hogy a hitnek ebben az évében tegyünk tevékenyen tanúbizonyságot hitünk mellett, amely nélkül lehetetlen Istennek tetszenünk. Katolikus egyházunk ebben az értelemben jel és figyelmeztetés akar lenni számunkra.

Ma az egyház olyan időket él meg, amely gazdag döntésekben, vitákban, izgalmas újdonságokban. Helyeslés és ellentmondás együtt jelentkezik benne.

Egyházunk történetében gyakran találunk példákat hasonlóan döntő jelentőségű, válságos időkre. Már néhány évvel Urunk halála után az ifjú egyház olyan időket élt át, amely feltűnően hasonlít a mostanihoz. A korinthusi hivek közösségében – mint Szent Pál hozzájuk intézett leveléből értesülünk – súlyos nézeteltérésekre került sor. Az egyik párt Pállal vállalt közösséget, a másik Apollóval, de volt Péter-párt, sőt Krisztus-párt is (1 Kor. 1, 11). Pál pártja úgy jött létre, hogy ő alapította a korinthusi egyházközséget és másfél évig volt misszionáriusuk. Elutazása után új párt keletkezett. Apolló, ragyogó szellemű alexandriai tudós, lelkes hivekre talált a korinthusi görögök körében, akik közül számosan követőivé szegődtek. Hiszen a görögök szerették a bölcséleti spekulációt, a szellemes elméleteket. Így a görög keresztények otthonos formát találtak hitük számára: hitet a filozófia köntösében.

Érthető, ha a két szembenálló keresztény párt követői egymást vádolták és gyanúsították. Ezért az akkori kereszt-

ténység „központjához” fellebbeztek, Péterhez s a köréje csoportosult közösséghez. Péter ekkor már nyilván az igazhitűség központjának számított. Ő volt az akkori idők „Rómája”. Így alakult ki a központ beavatkozása után a Péter-párt, amely a központ által megfogalmazott hitvalláshoz ragaszkodott. Így tehát a korinthusi keresztény gyülekezetben három párt keletkezett, ami botránykő volt sokak szemében. Könnyen megértjük tehát, hogy akadtak, akik egyik párthoz sem kívántak tartozni. Semmi másról nem akartak tudni, mint arról, hogy kizárólag Krisztushoz tartozzanak, közvetlenül hozzá kapcsolódjanak. Így szerencsésen létrejött a negyedik párt: Krisztus Urunk pártja. Ismételten előadódott már az egyház történetében hasonló helyzet, mint az ősegyház idején, Korinthusban. Gyakran ezek voltak az egyházi élet legtermékenyebb idői. Hiszen az ilyen viták oda vezettek, hogy egyre világosabban és mélyebben fogják fel Isten kimeríthetetlen kinyilatkoztatását a hívők.

A legnagyobb viták mindig akkor zajlanak az egyház történetében, amikor az Isten ígéje egy-egy új kultúrkörbe hatol be, vagy pedig, ha valamilyen új korszellem, mint valami vihar vonul át országokon és földrészekén.

Ezekben az évtizedekben az emberiség szédítő ütemben éli meg növekedését, fejlődését, „evolúcióját”. Néhány évtizeden belül az emberek a postakocsiból az űrrakétába szálltak át; néhány évtizeden belül a katonák az előltöltő fegyvert az atombombával cserélték fel; néhány évtizeden belül az emberiség népessége robbanásszerűen

háromszorosára emelkedett; – nagy városok keletkeztek a világon, mint ahogyan az új vetés tavasszal kinő a földből. Technika, pszichológia, orvostudomány és kibernetika olyan rohamosan fejlődik, mint a mustból kiforró bor.

Az emberiség ma ugrásszerűen éli meg sajátmagának változását. Az egész emberiség úgy jár mint a serdülő testű és szellemi fejlődésük döntő idején: abban a pár évben, amikor a fiú és leány egyik félévről a másikra színté új emberré alakul, illetve új embernek érzi magát. Egészen rövid egymásutánban egyre új vélemények merülnek fel, és feszültségek adódnak tekintély és szabadság, bűn és felelősség, közösség és egyéni kibontakozás között. Ezekben a fejlődési években a fiatalember alig jut ahhoz, hogy feldolgozza és magáévá tegye új ismereteit. Mindig új és új döntés elé kerül, állandóan mindent újonnan kell átgondolnia és megítélnie.

Az Egyház fejlődésének új szakasza

Igy megérthetjük, hogy az emberiség viharos fejlődési folyamatában az egyház is fejlődésének új szakaszába lépett. Azt is megérthetjük talán, hogy a Pál-párt mellett, amely a hagyományos formában gondolkodik, ma is akad egy Apolló-párt, amely az új idők új gondolkodásmódját is bele akarja dolgozni hitébe. Nagyonis érthetőnek tartjuk, hogy mindkét párt a központhoz, Rómához felbbez, hogy lépjen közbe, tegyen rendet és döntsön a két párt között. Egyszóval megértjük, hogy manapság heves vitákra kerül sor, hiszen izgalmas újdonságokkal találko-

zunk. Megértjük, hogy helyeslés és ellenmondás egymást váltják.

Még vallásos közösségeket is fenyeget a veszély, hogy megkérgesednek, megkövesednek, külsőségessé és felületessé válnak. A történelem mutatja, hogy a viharos idők vitái mindig arra vezettek, hogy a kéreg felpattanjon, ami megkövesedett, újonnan megoldadjon: arra vezettek, hogy a felszínességből újra a lényeghez hatoljunk. Mi is reméljük, hogy a mostani idők vitái meg hozzák a megújulás említett gyümölcseit.

Nem kétlem, hogy a zsinat utáni feszült viták már eddig is gazdag gyümölcsöket hoztak minálunk. Ma újra tudatossá vált előttünk, hogy a keresztény életben nem az előírások betűinek külső teljesítése a fontos, hanem a lelkiület és a szándék. Ez épp úgy érvényes a Hegyi Beszédré, mint a tízparancsolatra és az egyház parancsaira. A keresztények széles körei annak tudatára ébredtek, hogy a keresztény élet nem kizárólagosan külső cselekedetből áll, mint pld. a vasárnapi kötelezettség vagy pedig a böjt megtartásából, hanem hozzátartozik a krisztusi élet állandó vívódása a hitért, a reményért, a szeretetért, az Istennek és embertársaknak való teljes odaadás. Ma újra jobban tudatára ébredtünk annak, hogy a püspökök és papok nem urai hiveik gyülekezetének, hanem szolgálói,

hogy a megkeresztelt hívő nemcsak „laikus”, hanem az a testvér, akivel közösen akarjuk Isten országát felépíteni. Az egyház ma másképp ítél evilági hatalmi pozíciókról és világi uralomról. Azt is tudja, hogy némely tekin-

tetben adósa maradt a világnak. Arról is megvan győződve, hogy szeretetét ebben a világban kell behizonyítania.

Ennek a benső felemelkedésnek jele, hogy megnövekedett az érdeklődés mind e kérdések iránt, s az is, hogy a vallás újra általános beszédtema lett. Sőt a különféle keresztények között feltámadt az igény az együttműködésre, hogy ne csak egymás mellett, hanem egymással együtt éljenek. Így a német nyelvterületen katolikus és evangélikus keresztények csakhamar azonos szövegű Miatyánkot imádkoznak egymással.¹

De végeredményben az sem csoda, hogy ez a nagy szellemi felemelkedés nehézségekkel is jár, és adott esetekben olyan veszélyek támadnak, amelyek a megújódási mozgalom jó gyümölcseit is fenyegetik. Arról ne is szójunk, hogy a nagy szellemi viták gyanúsításokká, veszedésekké fajulhatnak, ami már a szükséges egységet veszélyezteti. Az sincs rendjén, ha sokat beszélnek testvériségről, anélkül, hogy azt egymás között gyakorolnák.

Feladataink

Részünkről nem nyugtalankodunk mindjárt, ha nézeteltérések és különbségek merülnek fel házunk táján, feltéve, ha ezáltal a keresztény hit és a szükséges egység nincs veszélyeztetve. De a püspök feladata, hogy ne becsülje le a felmerülhető veszélyeket, és osztozzék Pál apostolnak a korinthusi egyházközség iránt érzett gondjában: „Testvérek, ami Urunk Jézus Krisztus nevére kérlek titeket: ne szakadjatok pártokra, hanem forrjakot össze, egyazon elv-

ben, egyazon fölfogásban!" (1 Kor. 1. 10) Szent Pál, az őskeresztény idők hű tanúja, világosan utalt arra, hogy a keresztény gyülekezetben nem szabad az emberi bölcsességet az isteni bölcsesség elébe helyezni. Ugyanis merő emberi megfontolások és elképzelések elégtelenek ahhoz, hogy Istent úgy ismerjék meg, miként ő kívánja, hogy megismerjük. Erre utal Szent Pál, amikor ezt mondja: "...ugyanis bölcsességében a világ nem ismerte fel Istent isteni bölcsességében... Az érzéki ember nem fogja föl, ami Isten lelkéből ered. Oktalanságnak tűnik fel neki, s nem képes megérteni (1 Kor. 1,20; 2,14). "Mindaz, aki hitben kinyílik Isten szelleme számára, az részese lesz Isten titkos bölcsességének és csakis ő fogja Isten ígétjét valóban megérthetni.

A teológiának az a nagy és nehéz feladat jut osztályrészül, hogy az idők változása során az érthetetlen és mindig érvényes isteni ígét újra érthetővé tegye. De az a szép feladat is, hogy a mi változó és feszültségekkel teljes körünkben Isten változatlan ígétéhez mindig új utakat és felismeréseket fedjen fel. Sajnos olyan teológiai kísérletek is akadnak, amelyek az emberi bölcsességet többre értékelik Isten bölcsességénél, amelyek egy rosszul értelmezett tudományosság nevében inkább megnehezítik, mint megkönnyítik az ember hívő megnyílását Isten szelleme felé.

Az első keresztény nemzedék korában Pál mint levelei mutatják ismételten szembeszegül a hitetlenség fenyegető veszélyével. Már akkor is visszás felfogások adód-

tak a feltámadásról (Vö. 2. Tim. 2, 18). „Eljön az idő -- írja Pál tanítványának, Timotheusnak - amikor a józan tanítást nem hallgatják szívesen az emberek, hanem izlésük szerint seregszámra szereznek maguknak tanítókat és csiklandoztatják fülüket, elfordulnak az igazság meghallgatásától és mesékre hajlanak.” (2 Tim. 4, 3) Tehát mi se csodálkozzunk, ha mi is találkozunk manapság a tévedés, sőt a hitetlenség megnyilatkozásaival.

Az Újszövetség hét katolikus levelének legutolsójában Júdás, Jakab apostol fivére, saját korára vonatkozólag még világosabban írja: „Alattomban...befurakodtak közénk bizonyos emberek...akik az egyedül uralkodót, Urunkat, Jézus Krisztust tagadják...”, ...”gyalázzák mindazt, amit nem értenek” (Júd. 4, 10)

Ismét Szent Pál ideje mutatja azt, hogy az egyház tanításától való eltérés gyakran emberi zabolátlansággal jár karöltve. Akkor a Biblia ezzel a szemrehányással illette ezeket az embereket: „...Szenvedélyeiknek élnek... Istentünk kegyelmét kicsapongásra használják.” (Júd. 16, 4) Szent Pál tanítványához, Timótheushoz intézett levelében röviden így jellemzi az ilyen magatartást: „Inkább a gyönyört keresik majd, mint az Istent.” (2Tim. 3, 5)

Ezért az egyháznak mai új felemelkedése során, amely annyi reményteljes kezdeményezést mutat, nagyon is jól kell különböztetnünk a jó és rossz gyümölcsök között. Döntő és felelősségteljes időket élünk. Ismét Szent Pál az, aki a maga idejében megmutatta a helyes különböztetés módját. Azt mondotta, hogy a legfontosabb számunkra az Is-

tenhez való titokzatos kapcsolódásunk, amely által éle-
sebben meghalljuk Isten Lelkének szólítását. Csak a Szent-
lélek behatására fogunk tudni különböztetni az igazi ér-
ték és a talmi között. Tehát „Krisztus gondolatainak bir-
tokában” kell lennünk. (1 Kor. 2, 16)

Csak aki megvalósítja Isten Igéjét saját életében, tud
különböztetni a valódi- és áltanítás között a hit vonatko-
zásában, csak az tudja felismerni a tévitanítókat. Ezért
Pál a „kereszt hirdetésében” (1 Kor. 1, 18) látja azt a kö-
zépponti utat, amelyben a négy korinthusi párt újra meg-
egyeztetett egy ilyen értelmű személyes elkötelezésben.

Ha Isten Igéjét teljesen magunkévá tettük, akkor más
formában is felismerjük, miközben arra törekszünk, hogy
elszakadt testvéreinkkel megértessük magunkat.

A világot csak akkor fogjuk tudni Krisztussal megvál-
tani, ha közvetlenül ismerjük Isten világot és az ember
világát. Isten világot a Vele való benső kapcsolathoz kell
megértenünk, az emberek világot pedig az emberek és a
világ őszinte, odaadó szolgálata során kell megismernünk.

Csak aki mindkét világban otthonos, fogja ezeket egy
világként szemlélni. Csak, ha mindkét világot ismerjük,
válík majd lehetségessé e két világ kapcsolata a megvál-
tás értelmében.

Szilárdan a régi hitben

Bizonyosak lehetünk abban, hogy mindazt, amit az Egy-
ház 2000 év óta Isten szavaként hitt, a jövőben is mint Is-
ten szavát fogja hinni.

Mi abban az Istenben hiszünk, akit Krisztus Urunk úgy mutatott nekünk, mint Atyánkat és bíránkat. Abban is hiszünk, hogy a mi emberi értelmünk Istent különféle utakon ismerheti és vallhatja meg. Hiszünk a mi Urunkban, Jézus Krisztusban, aki számunkra nem csak hirdeti az Isten Igéjét, hanem maga is világosság a világosságból, igaz Isten az igaz Istenből. Hiszünk a mi Urunk feltámadásában, Aki testi feltámadásával is élet és halál urának mutatta magát. Hiszünk maradandó jelenlétében az Eucharisztia színe alatt. Hiszünk abban is, hogy szűzi édesanyját mint valóságos Isten-anyát és minden keresztények anyját tisztelhetjük. Hiszünk a személyes hatalmasságok és erősségek ama láthatatlan országában, amely küzdelmeink és döntésünk színtere.

Hiszünk abban, hogy Krisztus egyházát Péter sziklájának alapzatára építette, hogy Péternek és utódainak, a püspöki kollégium fejeinek, átadta az egyház legfőbb tanítói és pásztori hivatalát. Hiszünk abban is, hogy a püspökök, mint az apostolok utódai különösképpen rendeltettek Isten Igéjének hordozóiul és védőiül. Ők az Isten titka-inak sáfárai. Nekik adatott Isten Lelkének hatalma, hogy Isten Igéjét és erejét hordozzák minden időn át.

Abban is hiszünk, hogy a felszentelt papoknak különös részük van a püspökök eme küldetésében. Hiszünk abban is, hogy ez az egyház Krisztus üdvhozó életét szentségei révén egészen különös módon sugározza szét minden korban, és hisszük, hogy ezek a szentségek közvetítik is azokat a kegyelmeket, amelyekre jelképesen utalnak.

Ebben a közös hitben akarjuk e döntő időkben egymást erősíteni, egymást veszélyeztetés nélkül segíteni és vezetni. Örülni akarunk annak, hogy Isten a világtörténelem ily döntő szakába állított bennünket. Mert nem kétséges, hogy Ő, aki ma nagyot vár tőlünk, hatalmas erőt is ad hozzá, hogy meg is valósítsuk mindazt, amit ma mindannyiunknak meg kell tennünk.

Leon Joseph SUENENS
bíboros

A JELEN HELYZET

Tekintsük most a jelen helyzetet. és csakhamar világos lesz előttünk, hogy az egyház jelenleg mozgalmas óráit éli. Egyesek számára a II. Vatikánum csak múltó epizód volt. Ismét mások szemében már a múlté, mert ezek csak a jövőre kíváncsiak.

Míg egyesek egyáltalán nem, vagy csak kevéssé vesznek részt a zsinati megújulásban, addig mások kegyetlenül bírálják azt, amit egyházi „rendszernek” neveznek. Nem ritkán e kritika, annak ürügyén, hogy a fa száraz ágait akarja levágni, a fa tövét ffrészeli már. Úgy tűnik, hogy az ilyenek hite az egyház természetfölötti valóságában megrendült már.

Az első csoportba tartozók, hogy mentsék, amit lényegesnek tartanak, a meglévőn minden újítást elutasítanak. A hittel együtt csökönyösen védik egy teológiai és egyházfegyelmi rendszer változatlanságát. E felfogás képviselői minden ruganyosság és alkalmazkodás híján elavult szokásokat és módszereket akarnak kritikátlanul megtartani. Elzárkózva élnek olyan vár biztonságában, melynek a külvilághoz való kapcsolatát elvágták, és ebből a távlatból könnyen bírálhatják a külvilág túlzásait.

A másik csoport hívei számos könyvben, cikkben, újságban és interjúban adnak véleményüknek kifejezést. Az intézmények és módszerek gyökeres felülvizsgálását kívánják, még azt is megkockáztatva, hogy megrendítik a dogma, az erkölcs és a liturgia alapjait. Az u. n. „har-

madik ember" krízise igen sokágú. Ez a „harmadik ember” felszabadítja magát az objektív értékektől (dogma, törvény, intézmény) és közben az evangéliumra hivatkozik.

Olyan időt élünk, amely elvesztette egyensúlyát, s ezt igyekszik visszanyerni. Ilyenkor könnyű a kizárólagosan egyoldalú állásfoglalás áldozatául esni: vagy csak a múlt mellett dönteni, vagy csak a jövő mellett, de minden tekintet nélkül a multra.

Ezt az alternatívát, hogy csak két lehetőség közül lehessen választani nem fogadhatjuk el. Az Egyház feladná önmagát, ha nem lenne egyszerre múlt, jelen és jövő is. A múlt mindig tovább hat, és a jövőendő is megvan már benne. A hagyomány benne állandó megújulás, és fejlődésének alapja a mélyében rejlő folytonosság. A múlt a jövő termőtalaja. A hagyományátál megfosztott Egyház már nem volna Krisztus Egyháza.

Az Egyházzal is úgy vagyunk, mint az Eucharisziával. Mindkét misztérium rokon egymással és szorosan összefügg: az Egyház hozza létre az Eucharisziát, és az Eucharisztia alkot Egyházat. De éppen az Eucharisztia lényegénél fogva egyidejűleg a múlt megemlékezése, megjelenítése ennek az egyszersmindenkorra bemutatott, egyetlen Áldozatnak, és elővételezése a jövőendő feltámadásnak. Megemlékezés, jelenvalóság és jövőbe mutató prófécia szoros egységbe olvad itt össze.

Az Eucharisztia állandóan azonos marad minden koron át. Nagycsütörtök óta változatlanul ugyanazokkal a meg-

szentelt szavakkal fejezi ki magát, amelyeket mindig megismétel: „Az Úr emlékezetére, míg újra visszajő.”

S mégis: külső megjelenésében, a történelem folyamán milyen különféle alakokban tűnik szemünk elé!

Az Eucharisziát a legkülönfélébb liturgiák ünnepelték: arám és görög, latin és ószláv volt a nyelve, ma pedig csaknem a világ minden nyelvén szól.

Gregorián és polifon dallamokat énekelt; jelenleg pedig átveszi azoknak a népeknek zenéjét, akikkel találkozik útjában, hogy mindeneknek mindene legyen.

Imáját a szabatos római stílus klasszikus formái jellemzik, de ugyanakkor a líra és a keleti gazdagság is; ma pedig égető szükségességgént érzi, hogy a mai ember nyelvén fejezze ki magát.

De nem csak a nyelv és kifejezés változott a nagycsü-törtöki Utolsó Vacsora óta hanem a szentmiseáldozat bemutatásának formája is a legkülönfélébb kereteket ismeri:

a katakombákban egy mártír sírjánál,
a megtért patrícus pompás villájában,
a konstantini idők bazilikáiban,
a román templomokban,
a gót katedrálisokban,

majd a renaissance és a barokk-kor templomaiban,
ma pedig a modern templomok egyszerű boltozatai alatt.

Mégis mindig ugyanaz az Eucharisztia, amely egy magához mindig hű maradó, de állandóan alkalmazkodó liturgiában fejeződik ki.

Ehhez hasonló folyamatot látunk az Egyház teológiai és lelkipásztori fejlődése során.

Azoknak a hívőknek, akiknek lelki egyensúlyát megrendíti, ha vitatni kezdik a megszokott dolgokat és új utakat keresnek, azt kell mondanunk, hogy a hit egyszerre bizonyosság is, és állandó keresés is. Nagyon természetes és üdvös dolog, ha a teológusok időről-időre felülvizsgálják azokat a formulákat, amelyekben dogmáink és hitleteményünk kifejezést nyertek. Hajlamosak vagyunk feltételezni, hogy a hit még a kifejezési formában is maradandó igazságok komplexuma. Éspedig olyan komplexum, amelyet úgy kell továbbadnunk, mint az aranyrudakat, amelyeket művésziesen kidolgozott díszszekrényben őrzünk. Valójában a hit élet és életforrás.

De minden, ami él, az növekszik, mégpedig folyamatosan növekszik: ebben rejlik a probléma lényege.

A hitet évszázados, ősi tölgyhöz hasonlíthatjuk. Ez gyökereit mélyen ereszti bele az egyházi tradíció termőtalajába. Ennek a tradíciónak, vagyis hagyománynak hűségéért, haladásáért és folytonosságáért a Szentlélek kezekedik.

Ahhoz, hogy a fa éltető nedve szabadon keringessen, kéregre van szüksége, amely e nedvet az időjárás viszonyosságaitól óvja. Ez a kéreg lassan képződik, és nemzedékek hosszú sora táplálja; a dogmatikus és teológiai fogalmazásoknak szerepe hasonló: védik, óvják és terjedésében segítik az isteni kinyilatkoztatás éltető nedvét.

A kéreg kétségkívül nem azonos az éltető nedvvel, még-

is belőle is táplálkozik. Mélyreható kapcsolat van közöttük, és nem lehet büntetlenül a „külsőt” érinteni, anélkül, hogy egyúttal a „belső” ne érintenénk. Gondolkodásunk formái és kifejezés módjai belülről támadnak. Nem mások, mint „szellem és élet”, de ugyanakkor, részben függnék a külvilág és a klíma külső feltételeitől. Rajtuk van koruk bélyege. Különböző rétegeikben eszközöket lássunk, amelyek a hitet a tévedésektől védik.

Csak ritkán fogalmaztak meg igazságokat önmagukért és önmagukban. A történelem folyamán a hitigazságokat általában egy éppen fellépő tagadással, egyoldalúsággal, eretnekséggel szemben fogalmazták meg. Hasonlóképpen a következő nemzedékek kötelessége állandóan gondoskodni a kiegészítődésről, a harmóniáról, az őseredetekhez való teljes hűségről.

A II. Vatikáni Zsinat megnyitásakor XXIII. János pápa mutatott utat az imént jellemzett jogos helyreigazításra. Arra szólít fel bennünket, hogy különböztessünk a hit lényegét és kifejezési formáit között.

„Ezt a megbízható és változtathatatlan tanítást”, mondta XXIII. János pápa, „amelyet hűen meg kell őriznünk, oly módon kell elmélyítenünk és előadni, amely megfelel korunk követelményeinek. Mert más a 'depositum fidei', a hitleretmény, és mások az igazságok, amelyeket tartalmaz, és ismét egészen más az a mód, ahogyan hirdetik, természetesen egyazon értelemben és azonos jelentéssel. Erre sok figyelmet kell fordítani, és ha szükséges, türelmesen kell munkálkodni rajta. Vagyis minden

mozzanatot mérlegelnünk kell, hogy tisztázzuk a kérdéseket, ami megfelel annak a tanítóhivatalnak, amelynek túlnyomóan pásztori jellege van."¹

VI. Pál pápa még világosabban nyilatkozott. Teológusok gyülekezete előtt kijelentette: „tökéletesen meg van róla győződve, hogy a püspökök és papok tanítói és üdvözítő küldetésüket a modern világban nem tölthetik be kellő módon, ha nem képesek az isteni hit igazságait oly fogalmakban és oly gondolkodási formákban bemutatni, megvédeni és szemléltetni, hogy ez a mai filozófiai és természettudományos kultúrától formált szellem számára érthetőbb legyen.”²

Ha a dolgoknak ezt a látásmódját az egész keresztény tanításra kiterjesztjük, rájövünk ennek a magatartásnak nagy horderejére és jelentőségére.

Ennek az oka abban rejlik, hogy a kinyilatkoztatott valóság „misztérium”, és az is marad mindörökké. Minél inkább akarunk ennek a misztériumnak legbensejébe hatolni, annál kevésbé vagyunk képesek tartalmát kifejezni, és így annál indokoltabb a törekvés, hogy egyre jobb megfogalmazást keressünk a számára.

A zsinat második szakának megnyitásakor, 1963. szept. 29-én, VI. Pál pápa az Egyház misztériumáról való fejtegetései során nagyon világosan nyilatkozott e tekintetben:

„Az emberi gondolkodás progresszív módon bontakozik ki. Az igazság empirikus megismeréséből halad a még pontosabb és részletesebb értelmi megismerés felé. Logi-

kusan vezeti le az egyik igazságot a másikból. Ha komplex és maradandó jelenséggel találja szembe magát, megállapodik, hogy majd ebből, majd abból a nézőszögből szemlélje. Így az ilyen kutató szellem megértéssel szemléli azt a fejlődést, amelynek a történelemben tanúja...

Az Egyház akkor ébred majd egyre jobban saját öntudatára, ha hűen ragaszkodik Krisztus ígéihez és gondolataihoz; ha tiszteletben tartja a keresztény hagyomány tana nagy tekintélyét és ha fogékornak mutatkozik a Szentlélek belső megvilágítása iránt, aki nyilván éppen ma kívánja az egyháztól, hogy megtegye amit tehet, s így az emberek felismerhessék valódi lényegét."³

Alois MÜLLER
professzor

A ZSINAT GYÜMÖLCSE — HOL VAGYUNK MA?

Mindnyájan, akik nemcsak a zsinatot, hanem az azt megelőző esztendőket is tevékenyen éltük át, nagyon is jól emlékszünk még e szellemi fejlődésre. Volt olyan idő, amikor az Egyházban szinte a rügyek pattanását észlelhettük. Egyszerre új lehetőségek tárultak eléink, amelyeket korábban talán kívántunk, de remélni nem mertünk. Váratlanul kimondhattunk bizonyos gondolatokat, kívánságokat. Egyszerre számos problémát ismertünk fel, amelyről korábban talán azért sem vettünk tudomást, mert egyáltalán nem tartottuk lehetségesnek, hogy valamikor ilyen fejlődés megindulhasson. A zsinat tulajdonképpen nagy ígéretnek hosszú sorát jelentette. Egészen új, vagyis megújított Egyház ígérte: a testvéri Egyházét, amelyben a félelem helyett a szeretet és nyíltság uralkodik; amely a szegények barátjának vallotta magát; amely fennmaradását inkább a Szentlélekre, mint saját szigorú törvényeire és államhatalmak védelmére bízta; amely megvallja hibáit és bocsánatot kér; amely testvérként fordul minden keresztényhez. Mozgásba jött Egyház áll előttünk, amely kész tanulni az idő követelményeiből és kész szükség szerint átalakulni. Olyan Egyház tárult fel előttünk, amely a világot Isten teremtményének tekinti, de az emberiséget és annak alkotásait is elismeri. Olyan Egyházat, látunk, amely az emberiségnek testvére és társa akar lenni a fejlődés nehéz útján. A zsinaton olyan pillanatokat éltünk át, amikor biztosan éreztük: XXIII. János szavai az

új pünkösdről nem voltak túlzottak. Ezekben a pillanatokban szinte kézzel tapinthatuk a „zsinati aula csodáját”. Az egész Egyházat áthatotta az a tudat, hogy a XXIII János pápa által egybehívott zsinat új korszakot nyit meg az egyháztörténelemben.

A MAI HELYZET

Ma három esztendeje fejeződött be a zsinat. Mivé fejlődtek a zsinati eszmék?

Már a zsinat folyamán felvetődött, és ma már félreismerhetetlenül nyugtalanító kérdéssé, sőt központi problémává vált: veszélyek jelentkeznek az Egyházban. Egyesek szerint ezek a zsinat közvetlen és elkerülhetetlen következményei, míg mások szerint az általuk szívesen fogadott megújulásból adódnak. A zsinat meglazított néhány tekintélyi köteléket és most az Egyházban egyesek mindennemű tekintély és rend felbomlásától tartanak. A zsinat megnyílt más hitvallások, valamint a világ felé, és most úgy vélik, hogy minden keresztény alapelv feladása fenyeget. A zsinat a keresztény hittan sajátos kérdéseiben is nagyon nyíltnak mutatkozott, és most úgy tűnik, hogy maga a hit is felbomlik. Ezek a veszélyek azért szembeötlőek, mert mind a hithirdetésben, mind az egyházi fegyelemben valóban súlyos kisiklások tapasztalhatók. Egyesek tehát azt mondják: így kellett történnie. Mások szerint a mértéktelen túlzások és fegyelmezetlenségek veszélyeztetik és rosszra fordíthatják a zsinat jó kezdeményezéseit.

Hogyan ítéljük meg az Egyház mai helyzetét? Olyan magatartásokba ütközünk, amelyeket a legszabadabban értelmezve sem tulajdoníthatunk a zsinat szándékának. Minden területen valóban tapasztalunk kisiklásokat. De józanul látnunk kellene azt, hogy az ilyesmi elkerülhetetlen. Olyan óriási szervezet, mint az Egyház, nem léphet fejlődésének egészen új szakaszába anélkül, hogy ennek a folyamatnak ne legyenek ugyanakkor melléktermékei. Sokkal jelentéktelenebb, egyszerűbb fejlődési folyamatoknál és újításoknál sem kerülhetjük el a kisiklásokat, és éppen ezek a legszembetűnőbbek. A mi esetünkben ezek a kisiklások még azért is különösképpen érthetőek, mert az Egyház sok új útja valóban egészen új, így még rosszakarattal is könnyű túllépni a határokon. Ha egyszerre bírálni lehet az egyházi hatóság rendelkezéseit – míg korábban az ilyen kritika a nyilvánosság előtt elképzelhetetlen volt – akkor még mindenki gyakorlatlan az ilyen kritikában, sőt némelyik elvéti a mértéket. Ha most egyszerre még a dogmaként kimondott tanítások megfogalmazási formáját is felülvizsgálhatják – holott korábban az egyházi tanítói hivatalnak minden, még dogmaként ki sem mondott kijelentése is vitathatatlan volt – akkor érthető, hogy itt is előfordulhatnak valódi határsértések. Múltán megjegyezhetjük, hogy ez csak másod- és harmadrangú teológusoknál fordul elő, míg az igazán nagy zsinati teológusok biztosak a maguk dolgában. Ilyen megfontolások magyarázzák, de nem menthetik a kisiklásokat. Összehasonlításuk persze azt is meg kell fontolnunk, hogy

az Egyházban az évszázadok során milyen károk származtak a mozdulatlanságnak és a tekintélyi nyomásnak a magatartásából, amelyet a zsinat óta az Egyház felszámolni igyekszik. Hiszen olyan nagy károkat okozott és olyan veszélyekkel fenyegetett ez a magatartás, hogy ezek áttörték a gátakat és az Egyházat egészen döntő újításokra késztették. Egyáltalán nem biztos, hogy az Egyház és az Egyház hite ma veszélyeztetettebb, mint tíz vagy húsz évvel ezelőtt. Ma csupán a veszély jellege más és ezért jobban szembe ötlük, mert szokatlan veszélyről van szó, amely iránt még nem tett érzéketlenné a hosszú ideig tartó megszokás és gyakorlat. Így a pontosabb mérlegelés már önmagában is más színben tünteti fel a tényállást.

Más szempontból mégis súlyosnak tűnik a helyzet. Ha a felsorolt jelenségek nem csupán jelentéktelen koponyák kisiklásai, hanem ha a fegyelem bizonyos bomlása széles köröket is érint, akkor ennek az okát másutt kell keresnünk: éppen bizonyos egyházi döntések tartózkodó és kétértelmű jellegében, egyes főpásztorok félénkségében, hogy a zsinat javasolta újításokat végrehajtsák, végül a zsinat szellemével és rendelkezéseivel szemben tanúsított aktív ellenállásban. Miután az Egyház részese lehetett a zsinat nagy ígéretének, most egyszerre attól tart, hogy utólag becsapják, mert az ígéretet nem váltják be. Ez valóban súlyos helyzet, amely a bizalom és a tekintély válságához vezethetne. Ilyen válság azonban sokkal végtetesebb lenne, mint egy-két elszórtan jelentkező túlzás. Az aggodalmas fékezés és ellenkezés magatartása eleve

sikertelenségre ítelt. Hiszen a megújulás és előrehaladás folyamata a zsinat révén már annyira áthatotta az Egyházat, hogy nincs visszaút. Ezért az Egyházban csak az előre vezető úton lehet a rendet megőrizni és megszilárdítani.

Éppen ezért meg kell mondanunk, hogy az Egyház mai helyzetében – amennyiben a helyzet válságos – egyetlen kiút adódik csak: az Egyház pásztorainak ki kell tartaniuk a járt zsinatuk és határozataik mellett. Élen kell járniuk a megújulásban. Váltójuk egész összegét ki kell fizetniük és nem szabad arra törekedniük, hogy a felét visszatartsák. Mindenütt bizalom és lojalitás árad az Egyház pásztorai felé, ahol a zsinat szellemének igazi, bátor megvalósítóinak mutatkoznak. Nem áll, hogy a mai keresztény nem akar többé tekintélyt elismerni. Éppen ellenkezőleg, olyan tekintélyt igényel, amely a megígért utat betartja és végigjárja. Amint az Egyház érzi, hogy pásztorai a zsinati szellemet őrzik és gondosan ápolják, a kisiklások remélhetőleg jelentéktelen és szórványos jelenségekké válnak majd. Ezért ne engedjük, hogy a ma feltűnő veszélyek megzavarják a zsinat határozatain érzett örömről és elvegyék a megvalósításukhoz való bátorságunkat. Sokkal inkább a zsinat szelleméhez való nagyobb hűséggel hárítsuk el ezt a veszélyt.

AZ EGYHÁZ VÁLASZÚTON

Próbáljuk magunk előtt tisztázni a kérdést, hogy valójában hol áll ma az Egyház, milyen határokat lépett át,

és milyen alakot öltön – kisiklások nélkül, de a jövő felé nyílt tekintettel – az új?

Új egyházszemlélet

Először is fontoljuk meg azt a tényt, hogy az Egyház a szemünkben ma már nem az az érinthetetlen, tévedhetetlen tényező, mint régen. Az Egyház téved (is), az Egyház bűnös (is): ezek a megállapítások ugyan szőszesrűt nem találhatók egyetlen zsinati okmányban sem, mégis a teológus szükségszerűen kikövetkezteti a zsinati okmányok szövegéből. Különösképpen az I. Vatikáni Zsinat után vált a tévedhetetlenség és a szentség majdnem az Egyházzal egyenértékű fogalommá, és abban az időben ezt elsősorban az egyházi tanítói hivatalra vonatkoztatták. Bár a pápai tévedhetetlenség meghatározásában nagyon erős megszorítások voltak, a teológusok megszokták, hogy ennek a fogalomnak az alkalmazását a lehetőség szerint kiterjesszék. Ez a törekvésük többé-kevésbé ehhez a tételhez vezetett: az Egyház ott is tévedhetetlen, ahol nem tévedhetetlen. Ha az Egyházzal kapcsolatban bűnökről beszéltek, akkor mindig úgy értették, hogy az Egyház tagjai, esetleg maguk az Egyház vezetői. személyes életükben tökéletlenségeket vagy bűnöket követnek el. Ettől függetlenül ragaszkodtak ehhez a titokzatos tételhez: az Egyház önmagában sohasem vétkezhet. Ezt a mondatot lehet ugyan bonyolult teológiai magyarázatok alapján helyesen is értelmezni, de általában így értették: az egyházi vezetők döntései, az egész Egyház gyakorlata sohasem lehetnek hamisak. Ma azonban éppen ez dőlt meg.

Megcáfolta például VI. Pál pápának az Egyház nevében mondott bűnvallomása a nem katolikus egyházakkal kapcsolatban, továbbá megcáfolta a „Vallásszabadságról szóló nyilatkozat” tanítása is. Barátkozzunk meg tehát az-
zal a gondolattal, hogy Krisztus meghatározott, pontosan körülhatárolt jellegű tévedhetetlenségről biztosította az Egyházat. Ennek a fogalomnak az alkalmazási területéről és tartalmáról még nem zárult le a teológiai vita. Így az Egyházat lássuk mindig mint zarándokot is, akinek az igazságot és a helyes cselekvést először fel kell kutatnia, tehát ettől el is térhet. Ezt a tanulságot már régen levonhattuk volna az egyháztörténelemből. Talán abban is bűn rejtezik, hogy a „tekintély féltéséből” elzárkóztunk e felismerés elől és nem mertük kimondani. A jövőben az Egyházba vetett hitünk, az Egyház iránti bizalmunk többé nem a szinte automatikus, önmagától működő tévedhetetlenségen alapul, hanem a Krisztus igéjébe vetett, még erősebb hiten. Hiszen Krisztus az Egyházat, az evilági, bűnös és hibázó Egyházat, saját jegyesévé tette és hűséges marad hozzá. Pozitív értelemben továbbra is érvényes az igazság, hogy az Egyházban megtalálhatjuk Krisztust és csak az Egyház által részesedünk Krisztus összes ajándékában. A tulajdonképpeni tévedhetetlenséget abban lássuk, hogy az Egyház tagjaiként nem téveszthetjük el Krisztust, mert ő az Egyházon keresztül ajándékozza magát nekünk. Az Egyházban mindmáig bizonyos újításokat és revíziókat sokszor megakadályozott az a félelem, hogy az Egyházba vetett bizalom meginog és tévedőnek fogják tar-

tani. Ha Istentől származott megbízatásnak tekintjük ma az Egyház reformját, akkor ez feltételezi, hogy még alázatosabban elismerjük: az Egyház tévedhet és rászorul a megújulásra. Ezt annál gátlástalanabban megtehetjük, minél erősebben hiszünk abban, hogy nem csalódhatunk Krisztus hűségében Egyháza iránt.

Tekintély az Egyházban

Az előző problémával szorosan összefügg az egyházi tekintély kérdése. Az egyházi vezetők teológiai tekintélyét teológiailag indokoljuk és ez eléggé ismeretes. Morálteológiailag indokolhatjuk, hogy az Egyházban szükséges a rendet biztosító tekintély, és ezt ma újra meg újra átgondoljuk, valamint jobban különböztetünk e téren. Az Egyházban a tekintély érvényesítésének a gyakorlata a multban erősen magán viselte a patriárkális gondolkodás, a római jogi szemlélet, a középkor- és újkori fejedelmi abszolutizmus jegyeit. Mindez a tévedhetetlenség eszméjének előbb említettem túlzásaival együtt az egyházi tekintély merev, kemény és könyörtelen formájához vezetett, amelyre a legutóbbi időkig sok jellemző példát lártunk. A zsinaton azonban az Egyházzal kidolgozott teológia megvilágította, hogy a pásztorok és Isten népének a viszonya nem hasonlítható az abszolutisztikus állam szerkezetéhez, hogy az Egyházban mindnyájan egymás testvérei vagyunk, és hogy az Egyház alárendelt és nem hivatalos tagjai is osztoznak a Szentlélek ajándékaiban és az Egyház iránti felelősségben. Az egyházi tekintély ezért

a jövőben a testvéri irányítás tekintélye kell, hogy legyen. Az Egyházban nem fordulhat elő többé az, hogy a vezetők pusztán maguk döntenek, és ehhez az Isten népe merőben passzívan és szóttanul igazodik. Nemcsak azért, mert ez ellentétes a mai szociológiai és pszichológiai fejlődéssel, hanem elsősorban azért, mert ellentmond az evangéliumnak is. A testvéri tekintély azonban egyáltalán nem jelent önkényes lázadást, hanem csupán annak a ténynek az elismerését, hogy a pásztorok Isten népével együtt alkotják az „Anyaszentegyházat”, és ezért a rendeletek, törvények és parancsok kidolgozása végeredményben mindnyájunk közös erőfeszítésének az eredménye kell, hogy legyen. Lássunk világosan, hogy visszaélünk a tekintéllyel, ha az Egyház rendjében mindent, még a legjelentéktelenebb ügyeket is, Krisztusnak Péterre és az apostolokra átruházott hatalmának szentségével hozzuk kapcsolatba, amikor talán csak emberi és ma így, holnap amúgy lehetséges rendelkezésekről van szó. Az egyházi tekintély bármilyen gyakorlatát ne az abszolutisztikus forma jellemezze, hanem a keresztyén szeretet hassa át. Ez a szeretet jelentse az alapvető magatartást a pásztorok részéről Isten népe iránt, az Isten népe részéről pedig a pásztorok iránt.

Igazságfogalom

A legdöntőbb jelentőségű talán: hogyan alakul az egyházi tanítás igazságának kérdése a jövőben. Előre kell bocsájtanunk, hogy a katolikus teológia igazság-fogalmát hosszú időn keresztül szinte kizárólag a következő görög,

elméleti igazság-fogalom formálta: ez így van, és ez az ítélet elméleti szempontból megegyezik a tényállással. A Biblia igazság-fogalmát azonban, mint a mai gondolkodását is, egy másféle szemlélet befolyásolta erősebben: az az igazi állítás, amely az embert adott történelmi helyzetében ténylegesen a helyes kapcsolatba hozza Istennel, abba a kapcsolatba, amelyet Krisztus mutatott meg nekünk. Ez a szemlélet nem zárja ki a görög jellegű igazság-fogalmat, de megakadályozza, hogy kizárólagos szerepet játsszon. A (görög) ontológiai és a (modern) funkcionális 'igazság-fogalomnak szükségszerűen ki kell egészíteniük egymást. Ma alapvető az a felismerés, hogy az ember gondolkodásában is történeti lény. Más szóval, az igazsághoz vezető gondolkodási utak, ahogyan megközelítjük az igazságot, a különböző korszakokban különböző irányban vezetnek. Ennek a felismerésnek következményeként egyes ontológiai állítások, amelyek nemcsak igazak önmagukban és ilyenek is maradnak, hanem szerepüket korábbi időkben teljesítették is, amennyiben a történelmileg formált embert helyes kapcsolatba hozták Istennel, ma már nem felelnek meg említett szerepüknek. Ezért kell maradandó igazság-tartalmukat a mai gondolkodás szerint másképpen kifejeznünk, különben nem érik el gyakorlati céljukat. Ehhez járul még, hogy az Írás kifejezett tanítása szerint a kinyilatkoztatott igazság egyházi megismerése fejlődik, és ezt a fejlődést mi ma jelentősebbnek tekintjük, mint korábbi évszázadokban tehetők, mert az emberről és fejlődéséről alkotott képük

sokkal hiányosabb volt. Nem arról van tehát szó, hogy az igazságot megdöntsük vagy kétségbe vonjuk, hanem sokkal inkább arról, hogy egyre átfogóbban, jobban értsük meg, és olyan új távlatokat ismerjünk meg, amelyeket korábbi korokban nem láthattak. Mindenekelőtt pedig arról van szó, hogy az igazságot úgy fejezzük ki, hogy betöltse szerepét, azaz helyes kapcsolatba hozzon minket Istennel, Jézus Krisztus kinyilatkoztatása szerint. Hogy ez hová vezet, és hogyan viszonylik majd a jövőben a hitigazságok megfogalmazása a hagyományoshoz, azt senki sem mondhatja meg előre. Ezért a legnagyobb óvatosság ajánlatos, amikor azt találgatjuk, hogy a fejlődésnek melyek a határai. Ha azonban az Egyház mindig hű ahhoz a törekvéshez, hogy az isteni titkoknak maradandó, érvényes tartalmát úgy fejezze ki, hogy ez a megfogalmazás valóban Istenhez vezessen bennünket, akkor hűséges marad az igazsághoz és a hit különböző megfogalmazásai minden korban lényegükben megegyeznek. Hogy ez valóban megtörténjék, a Szentlélek segítségével bízunk. Ezért nyugodtan és bizalommal tekinthetünk az Egyház jövője felé, de nem takaríthatjuk meg azt a fáradságot, ami ennek a folyamatnak nehéz útján vár reánk.

Egyház és világ

Ami az Egyház és a világ viszonyát illeti, nem arról van szó, hogy félreismerjük és ne vegyük tudomásul a bűnt, vagy hogy lemondjunk az Egyház prófétikus feladatáról a világban, vagy hogy egyszerűen az Istentől eltávolodott

világ hullámhosszára kapcsoljunk át és csak azt tanítsuk, ami a világban népszerű. Sokkal inkább arról van szó, hogy megváltoztassuk hibás magatartásunkat, amely a világ bűnösségére való hivatkozással félreismeri valódi értékeit is, amelyeket Isten oltott beléje és amelyeket továbbra is általa valósít meg. S megfordítva, annak a magatartásunknak a levetkezéséről is szó van, hogy az Egyházban azt is az isteni igazság feltétlen igényével ruházzuk fel, ami tisztán emberi fejlődésből származik és így tévedés eredménye is lehet. Vagyis fel kell hagynunk azzal a magatartással, ami a világ szemében úgy mutat bennünket, hogy nem akarunk mástól tanulni, nem vagyunk engedelkenyek, s okvetlenül parancsolgatunk. Bizonyos értelemben az Egyház is „világ”, és a világ is Egyház. Ezt ugyanis a jelenkor emberei alkotják, akik nem szakadnak ki a világ összefüggéséből. A világ éppen ez az emberiség, amelynek istenivé alakítására jött el Krisztus. Az Egyház egészében nem nélkülözheti kapcsolatait az emberi társadalommal és a társadalomba illeszkedésnek valamiféle formáját. A keresztyén ember és az Egyház a maga egészében mindenekelőtt szolidáris az emberi társadalommal, amelynek továbbfejlődése beletartozik Isten üdvözítő tervébe.

Vegyük komolyan Isten szavát a világban és az emberiség fejlődésében. Legyünk annak tudatában, hogy kötelességünk töretlenül hirdetni Isten kinyilatkoztatását és akaratát a világnak, de egyenesen Isten káromlását jelentené, ha Isten kinyilatkoztatásának és akaratának tüntetnénk

fel valamit, ami valójában -- a hit vonatkozásában is korlátolt gondolkodásunk eredménye. Kijelentéseinknek és követeléseinknek mérséklését ne értelmezzük tehát eleve engedékenységnak és hűtlenségnek Isten Igéjével szemben, hanem Isten mellett való tisztultabb tanúságtételként kell felfogni. Ha ugyanis Isten tekintélyével ruházzuk fel azt, ami csupán a mi mindig elégtelen emberi elgondolásunk, akkor jogtalanságot követünk el Istennel szemben, és megakadályozzuk, hogy az emberek saját valóságában ismerjék meg őt. Az emberiség fejlődésének áttekinthetetlen távlataiban is bizonyítsa be Krisztusba vetett élő hitünk és bizalmunk, hogy ő mindig Lelke által vezeti Egyházát, akkor is, ha azt az utat, amelyen ő vezet majd bennünket, ma még nem képzelhetjük el az általunk ismert alapelvek révén.

A keresztyény erkölcs

A nyugtalanság másik tárgya a keresztyény erkölcs. Két irányban mutatkozik ez: egyrészt szemére vetik az új iránynak, hogy letért a nemi erkölcs szigorú útjáról. másrészt attól félnek, hogy magának a hagyományos keresztyény erkölcsnek világos fogalma bomlik fel. Itt az Egyház valóban válaszütt előtt áll, mint a többi, már említett területen. Hogyan értsük ezt? A nemi erkölcs terén nem arról van szó, mintha lenéznénk a tisztaságot és engedményeket tennénk az emberek tisztátalan ösztönössége javára. Sokkal inkább ez a központi kérdés: mi a tisztaság és mi tekinthető tisztátalanságnak? Kétségtelen, hogy a nemiség értékelése terén jelentős fejlődési folyamat ta-

núi vagyunk az Egyházban. Szent Ágostontól Szent Tamásig az a felfogás uralkodott, amelyet az utóbbi után sem győztek le teljesen, hogy a nemi öröm már önmagában véve bűn. Így a nemi élet a házasságban mindig a bűn határán folyt és csak a nemzés szolgált mentségéül. E felfogás és „Az Egyház a mai világban” című zsinati konstitúciónak a hitvesi szerelemről szóló tanítása között óriási különbség mutatkozik. Ez az új alapvető magatartás befolyásolja értékelésünket a nemiség mindenféle megnyilvánulásával kapcsolatban, kezdve a fiúk és lányok harátkozása során tanúsítandó magatartással egészen a divat értékeléséig. Így egyre időszerűbbé és sürgetőbbé válik a tisztaság igazi fogalma, vagyis a nemiség beillesztése egy emberileg nagyértékű személyes szeretetbe.

Ez a gondolat vezet el a második erkölcsi problémához, amely magának az erkölcsnek a fogalmát érinti. A mai teológia az erkölcsben nem annyira előírások nagyszámú gyűjteményét látja, amelyeket az ember általában vagy megtart vagy áthág. A mai teológia a legjobb morálteológiai hagyománnyal, mint például Szent Tamáséval összehangban az erkölcsöt inkább az ember életében kibontakozó, alapvető közeledésnek tekinti Isten felé. E közeledés során a keresztyén ember, a létének megfelelő tevékenysége által, állandóan teljesebbé teszi Istenhez fűződő szeretet-kapcsolatát. Az egyes cselekedetek értékelése, aszerint, hogy lényegükben megfelelnek-e Isten szeretetének, gyakran szabadabb választást enged, mint a régi előírásokból álló erkölcs. Különösen ott van ez így,

ahol emberi törvényekről van szó. Az ilyen értékelést azonban más szempontból, sokkal igényesebbnek tekinthetjük. Az általános kötelezettséget kijelentő kazuisztikus megfontolásnál ugyanis gyakran sokkal többet követel ez a kérdés: mit kíván meg most Isten iránti szeretetem? Arra a kérdésre, hogy mit követel most Isten iránti szeretetem, csak az egyes ember lelkiismerete alapján lehet válaszolni. Ezért hivatkozik a mai morálteológia gyakran a lelkiismeretre, más szóval az egyes ember „lelkiismeretére bízza a döntést”. Ez tehát ismét nem annyi, mint lemondás a világos alapelvekről az egyes ember kényelmes önkénye javára, hanem felszólítás egy-egy személyhez, hogy Isten színe előtt teljesebben valósítsa meg azt, mint amit a pusztán törvényeken alapuló kazuisztika ír elő a számára. Amennyiben a mai morálteológia az előírások pusztá teljesítésével szemben egyértelműen az erkölcsi cselekvés benső elmélyítésére irányul, ezt tényleg erkölcsi haladásként kell értékelnünk. Ez ott is érvényes, ahol a morálteológia megkísérli, hogy megfeleljen az ember lélektani és teológiai fejlődéstörvényeinek, és ezért például időt hagy egy embernek, hogy meghatározott erkölcsi és vallási fokra fejlődjék, anélkül, hogy közben minduntalan azzal az egyetlen és nagyonis elégtelen megkülönböztetéssel foglalkoznék, hogy bocsánatos vagy halálos bűnről van-e szó.

Keresztény jámborság ma

Utolsó kérdésként említjük meg a mai keresztény ember jámborságát. Nem imádkozik-e kevesebbet a mai pap,

mint a régebbi? Nem nézi-e le az ájtatosságokat, az eucharisztikus jellegűeket is, nem becsüli-e le a szentek tiszteletét és a sokféle áhitatgyakorlatot? Nem lett-e az „Isten emberéből” a világ közepszerű embere? S nem vesztette-e el ezért a képességét arra, hogy a keresztényeket az igazi lelkiiségre vezesse és buzdítsa? Ezek a kérdések azért kényesek, mert a jámborság hiánya inkább erkölcsi probléma. Másrészt azért is, mert minden korban bármely pap és hívő előtt állandóan felvetődött a kérdés, hogy eléggé jámbor-e.

Mit értsünk azonban jámborságon? Úgy vélem, hogy a jámborság az Istenhez való személyes kapcsolat és ennek a kisugárzása az életre. Más korokban ez nyilván számos, érzelmes áhitatgyakorlatra irányult. Egyetlen igazán keresztény ember sem kívánja, hogy ezeket teljesen elhagyjuk. Mégsem tekinthetjük a keresztény értékek összeomlásának, hanem más szellemű korra jellemző megvalósulásuknak, ha a mai keresztény Istenhez fűződő igazi és mély kapcsolatát más módon valósítja meg. Például közösségi és ezért kevésbé intim liturgiában, vagy egyáltalán a keresztény emberiség és testvériség megvalósítása által, amiben Krisztus titokzatos testének fő feladatát látja. Mindez nem kelt „áhitatos ünnepi hangulatot”, de mégis a Krisztussal való közösség őszinte komolyan vételét jelenti. Ha pedig így van, akkor senki sem láthatja ebben a keresztény értékek összeomlását, hanem inkább megvalósításukat egy más szellemiségű korban.

Ha most minden eseményt így látunk, akkor két tény

lesz világos előttünk: egyfelől az Egyháznak az emberi történelem síkján -- valóban óriási lépést kell megtennie. Mintegy völgyeket és hegyeket kell átugornia. A fejlődés óriási erőfeszítéseket követel meg tőle. Tekintsünk ezért megértéssel és türelemmel azokra, akik még nem ismerik fel ennek az útnak a lehetőségeit, és ezért úgy hiszik, hogy az Egyház egyszerűen a szakadék szélére jutott. Másrészt éppen az Egyház mai helyzete vezet el minket és kényszerít arra az új, elmélyült, feltétlen hitre, hogy nem a mi tan- és jogrendszerünk, nem a mi emberi biztosítékaink kezkeskednek az Egyház fennmaradásáért, hanem egyedül az élő, jelenvaló, az Egyházban ható és uralkodó Úr Jézus Krisztus.

III.

A PAPSÁG

VI. PÁL PÁPA

A SZENTATYA ÜZENETE A PAPOKHOZ

Hozzátok, a szent katolikus Egyház papjaihoz, hozzátok, igen szeretett Fiaink, akiket a papszentelés testvé-
rünké és munkatársunkká avat az üdvösség szolgálatában,
- miként testvérei és munkatársai vagytok saját pásztó-
raitoknak is - közvetlenül hozzátok akarunk szólni ma,
amikor véget ér a hit éve, s Szent Péter és Pál apostol vér-
tanúságának 19. centenáriuma. Röviden, egyszerűen szó-
lunk hozzátok, de ezt valóban nektek szánjuk.

Már régóta a szívünkben hordjuk ezt a szándékot. Azó-
ta, hogy paptestvéretek vagyunk; vagyis attól a naptól
kezdve, hogy titokzatos végzés szerint pappá szenteltek
bennünket és így megéltük azt az új és mély sorsközös-
séget mindazokkal, akik kiválasztásunk értelmében hi-
vatottak vagyunk Krisztust megismerésére az Atya a-
karata iránti odaadásunkban, a megszentelődésben, a hi-
vek vezetésében és szolgálatában, a világ üdv munkálá-
sában. Mindig mély megbecsülés, rokonszenv és testvé-
ri érzés fűzött bennünket hozzátok, paptestvéreink. Ké-
sőbb, amikor az Egyház főpásztori megbízatást adott ne-
künk, előbb a püspöki, majd pedig a pápai hivatalt bíz-
va ránk, állandóan és egyre sürgetőbbben a papságra gon-
doltunk, a megbecsülés, a gondoskodás és a szeretet érzel-
meivel. Sokszor bántott bennünket az a tudat, hogy nem
szóltunk hozzátok eléggé, hogy nem tanúsítottuk gyak-
rabban és megfelelő jelekkel, mily érzelmet keltett fel és
kelt ma is irántatok szívünkben a Szentlélek Isten. Ez a

szívünkéből jövő érzelem szinte minden más gondolatot és érzelmet magával ragad, s hivatalunk gyakorlásában szinte ez tölt el bennünket: a szeretet rendjében ti foglaljátok el, mindenekfelett és mindenben, az első helyet papjaink, püspöktestvéreinkkel együtt.

Ezért akarunk ma hozzátok szólni. Nem enciklikát intézünk hozzátok; nem oktatás ez, nem kánoni előírások gyűjteménye: egyszerűen szívünk kiöntése. „Megnyílt az ajkunk és kitárult a szívünk felétek...” (2 Kor. 6, 11). Most, amikor az apostolok 19. centenáriumáról emlékezünk meg, akik az evangéliummal és vérükkel vetették meg a római egyház alapjait, meg kell nyitnunk egy pillanatra lelkünket.

Nagy csodálattal és nagy szeretettel tesszük ezt. Ismerjük Krisztushoz, az Egyházhoz való hűségteket. Ismerjük elkötelezettségteket és küzdelmeiteket. Ismerjük apostoli buzgóságtokat, lelkipásztori gondjaitokat. Ismerjük azt is, mily nagy tiszteletet és hálát vált ki annyi hívőben evangéliumi önzetlenségtek és apostoli szeretetetek. Lelki életetek kincsei, Istennel való belső kapcsolatotok, Krisztussal vállalt áldozatotok, a szemlélődésre törekvő vágyatok még a tevékenységben is, mindez ismeretes előttünk. Szeretnénk megismételni mindannyiotokkal kapcsolatban az Úr szavait, aki ezeket mondja a Titkos Jelenések könyvében: „Ismerem tetteidet, fáradozásodat és állhatatosságodat” (2, 2). Mennyi megindultságot és örömet jelent nekünk ez a látvány! Mennyi hálát vált ki lelkünkben! Köszönetet mondunk mindannyiotoknak, és Krisztus

nevében megáldunk mindnyájatokat mindazért, amik vagytok és amit tesztek Krisztus Egyházában. Püspökeitekkel együtt ti vagytok ennek az Egyháznak legjobb munkásai, oszlopai, mesterei és barátai, Isten titkainak közvetlen sáfárai (1 Kor. 4, 1; 2 Kor. 6, 4).

Azért akartuk így feltárni előttetek szívünket, hogy mindegyiktek tudja, érezze, mennyire becsüljük és szeretjük, és valamennyien boldogan egynek tudjátok magatokat velünk az apostoli munka nagy célkitűzésében és erőfeszítéseiben.

Mindez nem rövidlátó és egyoldalúan optimista látásmód. Tudjuk jól, hogy annyi sok pap mellett, akik megelégedettek, és örömet lelnek hivatásukban, nem kevés fájdalmas eset is akad, s ezeknek híre sokszor feltűnőbb mint amazoké. A papság egyes tagjainál nyugtalanságot, bizonytalanságot tapasztalunk az egyházban elfoglalt helyüket illetőleg. Egyes papok azt hiszik, hogy ki vannak zárva a gyorsan fejlődő modern társadalomból.

Kétségtelen, az átalakuló modern világ mai megrázkódtatásai a papokat is eléri. Ők is miként testvéreik a hitben, Isten felé vezető útjukon sötét órákat is élnek át. Ezenkívül azért is szenvednek, mert a papi élet bizonyos tényeit helytelenül értelmezik és igazságtalanul általánosítják. Arra akarjuk most emlékeztetni a papokat, hogy minden keresztény helyzete, de főleg a papoké, ellentmondásosnak tűnik és érthetetlen marad azok szemében, akik nem hisznek. A mai helyzet arra hívja a papot, hogy mélyítse el saját hitét, egyre inkább tudatosítsa azt, hogy

kicsoda, milyen hatalmat kapott és milyen küldetéssel bízták meg. Kedves Fiaink és Testvéreink, arra kérjük az Urat, hogy adjon világosságot, segítsen bennünket, amikor meg akarunk erősíteni benneteket.

Minden papnak mondjuk tehát: sohase kételkedjetelek szentségi papságtok természetében. A papság nem akármilyen tisztség vagy szolgálat az egyházi közösségben. Olyan szolgálat, amely az egyházirend szentsége révén kitörölhetetlen jeggyel jelölve meg a papot egészen különleges módon részesedik Krisztus papi hatalmában (LG. 10 és 28).

Igy tehát kidomboríthatjuk a katolikus papság néhány sajátos dimenzióját. Először is a szent jelleget. A pap Isten embere, az Úr szolgája. Olyan tetteket végezhet, amelyek túlmennek a természetes hatékonyságon, mivel a pap *in persona Christi*, Krisztus személyét helyettesítve cselekszik. A papon keresztül egy felsőbb erő hat: ő bizonyos pillanatokban, alázatos és kitüntetett szolgálóként, hathatós eszköze Krisztusnak; a Szentlélek közvetítője. Közte és az isteni világ között egyedülálló viszony alakul ki: megbízatást nyer, amely Isten bizalmának kifejezése.

Mégis, ezt az ajándékot a pap nem önmaga számára kapja, hanem másokért: a szent dimenzió teljes egészében az apostolságra van rendelve, vagyis a küldetéshez, a papi hivatalhoz.

Jól tudjuk, hogy a pap olyan ember, aki nem önmagáért él, hanem másokért. A közösség embere. A papi

életnek ezt a vonását manapság a legjobban megértik. Egyesek ebben látják a választ azokra a támadó ellenvételekre, amelyek kétségbevonják, hogy a papság fennmaradhat-e a modern világban, sőt azt a kérdést is felvetik: van-e egyáltalán létjogosultsága a papnak? A társadalomnak és az egyházi közösségnek nyújtott szolgálat elégségesen igazolja a papság létét. A világnak, az Egyháznak szüksége van papokra. Amikor ezt állítjuk, az emberi igényeknek egész sora vonul fel lelki szemünk előtt. Kiknek ne lenne szükségük a keresztény igehirdetésre, a hitre, a kegyelemre? Melyik embernek nincs szüksége arra, hogy valaki önzetlenül, szeretettel szolgálja? Hol vannak a lelkipásztori szeretet határai? S talán éppen ott van legnagyobb szükség erre, ahol ennek a szeretetnek a szükségét legkevésbé érzik! Igen: a missziók, az ifjúság, az iskola, a betegek, és manapság fokozottabban, mint régen a munkásvilág, állandó hívást intéznek a pap szívéhez. Hogyan kételkedhetnénk hát abban, hogy helyünk, szerepünk, küldetésünk van a modern életben? Inkább ezt kellene mondanunk: miképpen válaszolhatunk mindazoknak a hívására, akiknek szükségük van ránk? Hogyan tegyünk eleget személyes áldozatunkkal növekvő lelkipásztori és apostoli kötelességeinknek? Talán sohasem volt annyira tudatában az Egyház annak, hogy az üdvösség elengedhetetlen eszköze, soha a múltban nem volt oly erős az üdvösség szolgálatának dinamizmusa, mint napjainkban. S mi olyan világról álmodnánk, ahol nincs egyház, nincs kellőképpen felkészült, specializált, felszentelt papokkal

rendelkező Egyház! A pap önmagában Krisztus emberszeretetének a jele, annak a teljes tanításnak a tanúságtevője, amely által az Egyház ennek a halálig-menő szeretetnek megvalósítására törekszik.

Ha a pap tudatában van hivatásának, annak, hogy Krisztus felszentelt eszköze az emberek szolgálatára, – tudatosíthatja papságának személyes, misztikus és aszketikus dimenzióját is. Ha minden keresztény a Szentlélek temploma, mennyivel közvetlenebb lesz a papi lélek társalgása a benne lakó Jelenléttel, amely átalakítja, győtri és megrészegeti? Az apostol szavai minden paphoz szólnak: „...ezt a kincset cserépedényben őrizzük, hogy az erő túláradó nagyságát ne magunknak, hanem Istennek tulajdonítsuk” (2 Kor. 4, 7).

Fiaink és paptestvéreink, hogyan fokozzuk és tápláljuk ezt az öntudatot? Miképpen ég bennünk a szemlélődés lángja? Miként engedjük magunkat vonzani személyiségünk központja által, és hogyan vonulunk vissza külső foglalatosságaink közepette a belső beszélgetésre? Megőrizzük-e még a személyes imádság, az elmélkedés, a breviárium szeretetét? Miként reméljük tevékenységünknek a lehető legnagyobb eredményt biztosítani, ha nem az Istennel való belső beszélgetésből merítjük a legjobb energiákat, azokat, amelyeket csak Isten adhat? Hol találjuk a papi celibátus első alapját és a hozzá szükséges erőt, ha nem annak a szeretetnek követelményeiben és teljességében, amely Isten kizárólagos szeretetére és üdvözítő szándékának totális szolgálatára szentelt szívünkben áradt szét?

De egyesek erre azt mondják, hogy napjainkban már nem olyanok a struktúrák, amelyek lehetővé tennék ennek a termékeny és nagylelkű papi elkötelezettségnek a gyakorlati megvalósulását. Nos, itt találjuk a papság negyedik, egyházi dimenzióját. A pap nem magányos; egy szervezett testnek, az egyetemes Egyháznak a tagja, tagja egyházmegyéjének és – tegyük hozzá még – egészen sajátos módon tagja plébániájának is. Az egész Egyháznak alkalmazkodnia kell a világ új igényeihez. S miután befejezte a zsinatot, az egész Egyház elkötelezte magát a lelki és szerves megújulásra. Segítsük együttműködésünk, ragaszkodásunk és türelmünk által.

Kedves Testvéreink és Fiaiink, legyen bizalmatok az Egyházban! Nagyon szeressétek! Az Egyház Krisztus szeretetének közvetlen tárgya: dilexit Ecclesiam (Ef. 5, 25) Szeressétek korlátaival és hibáival együtt. Nem korlátai és hibái – vagy talán bűnei – miatt, hanem azért, mivel csak akkor tudjuk meggyógyítani és teljes szépségében felragyogtatni Krisztus Jegyesét, ha szeretjük. Az Egyház menti meg a világot, az az Egyház, amely ugyanaz ma, mint tegnap és holnap lesz és mindörökké; a Lélek által vezetett, fiai által segített Egyház mindig megtalálja az erőt, hogy megújuljon, megfiatalodjék és az új igényekhez alkalmazkodjék.

Gondoljunk most azokra a papokra, akik az Isten Igéjének tanulmányozásával, a liturgikus reform helyes és hűséges alkalmazásával, a kicsinyek és a társadalmi igazságra éhes szegények fokozottabb apostoli szolgálatával,

a népnek a békére és a szabadságra való nevelésével, a tőlünk elszakadt keresztény testvérek ökumenikus közelítésével, kiszabott kötelességeik mindennapi teljesítésével, és mindenekelőtt, a mi Urunk Jézus Krisztus, mi Aszszonyunk, az Egyház, és minden ember sugárzó szeretete által törekszenek a megújulásra. Mi magunk is ebben találjuk vigaszunkat és épülésünket.

Szeretett papjaink, akár közel, akár távol vagytok a szent apostolok és vértanúk, Péter és Pál emlékét ünnepelve, ily érzésekkel eltelt szívvel köszöntünk és megáldunk benneteket.

A Szent Péter Bazilikánál, 1968. június 30-án.

VI. PÁL PÁPA

Paul-Émile LÉGER
bíboros

A PAP ÉS AZ EGYHÁZI KÖZVÉLEMÉNY

XII. Pius pápa egyik híres nyilatkozatában világosan le-
szögezte, hogy az egyházban nagy jelentősége van a köz-
véleménynek. E véleményt általában mindenki elfogadja,
mégis megállapíthatjuk, hogy a teológia még keveset fog-
lalkozott a közvélemény szerepével az egyházban, jól-
lehet ez jelentős és nem könnyű kérdés.

A világi társadalomban a közvélemény szerepével kap-
csolatos felfogás általában szorosan igazodik az államé-
letről alkotott nézetekhez, s ennek megfelelően gyakori a
kísértés, hogy az egyházi közvéleményt is többé-kevésbé
az állami közvéleménynek mintájára fogják fel. Azt hi-
szem, hallgatóimmal egy véleményen vagyok, amikor
megállapítom, hogy e kísértésnek feltétlenül ellene kell
szegülnünk: hiszen csak az egyházzal alkotott tökéletes
teológiai képre alapíthatjuk az egyházi közvélemény ter-
mészetéről, helyéről és szerepéről alkotott felfogásunkat.
Az egyházi közösség struktúráját, világban betöltött hivatá-
sát, a hivatalviselők és a tagok viszonyát, a hit világá-
val kapcsolatos gondolkodásmódunkat, mind-mind a maga
eredetiségében és sajátos létmódjában kell tiszteletben
tartanunk.

Mindezt azért mondtam, hogy mindazokat, akik részt
vesznek vagy részt akarnak venni az egyházi közvélemény
alakításában szerepük átgondolására és teológiai elmélyí-
tésére szólítsam fel. Közelebbről, különösen az a szándé-
kom, hogy a papság sajátos szerepével foglalkozzam az

egyházi közvélemény életében. Sőt, még ebben a szűkebb értelemben sem kívánok kimerítően értekezni, csak néhány mozzanatot emelek ki, amint ezt a mai helyzetben különösen indokoltnak tartok.

Az Ige szolgájának változhatatlan küldetése

Ezen a papi értekezleten, amelyen szólok, a pap prófétai szerepe a téma, és ez rendjén van. Mert valóban ez a pap küldetésének, amint az egyház küldetésének is egyik legjelentősebb szempontja. „Menjetek, tanítsatok minden nemzetre...”; ezeket a szavakat hozzánk intézte az Úr, s ezek jelzik legelső kötelességünket.

A püspökök szerepéről szóló zsinati dekrétumban éppúgy, mint a papok szolgálatáról és életéről szólóban, az első helyen mindig az ige szolgálatáról van szó. Így tehát az egyház közvéleményébe a papok sajátos küldetésük jegyében kapcsolódnak bele. Hogy emlékezetünkbe idézzük ennek a küldetésnek természetét, idézem magát a zsinati szöveget, mert annak nagyobb tekintélye van, mint annak, amit mondhatnék, mivel igen világosan szól:

4. Isten népét először is az élő Isten ígéje gyűjti egybe: ennek hirdetése tehát mindenképpen a papok szent kötelessége. Senki sem üdvözülhet, ha előbb nem hisz: ezért a papoknak, mint a püspökök munkatársainak, első feladata, hogy Isten evangéliumát mindenkinek hirdessék. Azzal, hogy teljesítik az Úr parancsát: „Menjetek el az egész világra és hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek” (Mk. 16, 15), létrehoz-

zák és gyarapítják Isten népét. Az üdvösség igéje a hitetlen szívében felkelti, a hívőében pedig megerősíti a hitet, és ennek a hitnek a révén alakul ki s növekszik tovább a hívők közössége. Erre vonatkozik Szent Pál szava: „A hit hallásból ered, a hallás pedig Krisztus igéjéből” (Róm. 10, 17). A papok tehát mindenkinek tartoznak azzal, hogy közöljék velük az evangéliumi igazságot, amelynek maguk is boldog birtokosai. Lehet, hogy hitetlen környezetben becsületes életük példájával vezetik rá az embereket Isten dicsőítésére; lehet, hogy keresztény hitoktatást végeznek vagy az egyház tanítását fejtik ki, esetleg a kor problémáit igyekeznek Krisztus fényével megvilágítani: minden esetben azonban az a kötelességük, hogy ne saját bölcsességüket, hanem Isten szavát hirdessék, és mindenkit a megtérés és életszentség útjára hívjanak.¹

Gyakran kellene elmélkednünk ezen a szövegen: lényeges küldetésünkre figyelmeztet, amely nem abban áll, hogy a saját bölcsességünket hirdessük, hanem, hogy Krisztus Evangéliumát közvetítsük. Arra vagyunk hivatva, hogy „az evangélium igazságát közöljük, amelynek az Úr ajándékából vagyunk birtokosai”, és hogy „állhatatosan hívjunk meg minden embert a megtérés és szentség útjára.” Mindjárt rá fogok térni, hogy az egyház milyen módon gyakorolhat kritikát az egyházi nyilvánosság előtt. Mindazonáltal úgy hiszem, hogy már most is világos mindegyikünk előtt: a papnak kritikai szerepét alá kell rendelnie elsőleges küldetésének, amely abban áll, hogy hirdesse Isten

misztériumait és buzdítsa a hiveket megtérésre és szentségre. Ez sokkal nehezebb, sokkal igényesebb feladat mint a kritika, de ez a pap sajátos hivatása. Sohasem fogjuk betölteni, ha nem vagyunk arra képesek, hogy elsősorban Isten misztériumain elmélkedjünk, hogy szoros kapcsolatban maradjunk Jézussal az evangéliumok gyakori olvasása révén, az imádsággal, mert ezek által válunk valóban tanítványaivá.

A KERESZTÉNY TANÍTÁS IDŐSZERŰ KÖVETELMÉNYEI

A papnak ma Krisztus tanítását nagyon bonyolult társadalmi klímában kell közvetítenie, amely különféle szempontból egészen újszerű. Gondoljunk először azokra a változásokra, amelyek az egyházban mennek végbe, s amelyek jól ismertek előttetek. Itt vannak továbbá a környezet változásai: a nevelésnek a réginél sokszorta megnövekedett befolyási lehetőségei, annak kialakulása, amit „tömegkultúrának” hívunk, azoknak a megszaporodása, akiket „szellemi vezetők”-nek nevezhetnénk, a kritikai szellem kifejlődése és még sok más szempont. Olyan egyházban és olyan környezetben élünk, amely átalakulásban és forrongásban van. Ez a paptól, tanítói hivatásának gyakorlásában, néhány új, illetve különleges tulajdonságot követel meg.

Maradjunk mindig bizakodók

Bizonyára nem egy papot pánik fog el, vagy legalábbis csüggedés vesz erőt rajtuk a sok változás láttára, amely

oly nagy számban és talán hirtelenül érte őket. Úgy vélik, hogy sok minden, ami addig biztosnak tűnt előttük, összeomlott: azelőtt ugyanis sokkal változatlanabb világban éltek; azon a mozgásban levő területen, ahol most szolgálnak, nem érzik lábuk alatt azt a biztos talajt, amelyhez hozzászoktak. Ezek a papok elsősorban XXIII. János pápa mosolygó és optimista arcát idézzék emlékezetükbe. Ő mindannyiunk számára, akik a mélyreható változások korszakában elköteleztük magunkat, maga volt a derűs bizalom mintaképe. Olvassuk csak újra meg újra beszédeit, ezek megnyugtатnak és biztatnak bennünket. Különösen olvassuk el újra meg újra a zsinat megnyitásakor mondott beszédét, amely ékesszóló felszólítás a világ jövőjébe vetett bizalomra.

Szembesítsük magunkat ismételten Isten ígétével is. Mindig rendelkezésünkre áll, változhatatlan, megvilágosít és a lényegét mondja. Mert Isten szava: ez elég ahhoz, hogy biztosságot nyújtson nekünk, hiszen ez hitünknek a forrása, szent letéte, változatlan sziklája. Általa járulhatunk Krisztushoz és Istenhez. Ne gondoljuk tehát, hogy minden változik, hogy hitünknek nincsenek többé biztos alapjai, épp akkor, amikor megnövekedett bizalommal fordulunk Isten ígétéhez. Hogyan is gondolhatnánk, hogy minden összeomlik, amikor az Egyházban mindent – inkább, mint valaha – erre a tévedhetetlen sziklára építünk, amikor minden gondolat és tevékenység a körül forog, hogy egyre hitelesebb hűségre törekedjünk Krisztus és Evangéliuma iránt? De egyébként is gyerekes

dolog volna azt hinni, hogy minden változik, azért mert a keresztény tanítás egy-egy pontját másképp fogjuk fel, mert egy-egy teológiai elmélet megdőlt, vagy mert Krisztus tanításának néhány, nem lényegbevágó megfogalmazása és ezzel kapcsolatban az egyház néhány iránymutatása módosult.

Ismerjük fel a hiteles értékeket

Miután megerősödünk ebben a bizalmunkban, ebben a „hitünkben való hitben”, működünk együtt összes testvéreinkkel, hogy felismerjük a hiteles értékeket.

Kétségtelenül találunk a világban valódi értékeket csak tudjuk felismerni ezeket! Jóllehet sokszor nem igen keresztény formában jelentkeznek, megtörténik, hogy az egyházzal szemben gyakorolt igen szigorú és keserű kritikákat az evangéliumi hitelesség iránti igazi szomjúság sugallta. Ismerjük fel a kritikákban – ezekben ma nincs hiány – sokszor magának Istennek a hangját. Még akkor is, ha gyakran igazságtalanok, ami gyakran megesisik javunkra válhatnak, tisztító hatással lehetnek. Urunk mondotta tanítványainak: „Úgy küldelek titeket, mint bárányokat a farkasok közé.” Vajon az üdvtörténet miféle teológiáján alapul az a hiedelem, mintha Krisztus követői mindig csak lelkes, udvarias, testvéri fogadtatásra számíthatnának?

Legyünk hiveink hitének vezetői

Ebben a mai forrongásban igen fontos, hogy a pap biztos vezére legyen a hivek hitének. Világos, hogy ezért

elsősorban mint már mondtam – az ő hitének kell szolid alapokon nyugodnia, előbb neki kell jól megértenie, hogy mi történik az egyházban. Ha mások hitének akarunk a vezetői lenni, annak előfeltétele, hogy meg erősítsük és megvilágosítsuk ezt a hitet.

Nem kevés hívőnk körében keltett nyugtalanságot a keresztény gondolkodásmódban most tapasztalható néhány változás. Ezért tehát a pap legelső feladata, hogy meg erősítse az emberek hitét. Nem felületes jelszavakkal, hanem azzal, hogy világosan megmagyarázzák, mi történik a világban és az egyházban, és azzal hogy megmutatják, hol található – mint az előbb említettem – a keresztény hit szilárd és megdönthetetlen alapja. Meg kell velük értetni, hogy a keresztény gondolkodásmód fejlődése természetes, sőt szükségszerű folyamat. Meg kell nekik mutatni, hogy milyen ennek a fejlődésnek az iránya, és hogy mennyire nem tekinthető hűtlenségnek Krisztussal és az egyház multjával szemben. Mindenkiel meg kell értetnünk, hogy a keresztény „jó hír” lényegéből folyik, hogy szünet nélkül kérdéseket intéznek hozzá, s hogy maga ez a tanítás is szüntelenül új meg új fogalmazásban szól a mindig változó világhoz.

Meg kell világítani az emberek hitét. Ma jobban, mint valaha rászorulunk oly papokra, akik be tudják tölteni ezt az igen nehéz feladatot. Ezért valóban legyünk jól tájékozottak az egyháznak és a teológiának mai eszmévilágában. Ez pedig nem kis követelmény. Meg merem koc-

káztatni a megállapítást, hogy az egyház mai helyzetében a papot súlyos kötelezettség terheli. hogy rászorítsa magát arra az állandó önképzésre, amely alól senki sem vonhatja ki magát, ha nem akar egyhamar képtelenné válni küldetése betöltésére.

Ha a pap meg akarja világosítani a keresztyének hitét, legyen főgondja, hogy bátran hirdesse az Evangélium változatlan igazságát. De ugyanakkor kifejezéseiben nagyon ügyeljen az árnyalatokra is, bizonyos problémák bonyolultságára, és sose feledje, hogy nem erőszakolhatja hivatására kétségbevonhatatlan tanításként azt, ami még jogos vita tárgya lehet. Az sem ritka tünet, hogy a hitnek türelmetlen hirdetése eltávolít Krisztustól. Tanításunk stílusa, az a mód, amint a feltett kérdésekre válaszolunk, legyen mintaszerű abban, hogy Isten misztériumainak bonyolult és kimondhatatlan voltái mennyire tiszteletben tartjuk.

Adjunk reális tanítást

Amikor felsorolom, hogy tanításunknak ma milyen tulajdonságai legyenek, különösen hangsúlyoznom kell egy igen időszerű követelményt: legyen tanításunk konkrét. Ez ma annyira szükséges és oly könnyű is véteni ellene, hogy a zsinat különösképp lelkünkre köti.

„A mai időkben gyakran nehéz feladat a papi igehirdetés: hogy igazán elérhesse a hallgatók lelkét, Isten igéjét nem elég csak általánosságban és elvontan kifej-

teni, hanem a való élet körülményeihez kell az örök evangéliumi igazságokat alkalmazni.”²

Mi rendszerint túlságosan elvont módon beszélünk: ez közismert tény. Amikor ezt mondom, elsősorban nem a szótárunkat akarom elítélni – bár kifejezéseink is gyakran érthetetlenek a nép előtt. – hanem arról szólok: amit mondunk. Gyakran előfordul, hogy a hiveink lelkére kötjük: alkalmazzák az evangélium tanítását, de mi magunk csak nagyon felületesen segítjük őket az alkalmazásban. Buzdításaink annyira általánosságban mozognak, annyira konvencionálisak, annyira magától értetődőek, hogy szavainkkal nem indítjuk őket gondolkodásra, nem markolunk szívükbe, még kevésbé befolyásoljuk képzeletvilágukat. Nem igen tudjuk felrázni az embereket. Ez nagyrészt onnan van, hogy általános gondolatokkal elégszünk meg. Ez a hiba részben képzésünkből származik, amely nagyon elvont, nagyon filozófikus volt és nem indított arra, hogy megfigyeljük és feldolgozzuk az élethől fakadó ösztönzéseket és problémákat. Innen van, hogy szegénylünk konkrétan és élményszerűen beszélni, nem akarunk szubjektívnek feltűnni. Ezért tanításunkban nincs semmi érdekesség és semmi kapcsolat az élettel. Hogy megkíméljük a következő nemzedéket a hasonló hiányoktól, kétségtelenül nagyobb helyet kell biztosítani hittudományi főiskoláinkon, papnevelő intézeteinkben a megfigyelő tudományoknak, különösen a vallásszociológiának és lélektannak. Tudom, hogy a szemináriumok felelősei már gondoltak erre és megindították a reformokat ebben az i-

rányban. Kétségtelen, hogy ha papjaink megtanulnak megfigyelni, látni, meghallgatni, akkor egyhamar találóan, konkrétan és életszerűen fognak tudni beszélni.

Mindig ügyeljünk arra, hogy valódi kérdésekre feleljünk. Sosem szabad úgy beszélnünk, hogy ne törekednénk tudatosan hallgatóink valóságos problémáit bogozni. Egy angol szerző figyelmeztet, hogy tanításunk legyen „highly specific”, nagyon szakszerű, találó. Hogy válaszolni tudjunk a valóságos problémákra, kétségtelenül előzőleg meg kell ezekkel ismerkednünk. Hogy érzük el ezt? Minden pap, aszerint, hogy hol szolgál, és hogy az egyház milyen feladatot bízott reá maga keresse meg a kellő eszközöket. Világos, hogy más kérdésekre kell felelni a katekizmus-oktatás során, másra felnőttek hitoktatásánál, – más dolgok iránt érdeklődnek értelmiségiek vitáin és más kérdések foglalkoztatják a vasárnapi hívősereget.

Ha kapcsolatban maradunk a megfigyelő tudományokkal, a vallásos magatartást illetően, könnyebben fogjuk felfedezni a valóságos kérdéseket és problémákat. Nem tudjuk eléggé ajánlani az e tudományokkal való foglalkozást; nem öncélúan, hanem, hogy tanuljunk meg látni, megfigyelni és az emberek valódi igényeit felfedezni. Senki se mondja, hogy Krisztus Urunk és az apostolok nem folyamodtak ilyen segédeszközökhöz. Ők más, sokkal egyszerűbb környezetben éltek, egy tudományelőtti korban, nem használhatták fel tehát az említett tudományokat. De egész magatartásuk azt tanúsítja, hogy gondosan igyekeztek a hallgatók gondolatvilágához alkalmazkodni, és

szembeállítani Isten akaratát a hívők valóságos magatartásával.

Van egy másik módja is, hogy az emberek valódi problémáit megismerjük, ez pedig egyszerűen az, ha megkérdezzük őket. Ha a kérdéshez folyamodunk, kiegészítjük azt, amire a pusztá megfigyelés taníthat. A mi papi életünk igen különbözik világi hiveink életétől. Ha prédikációinkat egyedül könyveink alapján szerkesztjük, megkockáztatjuk, hogy elmegyünk az emberek valódi problémái mellett. Nagy illúziókba ringatjuk magunkat, ha azt hisszük, hogy általánosságban mozgó prédikációnk, különösen, ha azt a lelkesedés fűti át, magával fogja ragadni és megtérésre fogja bírni az embereket. Azt hiszem, nagyon tévedünk: az emberek ma kissé bizalmatlanok a „szép szónoklatokkal” szemben.

Előttek kétségtelennek tűnik, hogy a papoknak, akiken a rettenetes felelősség, hogy közvetítsék Krisztus „jó híret”, feladatuk helyes elvégzése érdekében habozás nélkül kell mások közreműködését és segítségét igénybe venniük. Arra gondolok elsősorban, hogy szabatos, igaz, őszinte választ keressenek arra, vajon mennyire értették meg a hallgatóik tanításukat, mennyire fogadták el, megtalálták-e a kapcsolatot a való élettel. Világos, hogy ezt az ellenőrzést elsősorban hiveik körében kell keresniök. A hivek pedig értsék meg, hogy mi az ő véleményükre kíváncsiak vagyunk, sőt rászorulunk. Továbbá magunknak is segítenünk kellene egymást, és kölcsönösen beható bírálat alá kellene bocsájtani prédikációinkat, sőt általában

az emberekkel való bánásmódunkat. Hogyan is beszélhetünk alázatosságról, ha nem vagyunk képesek magunkat ily módon ellenőrzés alá bocsájtani, ami pedig bizonyos mértékben mindenütt szokásos:

Konkrét módon beszélni nem jelenti azt, hogy közönséges nyelven beszélünk, minden méltóság nélkül, sem azt, hogy konkrét eseteket, vagy pláne példákat sorolunk fel. Hanem arról van itt szó, hogy elsősorban olyan kérdésekről beszéljünk, amelyek kapcsolatban vannak az emberek életével és hozzájárulnak ahhoz, hogy ez keresztényibb legyen. Ez annyi, mint válaszolni az ő valódi kéréseikre, azt a tanítást nyújtani, ami az ő állapotukban szükséges. Ezt nem lehet kapásból elérni és bizonyára nem fog sikerrel járni, ha csak úgy odavetünk egyet-mást, ami annyira nem időszerű, annyira az örökkévalóság légkörében mozog, annyira nélkülöz minden alkalomszerűséget, hogy a hallgatók joggal kérdezhetik: kihez beszélünk? Ha reális módon akarunk beszélni, feltétlenül meg kell újítanunk beszédeink eddigi témáit. Gondoljuk meg, hogy a keresztényeknek mindennapi tevékenységük során, hivatási életükben, családjukban, szórakozásaikban kell valóban keresztényekké válniok. Ezért tehát épp ezek a tevékenységek azok, amelyeknek keresztény értelmét ki kell fejtenünk, e tevékenységeket kell szembesítenünk az evangéliummal. A zsinat arra indít bennünket, hogy beszéljünk az emberi személyről, szabadságáról, testi életéről; hogy szóljunk a családról, problémáiról épp egysége és biztonsága szempontjából; a gyermekek világrahozása és

nevelése szempontjából; hogy szóljunk a világi társadalomról, annak törvényeivel és foglalkozásaival; arra indít, hogy beszéljünk a munkáról és szórakozásról, a művészetekről és a technikáról, a szegénységről és a gazdagságról. Ezekkel az eleven valóságokkal kapcsolatban merülnek fel a keresztények számára a problémák különféle környezetükben.

Ahhoz, hogy a tanításunk reális legyen, nem elég arra figyelmeztetni a vasárnapi szentmisén, hogy a vallás nem azonos a vallásgyakorlatokkal. Az szükséges, hogy a vasárnapi liturgia maga is úgy alakítsa az emberek tudatát, hogy ez kapcsolatban legyen a valóságos élet realitásaival. Ebből a célból elengedhetetlen, hogy a homília hatékony kapcsolatba hozza az evangéliumot a konkrét valósággal. Jól tudom, hogy ez nem könnyű feladat egy különféle rétegű gyülekezet előtt, és így e feladatnak nehéz megfelelni vasárnap a plébániai misén. Mégis oly lényeges feladatról van szó, hogy nem riadhatunk vissza a nehézségektől, hanem bizalommal bírkózzunk meg velük.

A zsinat azt kívánja tőlünk, hogy „a keresztény tanítást a pillanatnyi szükséghez alkalmazva adjuk elő, vagyis megfelelően azokra a nehézségekre, amelyek leginkább gyötrik az embereket...”. Azt hiszem, őszintén be kell vallanunk, hogy ezt alig tesszük meg és igen rászorulunk arra, hogy radikális módon újítsuk meg prédikációink tervezését és kivitelét. Minden pap köteles arra, hogy feltegye magában a határozott kérdést, hogy miként viszonyul ehhez a nehéz, de döntő fontosságú feladatához.

Congar atya három feltételét sorolja fel annak, hogy prédikációnk reális legyen:

1. Tárgyaljon valóságos problémákról és adjon reális lelki, szellemi táplálékot.
2. Szóljon persze érthető módon egy valóságos (tehát nem elképzelt) hallgatósághoz, amely oly emberekből áll, akik pénzt keresnek, házasságok, gyermekeik vannak és konkrét felelősséget is vállaltak a külső világban...
3. Legyen alkalmas arra, hogy meglegyen a gyümölcse, vagyis tényleges hatása az említett emberek gondolkozásában, lelkiismeretében és érzésvilágában.

E három tanács jól foglalja össze imént előadott gondolataimat és ügyesen fogalmazott programot ad minden papnak, aki meg akar felelni a zsinat óhajainak, – de hivei óhajának is, hogy tudniillik a prédikációja reális legyen. Csak a valóság érdekli a valóságban élő embereket.

A PAP ÉS AZ EGYHÁZ KRITIKÁJA

Mindaz, amit eddig mondtam, a papnak az egyházi közvéleményben elfoglalt szerepét illeti, s úgy gondolom, abban akarja segíteni a papokat, hogy főtörekvésüket küldetésük lényegére fordítsák. Vagyis mint a püspökök munkatársai Jézus „jó hírét” közvetítsék, legyenek a hivek hitének vezérei, vezessék hiveiket abban, hogy felfedezhessék az evangélium alkalmazását és követelményeit konkrét helyzetükben, hogy az emberek lelkiismeretét és szívét meghódítsák Krisztus törvénye számára.

Mindamellettt más szempontból is szerepe van a papságnak az egyház közvéleményében, s ezt sem mellőzhetem hallgatással. Szólni akarok tehát a pap szerepéről, amikor magának az egyháznak életével kapcsolatban fejti ki nézeteit és gyakorolja kritikáját.

A közvélemény eszméje üres gondolat volna, ha nem járna vele együtt annak lehetősége, hogy szabadon kifejezhessük nézeteinket és józan kritikát gyakorolhassunk. Ez igaz mind a világi társadalomban, mind az egyházban is, persze azzal a feltétellel, hogy állandóan figyelemmel vagyunk arra a különbségre, amely az egyház és a világi társadalom berendezkedése között fennáll.

Ezt hangsúlyozni kell, mert jóllehet XII. Pius pápa gondolatával mint említettem – általában egyetértünk, mégis az a gondolat, hogy az egyházban is megengedhető némi kritika, ismételten ellenszenvre talál köreinkben. P. de Lubac említi Jacques Maritain megjegyzését, hogy korunkban sok keresztény szemében saját hibáink beismérése „bizonyos értelemben illetlen” dolognak tűnik fel. „Azt mondhatná az ember – teszi hozzá Maritain, – hogy nem akarják zavarbahozni a hitvédőket...” Ez a megjegyzés egyszerre finom és találó; vonatkozik egyúttal az egyházi „triumfalizmus” kritikájára is, amely a zsinatnak egyik legfelszabadítóbb mozzanata volt.

Amikor a közvéleményben különböző nézetek merülnek fel az egyház belső ügyeit illetőleg, a papnak is színt kell vallania. Lelkipásztori felelőssége, az a tény, hogy vallási kérdésekben bizonyos értelemben szakembernek, sőt a

gyakorlat emberének is tekintik, megkövetelik ezt. Nyugodtan mondhatjuk, hogy ha a pap kivonná magát a keresztény közösségből azáltal, hogy nem nyilatkozik, kétségtelen, hogy ezzel lényeges tényező hiányoznék az egyházi közvéleményből.

Ha tehát a papnak színt kell vallania az egyházi közvéleményben, felmerül a kérdés: hogyan tegye azt.

Mielőtt egy pap az egyház életének valamelyik mozzanatával kapcsolatban nyilvános kritikát gyakorolna, feltétlenül tegyen fel magában, nagy megfontoltsággal négy kérdést:

Honnan származik a kritikánk?

1. Elsősorban kérdezze meg magát, honnan származik a kritikája? Vajon az egyház iránti tényleges szeretetből fakad-e? Mert valóban vannak kritikák, amelyek ebből a forrásból fakadnak, még a szentek története is bizonyítja ezt. Ne bíráljuk tehát egyhamar azokat, akik bírálják: talán épp ők az egyház legodaadóbb fiai, – és ez lehet igaz a papokra vonatkozólag is. Hallgassuk csak meg mit mond erről P. de Lubac:

„Kétségtelenül van kifogástalan kritika, sőt közelebbről, mai szokásos nevén: kifogástalan önkritika is. Ez a realizmusra való törekvés tevékenységünk során. Magában foglalja a szilárd elhatározást, hogy lemondunk mindenről, ami nem tekinthető hitelesnek. De jelent lelkiismeretvizsgálatot is az alázat szellemében, amely elismeri saját jó teljesítményét is, de mindig apostoli nyugtalanságból fakad és állandóan éber lelki igényes-

ségből. Elégedetlenség a végrehajtott művel kapcsolatban, izzó vágy a jobb iránt, méltányosság a módszerek megítélésében, lelki függetlenség, amely kész szakítani nem igazolható szokásokkal, törekvés, elkerülni a rutint és orvosolni a visszaéléseket; mindezen felül pedig magas elképzelés a keresztény hivatásról és erős hit az egyház küldetésében: ime néhány készség, amelyből az említettem kritika fakad és amelyből táplálkozik. Ez a kritika tehát megkettőzött tevékenységre ösztönöz, találékony szellemet kíván, bőséges kutatást és bizonyos „tapasztalatokat” is... Szigorú az illúziókkal szemben, amelyek megkörményékezik, de ugyanakkor előfordul, hogy más illúziók áldozatává esik, ami bizonyára hasonló kritikát fog kiváltani... Mégis, mindettől eltekintve, mennyivel értékeesebb, mint a naiv önelégültség, amely nem enged semmiféle üdvös reformot, semmiféle változtatást! Mennyivel kevésbé veszedelmes, mint az a megelégedettség, amely álomba ringatja önmagát, vagy az önfejlőség, amely azt hiszi, hogy mindent fenn tud tartani, miközben romokat őriz egymás mellett!"³

Van tehát oly kritika is, amely nemcsak hasznos az egyház számára, hanem amely azonos az egyház szeretetével. Tehát, ha mi kritizálunk, vagy ha mi tesszük vita tárgyává az egyház életének egyes mozzanatait, előbb a felől bizonyosodjunk meg, vajon ez a kritikák most említettem fajába sorolható-e, – vagy pedig nem merő mazochizmus inkább, az egyházba vetett bizalmunk megfo-

gyatkozása, vagy pedig a gyakori képtelenség az engedelmeskedésre, illetve tanulékonyság hiánya. Amikor erre utalok, nem tudok a kísértésnek ellenállni, hogy ne idézzek még néhány sort P. de Lubac tollából, amelyek ma is nagyon időszerűek:

„Bizonyos mozzanatokkal kapcsolatban megfigyelhetjük, hogy egy betegség tünetei halmozódnak, s ez terjed, mint valami ragály: ez a kollektív neuraszténia. Azok, akik beleestek, mindent feketén látnak. Ez több mint merő gúny, forradalmárkodás vagy kesernyesség, amelynek bizonyos vérmérsékletű egyének minden korban áldozatul esnek. Most többről van szó. E betegség áldozatai mindent rosszindulatúan értelmeznek. Minden, még helyes ismeret is, növeli a rosszérzést. Az új felfedezések, rosszul asszimilálva, az új technikák rosszul alkalmazva, -- megannyi alkalom azt hinni, hogy megrendültek a hagyományos alapok. A lelki élet bágyadozni kezd, olyannyira, hogy már semmi sem látszik igaz megvilágításban. Az ilyen ember azt hiszi, hogy világosan lát, holott már nem tudja felismerni a lényegét, képtelen felfedezni a Lélek ezernyi új találmányát, sőt még a legközelében fakadó új ötleteket sem -- azét a Lélekét, amely mindig azonos és mindig új. A hit szelleméből fakadó ítélet az ilyen ember szemében öncsalás eredménye... A hit ugyan őszinte marad, de mindenünnen veszélyeztetve érzi magát. Az ilyenek az egyházat kívülről tekintik, hogy megítélhessék...”⁴

Az illetékesség kérdése

2. Mielőtt kimondanánk kritikánkat, először kérdezzük meg magunkat, vajon illetékesek vagyunk-e a bírálatra. Hiszen nyilvánvaló, hogy a kritika akkor hasznos, ha illetékes helyről jön. Még a papok se mulasszák el, hogy mielőtt nyilvános kritikát gyakorolnának, megvizsgálják ezt a követelményt. Manapság már közhelyszámba megy, s általánosan elfogadott, ha egy pap a hívei előtt elismeri, hogy nem illetékes minden szakterületen. Tudjuk elfoglalni ezt a méltányos álláspontot az egyháznak ügyeiben is! Manapság nem az a veszély, hogy a pusztában kiáltónak szavát nélkülözzük, hanem az, hogy sokat hangoskodnak össze-vissza.

A teológia tudományágai számosak, az egyik nehezebb, a másik kevésbé: de ami a lelkipásztori problémákat illeti, ezek ma sokszor még bonyolultabbak a teológiai problémáknál. A papoktól el lehet várni, hogy legyen megbízhatóságuk példaszerű, ítélkezésük igényes – a bátorságukkal pedig járjon együtt nagy szellemi szerénység. Ezek a tulajdonságok különösen szükségesek, amikor súlyos és kényes kérdésekről van szó, mint aminők a dogmatikával vagy lelkipásztori döntésekkel kapcsolatosak.

A papokat ősegyházi elnevezésük – presbyteri – figyelmeztesse az érettségre, megfontoltságra. Semmiképp sem hasznos az egyházra, ha papjai arra törekednek, hogy mindenre azonnal kész recepttel szolgáljanak, és a legbonyolultabb problémákat rövid cikkekcskékben véljék megoldhatni. A régi nemzedéket illetik szemrehányással, hogy

tanítása nagyon leegyszerűsítő volt. De vajon ma, ellenkező véletbe esve, sokszor újra nem a leegyszerűsítés egy másik fajával állunk-e szemben? Pedig kétségtelen, hogy a papok csak akkor lesznek megbecsültek az emberek szemében, s akkor lesznek valóban jó vezetők a hit útján, ha gondolataik helyessége mellett bölcsességre, s kifejezőmódjukban megfontoltságra is törekednek. Bár igaz, hogy minden áron való ellenzékieskedéssel, szélsőséges nézetekkel, erőszakolt modernkedéssel gyakran könnyű sikert elérni. De ez volna az evangélium hirdetése? Sokan azt hiszik, hogy bátrak, mert divatos irányban vakmerősködnék. Bátran meghirdetni gondosan kidolgozott és megfogalmazott gondolatokat -- ehhez másfajta bátorságra van szükség. Van bizonyos tartózkodás, amely a bátorság erényéhez tartozik: ennek van helye a szellemi életben.

Az alkalomszerűség kérdése

3. Mielőtt nyilvánosan kritikába bocsájtkoznánk az egyház életének egyik-másik megnyilvánulásával kapcsolatban, meg kell kérdeznünk magunkat a tekintetben is, vajon alkalomszerű-e szándékolt állásfoglalásunk. Hála az egyházmegyei szervezet tökéletesedésének, espereskerületi és egyéb átfogó kereteknek, a könnyű kapcsolati lehetőségnek a főpásztorokkal, egyre könnyebb lesz a papok számára, hogy közvetlenül fejezzék ki illetékes helyen felfogásukat az egyház életének és a lekipásztorkodásnak különböző szempontjaival kapcsolatban. Ezért azok a papok, akik felelősségük tudatában véleményyt kívánnak nyil-

vánítani az említett vonatkozásokban, fontolják meg, nem alkalmoszerűbb-e a nyilvános kritika helyett az előbb említett lehetőségeket felhasználni?

A papnak lelkipásztori érzéke révén el kell jutnia odáig is, hogy jól tudjon különböztetni: mi az, ami szak-teológusok vitájának tárgya lehet csak, és mi az, ami a keresztény hívek gyülekezetének adott tanításunk tárgya kell, hogy legyen; továbbá mi az, amiről egy szűk közönségnek szóló lelkipásztori vagy teológiai szemlében szoktak írni, és mi az, ami egy széles közönségnek szóló közlemény tárgya lehet.

A pap mindig lelkipásztor, ezért ne feledje, hogy lelkipásztori jellegű tevékenységei vagy állásfoglalásai sohasem nélkülözhetik a szolidaritást. Elsősorban legyen szolidáris püspöke lelkipásztori elgondolásaival. Ha a püspök lelkipásztori elgondolásairól van szó, a szolidaritás kötelezettsége, ugye, az engedelmesség köteletségével párosul? Minden pap tekintse magát hármelyik lelkipásztori tevékenysége során úgy – a zsinat szavával élve – mint „püspökének munkatársa”. Ez a tény, valamint az engedelmességi ígéret, amelyet a papok mind az egyházmegyeiek, mind a szerzetesek – a püspöknek tesznek, az előbb említett lelkipásztori szolidaritásban találja mind értelmét, mind egyik legfőbb alkalmazását.

A közösségi szellem, amely ma szerencsére annyira elterjedt a papság körében, rá kell, hogy vezesse őket: nem feledkezhetnek meg szolidaritásukról plébániájuk, ill. más lelkési közösségük lelkipásztori tevékenységében sem.

Hiszen mindenki tudja, hogy az egyes lelkipásztori kezdeményezéseknek, valamint nyilatkozatoknak olyan következményei vannak, amelyek túlmennek a merőben egyéni tevékenység határán. Ne csak arra vigyázzunk, hogy ne ártsunk paptestvéreink lelkipásztori tevékenységének oktan, vagy nem alkalomszerű kijelentésekkel, hanem arra is ügyeljünk, hogy saját személyes tevékenységünk és nyilatkozataink, legyenek összhangban lelkipásztori együttesünk tevékenységével. Ebben a szellemben, és hogy biztosan megvalósítsuk ezt a jelentős célkitűzést, ne habozunk alávetni tanításunkat vagy nyilvános nyilatkozatainkat paptársaink testvéri kritikájának, amint hogy mindenkinek ingadozás nélkül meg kell értenie és a feltétlen alávetés szellemében elfogadnia -- akár írásban, akár szóban -- az egyház tekintélyét.

Keresztény szellemű kritika

4. Végül, mielőtt az egyházban nyilvános kritikát gyakorolna bármelyik pap -- különösen, ha ez a nagy kihatású tájékoztatási eszközök révén: sajtó, rádió, televízió útján történik -- gondolja meg, vajon fogalmazása és hangja magán viseli-e az egyház iránti szeretet és a valóban keresztény megnyilatkozás jellemvonásait. Ezeket kettőben foglalom össze: tisztelet az egyház iránt, tisztelet mások iránt.

Talán nem kell részletesebben hangsúlyoznom annak a szükségességét, hogy a pap mindig nagy tisztelettel szóljon az egyházzal és annak pásztoraival. Az egyház a mi

anyánk, ő számunkra a legkedvesebb, akinek a legjobbat kell adnunk önmagunkból: nem beszélhetünk róla, mintha idegen volna a számunkra. Ne csábítson senkit sem a modernség kísértése arra, hogy bírálatában az egyházzal és multjával szemben mindent megengedjen magának. Ahelyett, hogy szigorú ítéllettel illetnének az előző kor papságát, elődeinket, fontoljuk meg, mit tehetünk az egyház pozitív megsegítése érdekében.

Sokszor megdöbben az ember, ha papok tollából paptestvéreikről, sőt olykor még az egyház előkelő tekintélyeiről is olyan szavakat olvashat, amelyek a legkevésbé sem testvériesek. Meg vagyok arról győződve, hogy a kritikának és a vitatkozásnak is, van sajátosan keresztény stílusa. Ez korántsem színtelen, erőtlén, vérszegény, lágy vagy édeskés; viszont fenntartás nélkül, vagyis a legteljesebben megadja a tiszteletet a másik személynek. Szívesen idézem e téren Szent Tamás példáját, akinek sohasem volt kemény vagy sértő szava ellenfelei számára, hanem arra törekedett, hogy amikor helyreigazította véleményüket, mindig kiemelte álláspontjuk helyes szempontjait is.

Méltán kérdezheti az ember, hogy mi haszna lehet a rosszindulatú gyanúsításoknak, a másik fél jószándéka kérésbevonásának, az alig álcázott támadásoknak? Ha háttározottak akarunk lenni valamely eszme, vagy magatartás visszautasításában, amelyet ellentétesnek találunk az evangéliummal, tegyük azt világosan megfogalmazva, a nyílt szellem bátorságával, de sosem leegyszerűsítve. Min-

denekelőtt pedig tegyük ezt bizonyítékaink s érvelésünk erejével. A szellemnek és gondolkodásmódnak erre a típusára szorulunk rá ma leginkább, s ez az, amit fel szeretnénk fedezni azok magatartásában, akik a tájékoztatási eszközök nehéz területén működnek. Csak a dialógus által fejlődik a gondolat; semmi sem gátolja annyira az eszmék fejlődését, mint a maró vita, amely bezárja a szívet és megöli a gondolatokat.

A mások személyiségének tiszteletben tartása szükséges az emberi kapcsolatok egész vonalán. De fokozottan szükséges, amikor a vita testvérek között, ugyanazon papság részesei között folyik. Ma különösen kiemelkedik jelentőségében a plébániák, lelkészségek lekipásztorainak egymásközi szolidaritása: épp ez kívánja meg, hogy itt valóban keresztény stílus jellemezze az eszmecserét.

Az egyházat a zsinat óta a megújulás erős vágya hatja át. Az nem csak természetes, hanem szükségszerű, hogy ez a vágy eltöltsön mindannyiunkat. De legyünk nagyon részen e vágy lelki értékének, és annak a megítélésében, hogy az általunk ajánlott eljárás valóban evangéliumi szellemű-e: Egy kíváló teológus szava jut itt eszembe: „Az újítási szenvedély az egyházban általában fordított arányban szokott lenni a természetfölötti léttel, s ime ez az oka, miért nem belőle fakadnak a hiteles és jótekonny reformok.”⁵ Ezeket a szavakat nem azért idézem, hogy kioltsam lelketekben az igazi lelki haladás vágyát, hanem éppen, hogy biztassalak benneteket: fejlesszétek elsősorban, és mindenekfölött a természetfölötti, belső é-

let szenvedélyes vágyát magatokban és másokban. Ha ezt teszitek, biztosak lehettek abban, hogy hiteles és áldásos módon valósítjátok meg magatok részéről a XXIII. János pápa és a zsinat megkívánta „aggiornamento”-t.

Mert nem az a kötelességünk, hogy minden hétre, vagy minden hónapra új reformot dolgozzunk ki, hanem az, hogy napról napra közelebb akarjunk jutni Istenhez, és napról napra alkalmasabbak legyünk arra, hogy életünkkel és tanításunkkal feléje vezessük testvéreinket.

Louis Jean GUYOT
érsek

A PAP ÉS A KÜLSŐ KÖZVÉLEMÉNY

Nem tudjuk, vajon kedvező, vagy kedvezőtlen tünet-e, de kétségtelenül megállapítható: a közvélemény érdeklődik a pap iránt... Éspedig egyre jobban érdeklődik. Cikkek, ankétok, közvéleménykutatások, tanúságtételek, interjúk és könyvek gyorsított ütemben követik egymást e tárggyal kapcsolatban.¹

Szomorkodjunk-e rajta? Inkább örüljünk! Az a tény, hogy egy társadalomban, amelyben felmerül az „Isten halálának” a kérdése, még szenvedélyes érdeklődés mutatkozik olyan emberek iránt, akik „az élő Isten” tanúi, legalábbis azt mutatja, hogy a kérdés nincs lezárva. Mindamellett az a pap, aki kortársaink érdeklődését felkelti, bizonyára nem a tegnapi papja, hanem inkább a máé, sőt, még inkább a holnapé: a 2000. év papja!

Bevallom azonban, hogy sokszor mégis elszomorodva kell olvasnom, amit erről a tárgyról írnak. Ugyanakkor, amikor naponta tanúi vagyunk a francia papság apostoli munkájának, amikor ismerjük hitből táplálkozó szellemét, egyházas lelkületét, dinamizmusát és lelkipásztori teljesítményeit, kínos arra gondolni, hogy a tájékozatlan olvasóknak az lehetne a csalódást keltő benyomása, hogy minden katolikus pap csökkent értékű, forrongó vagy reményevesztett.

Azt mondhatná valaki, hogy a szólásszabadság együtt jár ezzel a kockázattal és hogy az újságok hasábjain elkerülhetetlen a legjobb dolgok kíséretében ott látni a leg-

rosszabbakat is. De épp ez az, ami nyugtalanít. Ebben az irodalmi őserdőben, ahol tömegével burjánzanak a nézetek, kijelentések, kritikák és javaslatok, az átlagolvasót az a veszély fenyegeti, hogy összetéveszti a lényegest a mellékessel, az isteni kinyilatkoztatás ígét a napi jelszavakkal. Nem fog ez tévedésbe ejteni, zsákutcákba, hamis utakra vezetni?

Ezek a kérdések merülnek fel egy lelkipásztor lelkében. Ezek vezettek most következő eszmélődéseimben, amelyek azonban korántsem vélik kimeríteni a papok áldozópapi szolgálatával kapcsolatos számos problémát.

„Találjuk fel újra” a papot?

Ez az első kérdés, amely irányadó a vita további folyására.

Mert elsősorban azt kell megállapítani, hogy vajon mireánk, a XX. század embereire tartozik-e, hogy „újra feltaláljuk” korunk papját, hogy meghatározzuk mi lesz a feladata és arról határozzunk, hogy milyen legyen az életmódja?

Mert itt azt kell hangsúlyoznunk, hogy Krisztus Egyházában, az apostoloktól ránk hagyományozott hit értelmében, a papi hivatal nem emberi találmány, hanem isteni intézmény.

Miként a püspök, úgy küldetésének részese: a pap sem a nép választottja, hanem az Úr küldötte.

Következésképpen, ha azt akarjuk tudni, hogy kicsoda Jézus Krisztus papja és mi a küldetése a világban, ezt Krisztustól és Egyházától kell megkérdeznünk.

Kétségtelen, nem közömbös tudni, hogy mi egy ország közvéleményének elképzelése a papról, a szerepéről és mit vár tőle, mert az ilyen közvéleménykutatások könnyen tanúsíthatják az „idők jeleit”, amelyeket a hit fényénél kell értelmeznünk.

De itt nyomatékosan kell hangsúlyoznunk a keresztények előtt, hogy a közvélemény magában véve sohasem lehet ítéletük vagy magatartásuk irányadó szabálya. Még a legtudományosabb módszerű közvéleménykutatás révén nyert százalékok sem dönthetik el, hogyan értékeljék a hivek papjaik életét vagy szolgálatát. Döntő az Isten ígéje: a kinyilatkoztatás, és azok tanítása, akik küldetést kaptak arra, hogy ezt megőrizték és továbbadják.

„Ne szabjátok magatokat e világhoz...”, ajánlotta Szt. Pál a római hiveknek. S maga is elismerte: „Ha még emberek tetszését keresném nem volnék Krisztus szolgája.” Ugye a papra tartozik, hogy megőrizze a föld sójának ízét-erejét? Nem kell-e sajnálnunk Martin Luther Kinggel, hogy „a mi korunkban nagyon sok keresztény hőmérő, amely mutatja és rögzíti a többség közvéleményének hőmérsékletét, nem pedig termosztát, amely átalakítja és szabályozza a társadalom hőmérsékletét.”²

Lehet-e, kell-e megváltoznia a papnak?

A második kérdés: ha a papi hivatás felülről adatott, megváltozhatik-e, kell-e megváltoznia a papságnak?

Először azt kell megállapítani, mi a papnak papi hivatalában – mint a püspökében is, amellyel szoros egy-

séget alkot – a lényegi valóság, amely nem változik és sose fog változni. Krisztusnak az akarata az, amely minden időkre meghatározta minden papnak létjogát és életét. S az Úr megváltozhatatlan akaratának öntudatát átörököltük egy megszakítatlan papi hagyomány révén. E szerint a pap az imádság embere, Isten igéjének a szolgája, az eucharisztia és hitünk többi szentségének kiszolgáltatója, a lelkipásztor, ki teljesen testvérei üdvének szentelte életét, egyszóval a püspök munkatársa Isten misztériumainak közvetítésében, – ezt a papot találjuk meg minden korban és mindenütt.

S most következik az, amit szintén hangsúlyoznunk kell. Mindamellet – amit a változatlan lényeges elemről mondtunk – az is igaz, hogy minden papnak megvan a maga személyisége s arculata, de éppúgy minden papi nemzedéknek is megvan a sajátos életstílusa, működési módja, amit egy-egy korszak, életünk színtere, s a változó civilizációk követelnek meg. Ha a pappá szentelés és a papi küldetés azonos is marad a lényegét illetőleg, az Egyház történelme arra tanít, hogy a papnak a képe és beilleszkedési módja a világba, az idők folyamán a legkülönbözőbb, néha igen jellegzetes formákat öltötte magára.

Nagy igazság ugyanis, hogy ha Isten szereti is a hűséget és állandóságot, de nem szereti az egyhangúságot.

A papság megújhdásáért

Most új kérdést kell felvetnünk: vajon csodálnivaló-e, hogy azok a mélyreható változások, amelyeknek korunk-

ban tanúi vagyunk, megkövetelik a mélyreható megújódást mind a papság nevelésében, mind apostoli munkájuk szabályozásában is?

Vajon nem az ellenkezőjén kéne csodálkoznunk?

Aki a modern világot nézi, annak úgy tűnik a papsággal kapcsolatos kínos érzés, mint a mai ember jelenlegi krízisének egyik megnyilvánulása. Mert kortársaink közül kicsoda nincs felszólítva lelkiismeretvizsgálatra és állandó megtérésre?

A II. Vatikáni zsinat jól felfogta a papi szolgálat problémáinak égető voltát. „A zsinat – úgymond – nem lehet el szótlanul azon nehézségek mellett, amelyek a mai életkörülmények között a papságra nehezednek. Annak is tudatában van, hogy mennyire változik a gazdasági és a társadalmi helyzet, sőt maguk az erkölcsök is...” S a zsinati dekrétum hozzáfűzi: „Ugyanaz a Szentlélek, aki az Egyházat arra ösztönzi, hogy új utakat építsen ki a mai világ megközelítésére, sugalmaz és bátorít bennünket a papi hivatal megfelelő korszerűsítésére is.”³

Éppen ezért a zsinat világosan és bátran utat nyitott a kutatás számára, s irányát is kijelölte. Miért keresnénk tehát máshol a hiteles megújódás forrását? Ami Franciaországot illeti, elmondhatjuk, hogy a kívánt munka megindult. A püspökök és a papok belefogtak egy igen hosszú lejáratú munkába. Csak a történelem fogja például megmutatni, hogy az utolsó években a teológiai nagyszemináriumok ügyében illetékes bizottság milyen nagy és komoly munkát végzett, s mily komoly előmunkák ered-

ményei azok a tervek, amelyek a papság továbbképzésével foglalkoznak.

Ugyanúgy fokozatosan éreztetni fogja jövő hatását az együttműködés, ami az egyházközségi tanácsokban van kialakulóban, amelyek több mint ötven egyházmegyében kezdtek működni. Az a lényeg, hogy Isten egész népe egyre jobban egyesüljön ebben az igyekezetben, hiszen közvetlenül az ő érdekéről van szó. Semmi sem indulhat fejlődésnek az Isten népének megértő közreműködése nélkül. Éppen ezért olyan nagy jelentőségű, hogy a közvélemény egészséges tájékoztatásban részesüljön!

Mindazonáltal erről legyünk meggyőződve: e korszerűsítési munka szüntelenül két oldalról van veszélyeztetve: egyfelől veszélyezteti azoknak a tunyasága, akik mindent meg akarnak őrizni, másfelől azoknak az elhamarkodottsága, akik mindent fel akarnának forгатni.

Valójában meg kell érteni az előbbieket ellenállását és ragaszkodását ahhoz a hagyományos típusú papsághoz, amely jellemző volt annyi keresztény nemzedékre! De hogyan ne értenénk meg az utóbbiak türelmetlenségét is és evangéliumi erőszakosságukat a megváltásra szoruló világ jelenlegi nyomorának láttára!

Végeredményben csak egyetlen reális és eredményteljes megoldásról lehet szó: olyan fokozatos fejlődésről, amelyiknek minden egyes szakaszát a megelőző készíti elő. Lehetetlen néhány hónap alatt megváltoztatni olyan intézményeket, amelyek a középkorban vagy a tridenti zsinat nyomán keletkeztek. Ugyanígy lehetetlenség hatá-

rozatok útján megváltoztatni a hívek kollektív felfogását. Krisztus egyházában a valóságos haladás folyamatosan és nem szakadásszerűen megy végbe. Alapvető feltételük: elszántság, önmegtagadó lelkület, alázatosság, engedelmesség és szeretet.

Milyen papi típus felé tartunk?

Az utolsó kérdés, amely elől lehetetlen kitérni: milyen papi típus felé tartunk a jelenlegi fejlődés során?

Elbizakodottság volna, ha a próféta szerepére akarnánk vállalkozni. Mindazonáltal a zsinati okmányok során meg lehet hallani a Lélek hívásait és meg lehet találni bennük igen gyakran a választ kortársaink legmélyebb óhajaira. Hadd vázoljuk fel, hogy ezek szerint milyen lesz a holnap papjának egyik-másik vonása? Anélkül, hogy valamit is megtagadnánk a hagyományos követelmények közül, szívesen hangsúlyozzuk a pap emberi begyökerezettségének szükségességét, hogy legyen jelen, közösséget vállalva az evangélium szelleme szerint az emberek életében; legyen apostoli érzéke és gondja arra, hogy az evangéliumi üzenetet korunk kultúrájának megfelelő nyelven hirdesse; legyen érzéke a világi hívek és a szerzetesi élet iránt, legyen érzéke a munkaközösségben való tevékenység iránt, s legyen annak tudatában, hogy a püspökök küldetésének tevékeny részese.

Ebből a távlati képből jelenleg két főtéma érdekli a közvéleményt: a pap munkája és celibátusa.

Az a követelmény, hogy a pap más hivatásbeli munkát

is vállaljon, ma valóban úgy tűnik fel, mint jó lehetőség a pap számára, hogy visszanyerje azt a társadalmi beilleszkedését, amelyet egyre inkább elveszteni látszik, legalábbis annak eddigi formájában. Bármennyire is eltérő a papnak ez a képe attól, amelyhez a századok folyamán hozzászoktunk, nem vethetünk ellene semmiféle teológiai érvet. Valóban, a zsinat kifejezetten előíranyozza, hogy egyes papok tudományos munkásságot fejtsenek ki, mások pedig fizikai munkát vállaljanak, s így osztozzanak a munkásosztály sorsában. Így történik, hogy p. o. Franciaországban egyes papok egész nap munkásként működnek, mások pedig lelkipásztori munkájuk mellett, püspökük engedélyével meghatározott óraszámban gyári munkát vállalhatnak (de együtt laknak lelkészsegükön).

Kétségtelen, hogy bizonyos feltételek között, amelyeket esetről esetre meg kell állapítani, a papnak ilyen részvétele az emberek életében nem okvetlen vezet arra, hogy mélyebb kapcsolatba jusson velük. De ne essünk tévedésbe. Ha a hivatási munka nem is ellenkezik feltétlenül a sajátos papi hivatás gyakorlásával, ugyanúgy nem is okvetlenül előfeltétele annak. Amikor Jézus apostolait hívja, el kell hagyniuk bárkájukat, hálójukat, foglalkozásukat, hogy kövessék Krisztust az evangélium szolgálatában, és emberek halászaivá legyenek. Vagyis, annak, aki Krisztus szolgálatába szegődik, attól fogva teljesen feladatának kell szentelnie magát. Bármit is tegyen a jövőben, nem lesz többé ugyanolyan, mint a többi ember. Szent Pál példája szerint el lesz „különítve Krisztus evangéliuma szá-

mára", „mindeneknek mindene lesz, hogy mindenkit megmenthessen.

A papság társadalmi helyzetével kapcsolatban a papi celibátus is vitatott. A zsinat hangsúlyozta, hogy a celibátust nem követeli meg a papi szolgálat természete. hiszen erre utal az ősegyház gyakorlata és a keleti egyházak hagyománya. Hogy ebből a közvélemény arra következtessen, hogy a római egyházban most érvényes egyházfegyelem, mint a múltban, most is tovább fog fejlődni, ahhoz csak egy lépés kell. S ezt hamar meg is tették. Anélkül, hogy tagadnánk e fejlődésnek a lehetőségét — elismerve azonban, hogy ma más a probléma mint tegnap, — jelentősnek tartjuk hangsúlyozni, hogy az egyházi hagyomány ismer ugyan házasembert, akit pappá szenteltek azután, de nem ismer olyan esetet, hogy egy addig celibátusban élő pap megházasodva folytathatná papi hivatását. Továbbá mindenekelőtt hangsúlyoznunk kell, hogy az egész történeti fejlődés arról tanúskodik, miszerint egyre jobban elmélyült az a meggyőződés, hogy a papi hivatásnak számos szempontból nagyon megfelel az Isten országáért vállalt önkéntes nőtlenség. Legkevésbé sem jelent haladást az evangélium szolgálatában, ha megfeledekezünk a Szentlélek ily értelemű hosszas működéséről az Egyházban. Ime, ezért kell készségesen meghallgatnunk és megszívlelnünk Szentatyánk ily szellemű pozitív tanítását a „Sacerdotalis coelibatus” enciklikában.

Megfontolásaink végére jutottunk. Szükséges-e hangsúlyoznunk a keresztény szellemű sajtó nagyjelentőségű szerepét, amelyre hivatott a papság Szentlélektől szított megújódásában? A sajtónak, ha az igazság szolgálatában állva, pontos megkülönböztetésre törekszik, szükségszerűen hivatkoznia kell az egyházi tanítóhivatal tanítására. Vajon normális dolog-e az, hogy a közvéleménynek a papság körüli vitái és kutatásai során nem vették figyelembe a zsinat különböző okmányait és a Szentatya megnyilatkozásait, amelyek kifejezetten ezekről a kérdésekről szólnak? Vagy hogyan lehet tárgyalni a papok házasságának lehetőségét, ha például hallgatással mellőzik VI. Pál enciklikáját a papi celibátussal kapcsolatban?

Másfelől a keresztényszellemű sajtó igen hatékonyan segíthetné a most folyó megújódást is. Nem arról van szó, hogy tagadjuk a papok kínlódasát bármelyik korosztályban annak a fejlődésnek láttán, amely egyikük számára túl rohamosnak, másikuk számára túlságosan félénken tűnik. Legkevésbé van arról szó, hogy eltitkoljuk a fennálló nehézségeket.

Franciaországban például a püspöki bizottság volt az első, amely tudományos ankétot rendezett a papsággal kapcsolatban. Ugyanez közli évről évre a szemináriumok létszámát, amely már évek óta folyamatos csökkenést mutat. Mégis, e reális krízis mellett látjuk annak a reménynek jeleit is, amelyben nem csalódunk. Malraux írja: „Szükséges, hogy a papság újra nehezzé váljék.” Ha majd a pap szemben találja magát a hitetlenség tragédiájával, ha

majd szívébe markolnak és szinte fojtogatják a világ nagy igazságtalanságai, amikor közel jut mindazokhoz, akik szenvednek, akkor majd újra felfedezi a hit misztériumának fényénél papságának minden dimenzióját.

Ezért indokolt a kívánság, hogy a sajtó tárgyilagos és konkrét tájékoztatással egyre jobban tájékoztassa a közvéleményt arról a - többnyire alázatosan és csendben folyó - apostoli munkáról, amely mindinkább összekapcsolja a papokat, püspököket, sőt holnap a diakonusokat is a keresztény hívő nép minden eleven rétegével, különösképpen a felelősséget vállaló laikusokkal. Nem annyira a múlt bajait, vagy a jelen hiányait kell ismertetni, hanem sokkal inkább mindazt, ami ma épül újonnan és szolid módon; mindazt, ami ma új távlatokat nyit meg a valóban hiteles papi tevékenység számára, egyszóval mindazt, ami megengedi a papnak, hogy a legteljesebb mértékben pap legyen és kibontakozzék hivatásában. Hála Istennek, erre is látunk példákat!

Csak ez a hitet és reményt előmozdító klíma alkalmas arra, hogy az ifjúság köréből támadjanak az evangéliumnak munkásai, akikre a világnak ma nagyobb szüksége van, mint valaha!

Leon Joseph SUENENS
bíboros

A PAP A MAI EGYHÁZBAN

Egy gyors ütemben fejlődő és egyre inkább elkereszténytelenedő világban nagyon is természetes, ha a pap – miként minden keresztény – felveti a kérdést, hogy mi a helye ebben a világban.

Minthogy a pap különleges értelemben tekintendő keresztények, aki mindig az egyházi közösség külön jogokkal felruházott tanúja marad, az is érthető, ha épp ezért különös figyelmet szentel az Egyházban ma felmerülő problémáknak és ki is veszi a részét az ezekkel kapcsolatos kutató munkában.

A pap problémája szorosan kapcsolódik működéséhez: a kovász szerepére vállalkozni a tömegben, paradox és mindig kényes feladat. Hiszen ellentétes magatartások harmonikus egyesítésére van szükség. Ha a pap kovász akar lenni, közel, igen közel kell jusson az emberekhez. A kovász, ha csak egy milliméternyi távolságra is marad a tésztától, hatástalanságra van ítélve. Ha pedig a kovász megszűnik valóban kovász lenni, vagyis bizonyos tekintetből nem marad a tömeghez viszonyítva az „ellentét” feszültségében, akkor sose keleszti meg a tésztát és megfullad a ránehezedő tömeg súlya alatt.

Ezért a papnak mindig e kettős hívás szellemében kell élnie: nem a világból való, de mégis a világban él, hogy megértse és szembeszegüljön vele, hogy szeresse és ellene mondjon. Mindig a hit éjszakájában kell dolgoznia.

A pap csak ritkán látja meg munkájának gyümölcsét.

Az orvos megállapíthatja betegének gyógyulását, az ügyvéd láthatja védőbeszédének sikerét, s a mérnök, hogyan működik a gyárban a gép, amelyet tervezett, de a pap Isten misztériumának, a hit realitásának világában mozog. Loew atya írja ezt le szép könyvében, amelynek címe maga is program: „Comme s'il voyait l'invisible” (Mintha a láthatatlant látná). Ez hősi hivatás a hit állandó gyakorlására. Ezt a különleges hivatást a lényegével járó kínok és küzdelmek jellemzik.

A pap, mint az örök papság részese, olyan hivatalt vállalt, amely Isten szívében forrásozik és oly törvényeknek hódol, amelyek meghaladják emberi bölcsességünket.

Bár a papságot mindig jellemezni fogja ellenmondásos jellege, a mai korban új és sajátos problémák is felmerültek, amelyek teológiai, lekipásztori, szociológiai és antropológiai kérdésekkel függnek össze. A pap számára az a lényeges kérdés, hogy a változó és problematikus viszonyok között hű maradjon önmagához, legsajátosabb lényegéhez.

A pap helyzete

Elcsodálkoztató és a mai helyzetre nagyon jellemző tünet, hogy számos pap egyre nehezebben találja meg helyes és sajátlagos helyét a világban, sőt magában az Egyházban is.

A mai világban, különösen a nyugaton, ahol növekszik az elkereszténytelenedés és fogy a szakrális világ iránti érzék, a papok mindig idegenekként hatnak. Sokan szenvednek emiatt. Feladatuk súlyától megijednek, s bátor-

ságukat vesztik. Keresik a dialógust, de az emberek nem akarják szolgálatukat elfogadni, sőt tagadják, hogy erre rászorulnak. Keresik a kapcsolatokat, de beleütköznek a kétarcú világba. Velőkéig hatóan érzik küldetésük paradox voltát: a világ kellős közepében élni az Evangélium szolgálatára elkülönülten.

Mi mármost a pontos helyük a mai világban? Ismételten emlegették, hogy a papok a zsinat mostohagyermekai voltak, a püspökök és a világi hívek között elfoglalt közbülső szerepük folytán. Különösen a világi keresztények, a laikusok „felértékelése”, vagy inkább nagy jelentőségük mostani felismerése nyomán, kutatják sajátos helyüket az Egyházban. Hiszen minden keresztény hívő hivatva van a Krisztus papi, királyi és prófétai tisztében való részeseedésre. Isten népének minden tagja hivatott az apostoli missziós munkára. De akkor mi az – a szentségek kiszolgáltatásától eltekintve – amiben a pap páratlan jelentőségű és nem helyettesíthető?

Az ifjú nemzedék

Bár minden pap felveti létjogosultságának e kérdését. mégis különös problémák adódnak az ifjú papi nemzedék számára s ezek megérdemlik figyelmünket. A nemzedékek ellentéte kétségtelenül állandó probléma, de ma a világ gyors ütemű fejlődése következtében az ellentét kiéleződött. Ez a nemzedék-ellentét a magva a bármelyik síkon jelentkező „tekintély-engedelmeskedés” feszültségnek. Hány szülő panaszkodik ezért kétségbeesetten! Az ifjú nemzedék sajátosan gondolkodik s reagál: érzéke van

bizonyos értékek iránt, viszont más értékekre allergiás.

Ezek a fiatalok határozottan elfordulnak a konvencionális keresztény típustól. Nem akarnak többé az önelégült, konformista, legalista és talmudi kereszténységről hallani, amelynek inkább arra volt gondja, hogy a bűnt kerülje, mint arra hogy a jót megtegye; s amely inkább elvont bűnlistát akart felállítani, semmint egyre inkább elmélyíteni az érzéket a pozitív felebaráti szeretet, az Evangelium követelményei és Isten gyermekeinek szabadsága iránt.

Elutasítják a merőben fegyelmi jellegű előírásokat, ha ezeket önkényeseknek tekintik.

Nem akarnak többé olyan keresztényekről hallani, akik érzéketlenek a világ visszaélései és igazságtalanságai iránt, és elsáncolják magukat a kultikus és szakrális világ elzárt jámborságába. Ma már nem akarnak oly vallásról tudni, amely idegenül tekint az emberre és egy új, emberibb és igazabb világ felépítésére.

Ezekkel az elutasításokkal karöltve jár a megnyílás a pozitív értékek iránt.

A mai keresztény igen érzékeny minden iránt, ami az emberi személyt és elidegeníthetetlen jogait érinti, a lelkiismereti szabadságot, ideértve még a tévedhetés szabadságát is, ami előfeltétele az igazság hiteles kutatásának.

Az életmódban és az emberek egymásközi vonatkozásaiban egyszerűbb és igazabb stílust keresnek, amely levette a túlhaladott, sokszor hamis, vagy csak egyszerűen időszerűtlen formákat. Olyan stílust keresnek, amely

a mai világnak felel meg és a mindennapi életben már nem tűr meg olyan szokásokat, ruházzkodást, címekeket, illemszabályokat, amelyek a régi világból valók és nem illenek bele többé a mai életbe, legkevésbé pedig a filmvászonra vagy képernyőre.

Őszinte és nyílt dialógust keresnek a tekintéllyel, – nem az engedelmesség kötelessége alól kibújni, de hogy abból az érett emberek tudatos együttműködése váljék.

Általános a törekvés a mai társadalmi adottságoknak megfelelő lelkipásztorkodás kialakítására.

Igazi keresztény közösségeket keresnek, emberi alapon, amelyekben a keresztény hívek nemcsak együtt imádkoznak, hanem összhangba tudják hozni emberi és apostoli törekvéseiket az emberek javáért.

Egyesek merész, teljesen új apostoli tevékenység után kutatnak és arról álmodnak, hogy mint papok benne éljenek a tömeg kellős közepében és itt keressék meg kenyérüket.

A hitoktatás és hithirdetés megújítására is törekednek, hogy jobban hozzáférkøzhessenek a mai emberhez.

Az ifjú papi nemzedék néhány tagjának több érzéke van a házasság és a család pozitív értékei iránt, olyannyira, hogy szívesen venné, ha a papi hivatal csak fakultatív módon volna a nőtlenség törvényéhez kötve.

Hosszasan lehetne még folytatni, egészen a részletekbe menően is, az új nemzedék fenomenológiájának leírását. De legyen elég ennyi az általános jellemzésre, hogy

felvethessük a kérdést: Milyen alapvető magatartást tanúsítunk ezzel az új helyzettel szemben?

Megértő álláspontra helyezkedjünk

Elsősorban úgy tűnik előttünk, semmiképpen sem szabad gondolnunk, hogy itt a világ vége. Egy bizonyos világnak a végéhez értünk: de ez egész más valami! Az is feltétlen szükséges, hogy tudatosítsuk magunkban a leírt jelenség egyetemes jellegét. Nálunk is, egyebütt is felkelhető: hozzátartozik korunk jellegzetes levegőjéhez.

Mihelyt felismertük a feszültséget, amelyről szóltunk, és ezt a helyes összefüggésben látjuk, azt kell hinnünk, hogy a püspök, ma inkább mint valaha, eleven kapocs kell, hogy legyen a nemzedékek között. Saját személyében kell a legnagyobb határozottsággal egyesítenie multat és jövőt, a hagyomány megőrzését és a megindult fejlődés továbbvitelét. Eközben vállalnia kell ázt a kockázatot is, hogy az idősebb nemzedék túlságosan haladónak, a fiatalabb pedig túlóvatosnak fogja tartani. Hinnünk kell eleven és bizakodó hittel, hogy a Szentlélek a főmozgatója az Egyháznak tegnap, ma és holnap egyaránt.

Mint az egész papi közösség felelős vezetője, a püspök mindenki számára ott van: „omnium debitor sum” – „mindenkinek adósa vagyok.”

Minden nemzedék számára legyen ott a püspök, fiatalok és idősek számára egyaránt. Szerepe az, hogy nézeteltéréseken túl összekapcsolja őket a papi hatalma teljességében rejlő misztérium erejében. Hiszen a püspök külde-

tését ma egyre inkább az Isten népének szolgálatában látják. Ebből a perspektívából és saját szerepének dinamizmusával kell a püspököknek papjait magával ragadnia és álláspontjaiknak s lelkipásztori feladataiknak különféleségét szerves egységbe foglalnia.

Az idősebb papoktól el kell várnia, hogy megőrizték ifjúi szívüket. Ez egyébként a legjobb bizonyítéka sikerült lelki életüknek. Örömük, optimizmusuk a legszebb ajánlék, amit nyomukba lépő oltártestvéreiknek adhatnak. Meg kell állapítanunk, hogy igen népes azoknak a papoknak a száma, még a legrégibb nemzedékek körében is, akik csodálatraméltó sikerrel törekedtek erre az alkalmazkodásra. A fiatal papoknak pedig meg kell mondanunk, hogy a világ nem velük kezdődött... és nem is velük fog véget érni. Biztassuk őket hálára és tiszteletre azok iránt, akik előttük művelték az Úr szőlejét. Hiszen azok örökösei vagyunk mindnyájan, akik mielőttünk – más helyzetben és a saját koruk megszabta korlátokon belül – a legjavukat adták, és gyakran azoknak a papoknak a hivatását élesztgették, akik a nyomukba léptek.

Az a kötelességünk, hogy büszkéké legyünk elődeinkre. Nagyon helytelen volna, ha megfedkeznenk arról, mivel tartozunk oly férfiakkal – csak saját hazámról szólva és csak a már megholtak nevét idézve – mint aminő Mercier, Lebbe, Lamberth Beaudoin, Picard, Cardijn és a louvaini teológiai és filozófiai kar annyi tanára. Ezek a férfiak kiállották a próbát. Az új nemzedék egyelőre hitre él. Isten kegyelméből úttörőket és szenteket remél-

hetünk soraikból, ha egészen más stílusúakat is. Előlegezzük nekik ezt a bizalmat.

Vállaljuk a jövő diktálta feladatokat

A fiatalabb nemzedék törekvései időnként olyan elfogadhatatlan túlzásokban és oly formákban jelentkeznek, amelyek a növekedés kríziseire és az érettség hiányára jellemzők. Mégis egy bizonyos irodalom túlzásai nem akadályozhatnak meg bennünket, hogy fel ne ismerjük a mélyből feltörő megújítási áramlatot és azt ne értékeljük.

A fennálló egyházi állapot, az elmeszesedés és a konformizmus ellen való lázadás mélyén ott él a vágy az igazabban és bátrabban megélt kereszténység után.

Mindaz, ami tevékeny, érett és lojális szellemű együttes felelősségvállalásra indít, kegyelem az Egyház számára. Bár őriznünk kell a tradíciókat, mégsem vagyunk mozdulatlanságra ítélve. A hiteles tradíció legyen a vezércsillagunk és szüntelenül figyelmeztessen arra, hogy megszabaduljunk a merőben emberi szokásoktól. Úton vagyunk a jövő felé... „donec veniat”, amíg az Úr visszajő. De míg az Úr visszatérésére várunk, feléje kell haladnunk. Az Úr azt kívánja tőlünk, hogy ne vonjuk be a multat a Szentség dicsfényével. Aki velem jön, mondotta Jézus, kövessen bátran és ne tekintsen hátra, és hagyja, hogy „a halottak temessék el halottaikat.” A keresztény magatartás eschatologikus, az Isten Országára irányul, amely már jelen van, de ugyanakkor eljövendő is.

Istenben, Óáltala vagyunk a ma és a holnap emberei.

A remény isteni erénye egységet alkot apostoli munkánkkal és élteti azt.

A befogadó készségnek ez az alapvető magatartása megsegít bennünket az őszinte dialógus folytatására, és arra, hogy elfogadjuk elengedhetetlen kiegészülésünket.

Ha tehát benső megértéssel és őszinte rokonszenvvel felismertük, hogy mi a jogos a fiatal nemzedék türelmetlen követelésében, akkor a mi feladatunk, hogy hangsúlyozzuk előttük azokat az igazságokat is, amelyeket – más értékek egyoldalú kiemelése közben – egykönnyen elhomályosítanak.

Vagyis legyen meg bennünk „az érzék a csak együttesen érvényes mozzanatok iránt”. A valódi igazságoknak összhangban kell lenniök: erejük épp belső kiegyensúlyozottságukban és tiszta csengésű összhangjukban rejlik.

Érzék Isten iránt

A fiatal nemzedéknek erős érzéke van az ember iránt, és ez tagadhatatlan érték. Mégis könnyen esnek abba a kísértésbe, hogy ne legyen elég érzékük Isten iránt.

Lelkesen szeretik Krisztust: azt a Krisztust, aki „ember-ré lett az emberekért.” De meg kell érteniök, hogy Krisztus, mielőtt az embereké lenne, és épp azért, hogy az embereknek szolgálhasson, az Atya embere volt. Azért jött, hogy Atyja akaratát teljesítse; azért jött, hogy „azokban legyen, amik Atyjái”; hogy nekünk „Atyjáról beszéljen”, hogy mindannyiunkat megtanítsa a Miatyánkra. Amikor ama Nagycsütörtök estéjén, a Pászka-áldozat órá-

jában elhagyja tanítványait, hogy „mindvégig szeresse” őket, így szól hozzájuk: Tudja meg a világ, hogy „szeretem az Atyát, és úgy cselekszem, amint meghagyta nekem az Atya. Keljetek föl, menjünk...” (Jn. 14, 30-31). Krisztus egészen az embereké, de először egészen Atyjéé.

A fiatal nemzedék erről könnyen megfélemlenkezhetik, ha nem ismerte fel Isten elsőbbségét, az imádás elsőrendű fontosságát, ha nincs érzéke az elmélkedés iránt a napi élet zajában. Ha Isten apostola nem ismeri már az isten-áldotta csend értékét, akkor tevékenysége merő emberbarátsággá, szociális szolgálattá válik, és nem lesz többé a keresztény embernek, Krisztus örök és egyetlen papsága folytatójának apostoli munkája.

Az Istennel való egyesülés mélysége lesz minden pap örömének és termékeny szolgálatának legfőbb biztosítója.

A Krisztussal való egység szabja meg alapvetően a pap egész életét. Nagyon fontos, hogy a pap eleven tudatában legyen e kapcsolatnak, ami papságának éltető eleme.

Mert az nem igaz, – bár ma már nagy irodalom harsonna – hogy a pap elsősorban a közösség szolgája, amely rászorul emberi erejére, szolgálatára. A pap Jézus Krisztus szolgája, Akinek szüksége van rá, hogy élesztgesse a közösség hitét, hogy egybegyűjtse az Eucharisztia köré és az Atyához vezesse hiveit és apostoli munkára küldje őket az emberek közé.

Olyan papok nemzedékére van szükségünk, akik imádkoznak és értik imádságra tanítani az embereket. A vallás nem valamiféle lelki „vöröskereszt”, hanem egység Is-

tennel és Benne felebarátainkkal. Azok a keresztény hivek, akik a leginkább törekszenek keresztény módon élni, sokszor megdöbbennek, ha olyan lelkipásztorra akadnak, akik ugyan igen figyelmesek felebarátaik és a világ igényei iránt, de láthatóan értetlenül fogadják, ha hiveik arra kérik őket, hogy segítsék őket az imádságban, erősítsék a hit szellemében, élesztgessék reményüket és lelkesítsék szeretetüket, röviden: segítsék meg őket isteni életükben.

Ez az az élet, amely a papi szolgálat lelke marad. Különösképp Krisztus iránti személyes szeretetéből meríti majd a pap az erőt Istennek szentelt celibátusa áldozatához.

Érzék az Egyház iránt

Az is elengedhetetlen, hogy az új nemzedéket eleven és égő szeretet hevítse az Egyház iránt.

Igen gyakran kegyetlenül beszélnek az Egyházzól. Elfelejtik, hogy az emberek már ilyenek, és ha az egész emberi struktúra hibás is, és messze marad az eszménytől, Krisztus maga van jelen és tevékenykedik az Egyház szívében, amely számunkra mindig a mi Anyánk, „Anyaszentegyházunk” marad.

Sokan szívesen emlegetik az egyházi férfiak tévedéseit és visszaéléseit, és felidézik, hogy nagynevű teológusok súlyos gyanúsításoknak és nehézségeknek voltak kitéve. Ez igaz; de ne feledjük, milyen lelki nemességgel és hittel fogadták ezek a tudósok a kényszerű hallgatást, s tudtak szenvedni az Egyháztól az Egyházért. De Lubac atya felejthetetlen sorokat írt az Egyház misztériumáról éppen

azokban a napokban, amikor súlyos megpróbáltatásokat kellett tapasztalnia.¹

Sajnos sok pap elhagyta az Egyházat, mert megütközött struktúráin. Az Egyház túl emberinek tűnt fel előttük ahhoz, hogy Isten szentségét láthassák benne. De jól tudjuk, hogy az Egyház kezdet óta húsból-vérből való emberekből toborzódik, minden gyengeségükkel és nyomorúságukkal, mint aminő bármelyikünk. A pápától a legifjabb világi hívőig nem mondjuk-e mindig mellünket verve a Confiteor-t?

Ezek a papok nem olvasták az Evangéliumot? Nézzük csak, milyen fából voltak faragva az apostolok. Ki volt Jónás fia, akit Krisztus Péternek nevezett? Kishitű ember, önmagához következetlen, akinek Jézus egy napon ezt mondja: „Távozzál, Sátán” és aki megtagadja Mesterét és elhagyja a Kálvárián. A jeruzsálemi zsinat után pedig ő az, aki enged a „zsidózók” nyomásának olyannyira, hogy Pálnak szembe kellett vele szállnia.

Ez az „árnyékos és gyenge” oldal. De van Péternek más arca is, ragyogó és egyetlen. Ő az első, aki megvallja: „Te vagy Krisztus, az élő Isten egyszülött Fia” és ő megy elébe a hullámokon; ő az, aki Pünkösd reggelén a tömeg elé lép a feltámadás rendíthetetlen tanújaként; ő az, aki húségét vértanúhalálával pecsételte meg.

Hasonló fából faragott emberekből állította össze Egyházának hierarchiáját Krisztus. Senki se csodálkozzék, ha Istennek úgy tetszik, hogy szegényes eszközökkel – mint aminők mi vagyunk – nagy, igen nagy dolgokat hajt

vége. Semmiféle csalódás nem lehet törvényes jogcím arra, hogy valaki elhagyja édesanyánkat, ezt az anyát, a-
kinek az emberiség ma is legnagyobb értékeit köszönheti.

Érzék a haladás iránt

Az is elengedhetetlen, hogy az új nemzedékben éber felelősségérzet éljen a lelkipásztori gondjukra bízott hivek irányában. Megdöbrenteni, mindig modernnek lenni, szokásokat felborítani, hagyományos gondolkodásmódot megzavarni: mindez gyakran oly zátonnyá válik, amelyen sokan megfeneklenek.

A pásztor nem járhat gyorsabban, mint a nyája; állandóan ügyelnie kell, hogy minden egyes hivét biztos úton vezesse.

Ha jó pásztor, megtalálja a gyors és hathatós beavatkozás módját, amikor a helyzet megköveteli. De fogja tudni mérsékelni is a tempót, kívánni az alkalmas pillanatot. Sok esetben rá tudja majd bízni a megoldást az időre. Tudja azt is, hogy hiveit lépcsőről lépésre kell vezetnie, mint a jó nevelők teszik, nem pedig előre lökni. Tekintettel lesz az összes hívőkre, nemcsak az előrehaladottakra, miként a jó édesanyák. Tudni fogja, hogy a mai hívők még nem lehetnek olyanok, mint aminőkről az 1980 év távlatába tekintve álmodunk. Mindent egybevéve, realizmusra van szükség, továbbá türelemre és lelki erőre. A gyöngék azok, akik mindent azonnal akarnak megvalósítani, miközben mindent felforgatnak. Ez – általában véve – nem az élet törvénye. Legyünk olyan erősek, hogy

tudjunk lépésről lépésre haladni, nyugodtan, a lehetőségek szerint, a többiekkel, együtt az egész közösséggel.

A lelkipásztornak legyen állandóan gondja arra, vajon hogyan érti meg hallgatója, és hogyan reagál erre vagy arra a szavára, vagy esetleg ellentmondásos kijelentésére. Ez a lelkipásztori szeretet jelentős formája: Nem saját gondolataink hirdetésére küldöttek bennünket, hanem, hogy hűen közvetítsük Mesterünk egyedüli és páratlan jóhírét, ügyelve arra, hogy meg is értsék azt.

Az egyetlen „Ige” szolgálai vagyunk, amely meghaladja értelmünket és egyúttal bíránk is, – oly módon kell továbbbadnunk, hogy mindnyájan megérthessék, hogy így az Isten népe, vele táplálkozzék, belőle éljen és erejében növekedjék, míg el nem éri „Krisztus életkorának teljességét.”

Papok és laikusok együttes felelősségvállalása

A papok együttes felelősségvállalása nem szorítkozik merőben magukra a papokra, hanem magában foglalja a papok és a keresztyén hívők viszonyát is. Sajnos nincs itt terünk e nagy téma kimerítő tárgyalására. Mégis rá kell mutatnunk, hogy a lelki irodalom bizonyos faja e tekintetben alapos felülvizsgálatra szorul.

Gyakran magasztalták a pap közvetítő szerepét Isten és az emberek között, az egész Egyház közvetítő szerepének rovására. Sokszor túlságosan kihangsúlyozták a papnak ezt a meghatározását: „alter Christus”, Krisztus mása, megfeledezvén arról, hogy a laikus, minden keresztyén hívő

is elmondhatja, és el is kell mondania keresztsége erejében Szent Pállal: „Élek ugyan, de nem én. hanem Krisztus él bennem.” (Gal.2,20) Tehát nem ebben rejlik a papság különleges jellemzője.

Mindamellett tény, hogy a papnak az Egyházban páratlan küldetése van, mert egészen különös módon részesedik Krisztusnak, mint a Misztikus Test Fejének szerepében. Ebben rejlik különleges működése. Az ő kötelessége, hogy felépítse a keresztény gyülekezetet és éltesse, miként a fej és a szív a szervezetet elteti. Az ő hivatása, hogy a hívők közösségébe életet vigyen, táplálja őket Isten Igéjével és az Eucharisziával, s tudatosítsa bennük, hogy küldetésük van az embereknek az Evangélium jóhírét meghirdetni és a világot humanizálni.

A pap feladata, közvetve vagy közvetlenül, minden megkeresztelt hive számára felfedni teljes apostoli hivatását, segíteni őket abban, önálló kezdeményezésre biztatva, hogy megtalálják alkalmas munkaterületüket. Egészen különleges feladata gyülekezete minden tagjának törekvését koordinálni és megnyitni az összes erőforrásokat a keresztény hívők számára az Isten népe kebelében, amelyben mindenki saját lelki adományai szerint hozzá kell, hogy járuljon az Egyháznak teljes „kiépítéséhez”.

Fel kell ismernünk, Henri Denis kijelentése szerint, hogy a pap működése „az egész Egyház működésének legbensőbbjében találja meg helyét”, és meg kell értenünk, hogy nincs „hierarchikus papság, amely ne volna az Isten népe általános papságának szolgálatára rendelve.”²

IV.

ÁLLÁSPONTOK, IRÁNYZATOK

Gabriel GARRONE
bíboros

Gérard PHILIPS
professzor

Johannes FEINER
professzor

Joseph RATZINGER
professzor

ÁLLÁSPONTOK A ZSINATI TEOLÓGIÁBAN

Garrone bíboros zsinati könyvében így jellemzi a zsinaton felismerhető teológiai irányzatokat:

A „tradicionalista” irányzatnak – ha ezen a jelzőn a szokásokhoz és gondolkodásmódhoz való hűséget értjük – kétségkívül szerepe volt a zsinaton. A római egyetemek, legalábbis egyesek, szigorúan ragaszkodtak ahhoz az álláspontjukhoz, hogy a zsinati felszólalásokat és teológiai vitákat ne igen hozzák kapcsolatba a mai korban felmerülő különféle problémákkal. Ennek az irányzatnak egyes szélsőséges megnyilvánulásai során a zsinat egyszer-másszor olyan felszólalásoknak volt tanúja, amelyeknek szinte skolasztikus jellege kínos megdöbbenést keltett. Éppígy a zsinati atyák egy csoportja mindvégig teljesen képtelennek bizonyult arra, hogy elszakadjon a teológia szigorúan elvont és dialektikus fogalmaitól. Ha a történelem megőrzi a zsinati ellenzék fogalmát, akkor ezt minden bizonnyal az említett vonatkozásban kell tennie, és az is kétségtelen, hogy ez az ellenzék itt és ott, különböző formákban, a zsinat után is tovább él.

Kétségkívül a legfontosabb irányzat, amelynek a zsinaton elhatározóan döntő befolyása volt, s amellyel a jövőben feltétlenül számolni kell, tudatos határozottsággal vette figyelembe az elmúlt félszázad folyamán végzett munkát. Képviselői számára a teológia hiteles szemlélete elképzelhetetlen a történelmi szempontok figyelembevételével.

tele nélkül. A modernista krízis nagyrészt a hitnek és – a közben valóságos tudománnyá fejlődött – történelemnek konfrontációjából keletkezett. Akár a szentírási szövegekről, akár a dogmákról legyen szó, az Egyház nem mulasztotta el, hogy az emberi szellem új vívmányait ne állítsa a hit szolgálatába. A modernizmus megpróbáltatása ijesztő volt a Biblia és a teológia számára. A történelmi szempont realitása az egyes szentírási könyvek megírása kapcsán, a hit hirdetésében beállott fejlődésnek kétségtelen ténye azonban új távlatokat nyitott a teológia számára. A zsinat hatalmas többsége így gondolkozott és bizonyos döntő pillanatokban valóban a történelem volt az, amely előtt a zsinat megadta magát.

Hogy csak egy példát vegyünk, a püspöki hatalom szentségi jellegével kapcsolatban, a történelmi tények és a keresztény gondolkodás fejlődésének vizsgálata vezetett az igazság felismerésére s szinte a nyilvánvalóság fényében mutatta be a hit igazságát. Az atyák, akik átérték e tan körül a viharos vitákat, nem fogják elfelejteni azt a fénysugarat, amelyet számukra az előadó kifejtése jelentett, amikor újra felfedezte előttük a „lelki hatalom” fogalmát és ennek eredetiségét, abban az állandó veszélyben, hogy azt összetévesztik a világi hatalom helyettesítő jellegű gyakorlásával. A történelmi távlatból nyert felfedezés nem hagyott kétséget aziránt, hogy milyen irányban fejlődjön a zsinat gondolkodásmódja. Ugyanakkor azok, akik egy merőben elméleti és jogi felfogás rabjai voltak, nehezen tudtak megszabadulni e szűk látókör zsákutcájából.

Teilhard de Chardin atya neve is felhangzott néhányszor a zsinati gyülekezetben. Az a szellemi megrázkódtatás, amelyet ez a férfiú előidézett, valóban sokkal erősebben éreztette hatását, mint gondolhattuk volna. Semmiféle teológiai rendszert nem lehet józan módon Teilhard atya írásaiból összeállítani. A probléma azonban, melyre választ keresett, annyira reális volt és oly mélyen dolgozott rengeteg ember lelkiismeretében, hogy szükségképpen kifejezetten is felmerült számos zsinati atya gondolkodásában. Az Egyház, arra törekedvén, hogy közeledjen a világhoz, valóban semmiképp sem hagyhatta figyelmen kívül azt a rendkívüli erőfeszítést, amelynek Teilhard de Chardin atya volt a mestere, hogy t. i. összekapcsolja a világról alkotott új képet a hit örök igazságaival. Az öntudatlan törekvés, amely abból az igényből fakadt, hogy a modern világ várakozásainak és szorongásának megfelelő apologetikára találjanak, kétségtelenül szerepet játszott a zsinaton. Ez nagyon is érezhető volt adott alkalmakkor, egy-egy téma tárgyalása során, sőt még az egyes témák megfogalmazási módjában is. Ugyanakkor mások számára, akik kevésbé voltak érzékenyek azok iránt a mély problémák iránt, amelyek számára Teilhard atya szimbólummá lett, itt egyszerűen csak néhány gyanús tételről vagy merész eltévelyedésről van szó.

Végül le kell még szögezni, hogy a zsinaton szerepet játszott és befolyást gyakorolt – ha ez még nincs is kellőképpen kielemezve – egy olyan teológiai irányzat is, amely pasztorális alapokon nyugszik. Persze nem arról van

szó, mintha komoly szakteológus akadna, aki elhanyagolná a hit valódi forrásait. De a missziós, apostoli törekvés erős sodrása,¹ az új lelkipásztori tapasztalatok lelkesítő hatása – akkor is, most is – reális szerepet játszottak a lelkék mélyén, és arra indították az atyákat, hogy teológiai tájékozódásuk összhangban legyen lelkipásztori tapasztalataikkal, sőt végső fokon ezek legyenek az irányadók.

Időbe telik még, amíg teljesen ki lehet elemezni azokat a különböző irányzatokat, szellemi áramlatokat, amelyek a zsinatot áthatották, s amelyek időnkint egymásba fonódtak és összevegyültek. Azonban a zsinatnak, az ott elhangzott vitáknak és ott levont következtetéseknek szellemtörténeti rajza elképzelhetetlen anélkül, hogy ezt az elemzést gondosan ne vinnék végbe.

Mgr. Philips, a louvaini egyetem professzora és zsinati szakértő, akinek nagy része van az Egyházzal szülő konstitúció – a zsinat középponti jelentőségű okmányának – kidolgozásában, a „zsinat margójára” írt tanulmányában foglalkozik a zsinaton felismerhető két jellegzetes gondolkodásmóddal. Miután rámutat az Egyház kettős tanítói funkciójára: a hitletétemény megőrzésére és a hit hirdetésére, továbbá magában a hitben rejlő antinomiára, megállapítja, hogy ebből az ellentétből – különösen, ha nincs meg a képesség vagy a törekvés a szintézisre – két, erősen különböző teológus-magatartás áll elő, olyannyira, hogy „a két felfogás képviselői nehezen értik meg egymást” majd így jellemzi a két szembenálló típust:

Az első típus könnyedén mozog az elvont és megrendíthetetlen eszmék világában, azzal a rizikóval, hogy ezekbe elzárkózzék, és összetévessze a fogalmakat azzal a misztériummal, amelyre utalnak, de amely azokat meghaladja; de azzal a rizikóval is, hogy áthatolhatatlan falat állítson fel a hitnek hirdetői és ezek hallgatói közé. Anélkül, hogy tudatában volnának elszigetelődésüknek, az igazságokat úgy adják tovább a környező világnak, amint vannak, szinte „önálló létezőkként.”² De ez a világ nem fogja fel ez igazságok horderejét, nem csak azért, mert rossz és elzárkozó, hanem azért is, mert nem elméletet kíván, hanem kapcsolatot az eleven realitással.

Ez a típus aggodalmas és óvatos teológiát nyújt. E teológusok – bár nem gondolják, hogy meghatározásaikkal megfoghatnák és rögzíthetnék a misztériumot, – mégis úgy tekintik az igazságot mint valami monolit tömböt, és nem mindig különböztetnek eléggé a bizonyosság különböző fokai között, hiszen az a legfőbb gondjuk, hogy az igazságot megóvják a veszélytől. Ismételten megesis tájékozottságuk hiányában, hogy összetévesztik a hiteles hagyományt az utolsó századok szokásos nézeteivel, sőt saját megszokott – és nem eléggé ellenőrzött – elképzeléseikkel is. Így történik, hogy újdonságoknak tekintenek oly nézeteket, amelyek egy sokkal régibb és hitelesebb, de némileg feledésbe ment hagyomány tartozékai. Ezenkívül könnyen lesznek gyanakvókká és „tutoristákká”, s tanításuk polémikus és elítélő jelleget ölt. Mindamellett túlzott elővigyázatosságukat megérthetjük: az eretnekségek története nagy óvatosságra inti őket.

A teológusok másik típusa viszont a maga részéről áldozhatna valamit saját félelmeiből: hogy t. i. nem értik meg a hallgatók a hit hirdetőjét, hogy elkésnek, hogy elszakadnak a korszerű gondolkodástól. Ezt a típust az fenyegeti, hogy megfeledkezik az alapvető követelményekről, miközben futó és bizonytalan divatokhoz alkalmazkodik.³

A teológusok e második típusa távol van attól, hogy az isteni kinyilatkoztatást relativizálja, sőt feltétel nélkül tiszteli azt. Mégis meg van győződve arról, hogy az igazságról alkotott szemlélete nem azonosítható magával az

igazsággal. Nagyon is jól tudja, hogy a mi értelmi kategóriáink erre az igazságra irányulnak és azt valóban el is érik, anélkül azonban, hogy teljesen megfelelő kifejezést adhatnának neki. Ennek a típusnak több érzéke van a történelem iránt, mint a másoknak. Bár változtathatatlanak tartja az Egyháztól szentesített összes dogmatikus meghatározásokat, mégis úgy véli, hogy ezeknek a dogmatikus kijelentéseknek idővel mélyebb értelmezést és világosabb kifejezési formát lehet adni. Egy újabb zsinat tökéletesítheti egy megelőző zsinat kijelentését, például azzal, hogy világosabban kimutatja, miképp illeszthető be az ünnepélyesen kimondott tanítás, mint részigazság, az egésznek átfogó összefüggésébe. Ezt a történelem maga is bizonyítja.

Az, hogy a gondolkodók a két irányzat⁴ közül melyik felé hajlanak inkább, nagyrészt vérmérsékletüktől, képzettségüktől, főbb érdeklődési irányuktól és attól a munkakör-től függ, amelyet betöltenek, továbbá azoktól a történelmi és földrajzi adottságoktól, amelyek közt élnek. A döntő tényező azonban kétségkívül az árnyalatok iránt is érzékeny értelmi felfogóképesség, és a többé vagy kevésbé nyílt szellem. De bármilyenek is legyenek az egyéni hajlamok, mindenképpen kölcsönös megértésre és egészséges egyensúlyra van szükség.

Feiner professzor, luzerni teológiai tanár, a vatikáni Keresztény Egység-Titkárság tagja, zsinati szakértő egy tanulmányában így jellemzi a zsinaton fellelhető teológiai irányzatokat:

A zsinati kisebbség püspökeit általában „konzervatívoknak”, „tradicionalistáknak” szokták nevezni, a többségeket pedig „progresszívoknak”, de ezek az elnevezések nem találóak. A haladás alapjába véve nem bibliai és nem is keresztény fogalom. Az ún. progresszívoknak tulajdonképpeni célkitűzése pedig nem volt más, mint a visszatérés az eredetekhez, a kereszténység és az Egyház lényegéhez. A konzervatívok előtt nem az egész hagyomány lebegett, hanem annak csak utolsó szakasza; nem az egész hagyományt akarták megőrizni, hanem amennyire csak lehetséges, a fennálló állapotot, így pl. a római jogi szemléletet és központosítást.

A két irányzat között való különbséget sokkal inkább másutt kell keresni, mégpedig a történelemhez való viszonyukban. A „konzervatívok” gondolkodásmódja valójában nem történelmi jellegű, hanem elvont s a történelmi fejlődés gondolatától elzárkózó. Az igazság általában, az igazság, mint olyan, fontos a számukra. Ezt az igazságot felfogásuk szerint minden időben egyformán lehet és kell is kifejezni; megfogalmazása tehát az emberiség konkrét történelmi helyzetére való tekintet nélkül megy végbe.

Az ún. „progresszívek” gondolkodása történelmi jellegű (vagy legalábbis inkább történelmi, mint a többieké); az igazságot nem elvontan szemléli, hanem a konkrét történelmi emberhez való vonatkozásában, vagyis mint annak az embernek szóló igazságot, aki ebben a történelmi helyzetben él, amelyet ez a kor és ez a kultúrterület szab meg. Épp ezért e felfogás képviselői tudják, hogy mindig küszködnünk kell, amíg megtaláljuk az igazságnak azt a kifejezőmódját, amely megfelelő itt és most. Ez a gondolkodásmód nyílt az egész hagyomány számára, elsősorban annak kezdetei iránt, értve ezen a Szentírás által igazolt apostoli hagyományt s e mellett különösen a patrisztikus kor hagyományát. Továbbá e felfogás jobban tudatosítja a kevésbé történelmi gondolkodásmódnál, hogy a mai ember történelmi helyzete mélyrehatóan megváltozott, és ezért változnia kell az Egyház külső arculatának is. Ezen azt a külső megnyilvánulást értjük, amely az Evangélium meghirdetésében, az Egyház tanításában, jogrendszerében, struktúrájában, intézményeiben és egész életében kifejezésre jut. Az Evangéliumnak a történelem folyamán egyre inkább a „viva vox Evangelii”, az Evangélium élő szavává kell válnia, de nemcsak a megújított beszédmódban, hanem az Egyház megújított cselekvésmódjában is a keresztény élet minden területén.

Úgy gondolom, hogy a II. Vatikánum legjellegzetesebb vonása, hogy történelmiben gondolkodott, mint bármelyik megelőző zsinat, (vagy talán elsőként gondolkozott így) ha ez a gondolkodásmód nem is lett még egészen ál-

talánossá. Úgy tűnik, ez a mélyebb értelme annak, hogy ez a zsinat pasztorális zsinatnak tekintette magát. A történelmi gondolkodás lelkipásztori gondolkodás is, mert az embert nem általában tekinti, hanem konkrét történelmi helyzetében látja és így gondoskodik lelkéről. Ez a történelmi gondolkodásmód tette lehetővé a zsinat számára, hogy az Egyház tanításában és életében olyan változtatásokat hajtson végre, amelyek az I. Vatikánum korában még elképzelhetetlenek voltak.

Ratzinger professzor, a tübingeni egyetemen a dogmatika tanára, egyik tanulmányában élesen világít rá, hogy a motívumokat tekintve mi a legfőbb különbség a két főirányzat képviselői között. Míg Mgr. Philips inkább a tanhoz és hitigazságokhoz való viszonyukat vizsgálta, addig itt a hagyományhoz való viszonyuk, s ennek pasztorális és apostoli indítékai nyernek megvilágítást.⁵

A zsinat átmenetet jelent abból a helyzetből, amelyben úgy tűnt, hogy elértük a keresztennyé-válás maximumát, és úgy véltük, hogy a legfontosabb feladat ennek megőrzése és rögzítése, – egy olyan helyzetbe, amelyben újra el kell ismernünk, hogy a kereszteny számára tökéletes kisebbségi helyzet állott elő, amely nem „konzerváló”, megőrző, hanem missziós, apostoli létmódot követel. Az a kísérlet, hogy fenntartsuk a vélt vagy valóságos legmagasabb színvonalat, csődöt mondott. A keresztenyek újra kisebbséget alkotnak, inkább, mint valaha a kereszteny ókor óta. Már nem lehet szó arról, hogy a meglévőt lehetőleg teljesen fenntartsuk, hanem csak arról, hogy minden-
kiben tudatosítsuk azt a missziós helyzetet, amelyben él. Másszóval: A zsinat átmenetet jelent a konzerváló magatartásból a missziós, apostoli magatartásba, és így a konzervatív magatartásnak a zsinati ellentéte valójában nem progresszívnek nevezhető, hanem missziós, apostoli jellegűnek.

Leon Joseph SUENENS
bíboros

KÖLCSONÓS KIEGÉSZÜLÉS A TEOLÓGIÁBAN

Jó az, ha a teológusok kölcsönösen kiegészítik egymást. Mint a gót katedrálisok felépítésében a csúcsíves boltozatok és a támpillérek kölcsönösen támogatják egymást, így dolgoznak együtt az Egyház teológusai a közös művön még akkor is, ha egymást kiegészítő részigazságokat hangsúlyoznak. Gondjuk a tanítás egységéért és folytonosságáért, a hagyomány tiszteletbentartása, kapcsolatba kell, hogy kerüljön a másik gonddal: hogy t. i. eleven kapcsolatban maradjanak a mai világ szellemi áramlataival. A különböző nézőpontok egymást kiegészítő jellege előnyös az Egyház számára és hasznos mindegyik félre. A teológia elevenen él az Egyházban és szervesen egyesíti magában a múltat, jelent és a megnyílást a jövő számára. Ebben az értelemben a teológia is „megemlékezés és prófécia.”

Egyébként is a ma adódó problémák földrészek és óceánok határain túl közősek, és csaknem egyidejűleg a legkülönbélebb környezetben és életfeltételek között vitatkoznak róluk. Ezért a munka koordinálása, az értesülések átfogó és rendszeres kicserélése, ma szükségesebb mint valaha.

Mindezekből világos, hogy ma égetően szükség van a teológusaink konvergáló – vagyis egymás összehangolását célzó – tevékenységére, hogy megteremtsék azt a doktrínális alapot, amelyre a lelkipásztori tevékenység építhet.

Csak egy példát hozok fel, amelynek ötletét VI Maximós pátriárka vetette fel a zsinati aulában: Nagyon kíváncsú

volna, hogy a dialógus és felelősségteljes együttműködés jegyében nyert teológiai ismeretekkel új fényt vessünk az egyházi parancsok értelmezésére is!

Számos tényező összejátszása következtében a moráleteológia az elmúlt utolsó századokban hanyatlásnak indult. Egyre inkább a jogászok gyámkodása alá került, elvont kauzisztika zsákutcájába futott és teljesen elvesztette szerves, eleven kapcsolatát a hagyomány forrásaival és az emberrel foglalkozó tudományokkal (antropológiával). E század eleje óta már világosan mutatkozik a reakció számos teológusnál, akik azon voltak, hogy a keresztény erkölcs valódi perspektíváira mutassanak rá. Éppen az egyházi törvények értelmezése, – ha fényt akar deríteni valódi céljukra, értelmükre és jelentőségükre – csak az evangéliumi üzenet fényében és történelmi összefüggésükben, vagyis valóban pozitív és dinamikus perspektívából történhetik csak. Hiszen arról van szó, hogy az alapvető értékeket domborítsuk ki, amelyeket ezek a törvények előmozdítani és fenntartani voltak hivatva a különböző korszakok váltakozó formáiban. Az utóbbi századokban a főhangsúly a negatív aspektusra került, mind a tankönyvekben és szokásos erkölcsi tanításokban, szószéken és egyebütt, mind pedig a gyóntatási gyakorlatban. Az egyes parancsokat úgy állították be, mint megingathatatlan korlátokat, vagy határozott, szigorú parancsokat, amelyek egészen meghatározott, konkrét cselekedetekre vonatkoztak. Az értékeket, amelyeken alapultak és előmozdítani voltak hivatva, és az erényeket, amelyeket révükön kel-

lett elsajátítani, messzemenőleg figyelmen kívül hagyták. Ehhez járult még az, hogy a parancsokat súlyos bűn terhe alatt kötelezőknek mondták. Ezáltal a figyelem egyoldalúan a minden összefüggésükből kiragadott egyes cselekményre irányult, amelyet mellőzni (pl. a pénteki húsevést) vagy teljesíteni kellett (pl. a vásár- és ünnepnap részvételt a Szentmisén). ... Mindent egybevéve ezek a tényezők mindinkább selkerülhetetlenül egy többé-kevésbé belénk ivódó formalizmusra vezettek, ami igen veszélyes kihatású volt.

Mármost az a feladat, hogy olyan nyitottszerű és közös együttműködésen alapuló teológiai kutatást mozdítsunk elő, amelynek célja, hogy kidolgozza az egyházi parancsok pozitív értelmét és az általuk képviselt értékeket, továbbá pontosan körülírja a súlyos bűnnel való terhelés minősítésének pontos jelentését. Ha ezt az erkölcsstan valódi perspektíváinak szemszögéből nézzük, akkor ez a minősítés mindig az általános magatartásra vonatkozik, ez pedig mindig kifejezi életünk beállítottságát a legalapvetőbb kérdésekben. Tipikus példája ennek a pénteki megtartóztatási törvény értelmezése, amint ezt a mai hivatalos egyházi magyarázat legújabban kifejtette.

Könnyen lehetne a példákat halmozni. Hiszen számos terület van még, amelyen ugart kellene törni, termékennyé tenni, megművelni, – de ehhez még hiányzott eddig a kiegészítődésre törekvő rendszeres teológiai kutatás.

Teológiai együttműködés és az egyházi tanítóhivatal

Amennyiben az imént a teológusok gyümölcsös együttműködésének hasznosságát és állandó jellegét hangsúlyoztuk és ezt a püspökszinóduson is kívántuk, akkor ez legkevésbé azért történt, mintha az egyházi tanítóhivatalt a teológusok tekintélye alá akarnánk helyezni, hanem, hogy ezáltal a tanítóhivatal inkább legyen abban a helyzetben, hogy átfogó tárgyilagossággal, a sokágú problémák minden elemének ismeretében mondhassa ki illetékes és tekintélyi súllyal bíró szavát. Mindenki megfigyelhette, hogy a zsinat milyen tudatosan került, hogy teológiai vitákba bocsátkozzék. A zsinati hittani bizottság tudva és akarva mindig amellet a szöveg mellett döntött, amely a legjobban megközelítette a hitigazságokat és lehetőleg a legkevésbé hivatkozott még erősen vitatható teológiai véleményekre. Ezzel világossá vált, hogy egyfelől milyen jelentős a teológusok szerepe a hitbeli nyilatkozatok elhatárolásában és gondos szó-értelmezésükben, másfelől az is, hogy a tanítóhivatal által kihirdetett igazságnak önmagában mily nagy a jelentősége. Ebben a világban, amelyet az eszmék anarchiája jellemez, annak a tanítótevékenységnek, amelyet az Úr az apostolokra, és mindenekelőtt Péterre bízott, indokoltabb a szerepe és nagyobb a jelentősége, mint valaha.

Páratlan áldás a katolikus egyház számára, hogy Péterben és utódaiban eleven központja van a hit terén és a hitben való közösség biztosítására, az Úr Jézus imája erejé-

ben: „Péter imádkoztam Érted,... hogy ha megtértél, erősítsed testvéreidet.”

Ezért Róma életünk középpontja, és annak is kell maradnia. Ezért tanítása feleljen is meg katolikus méreteinek. Az Egyház egyszerre latin és görög, nyugati és keleti. Isten ígését nem lehet megkötni. Meg kell szabadítanunk minden merőben emberi értelmezéstől, hogy túl iskolákon és irányokon „mindeneknek mindene” lehessen. Abban a világban, amely egységre törekszik, az Egyház katolicitását földrészek méreteiben valósítja meg. Tanítása forrástiszta és tengermély legyen. Ha a teológusok együttműködését kívánjuk, s e mellett törünk lándzsát, ezt abban a meggyőződésben tesszük, hogy ezzel magának az Evangéliumnak hitelesebb kisugárzását szolgáljuk.

* * *

PROGRESSZIVOK ÉS KONZERVATIVOK

Az osztrák Katolikus Akció 1967/68. évi munkaanyagában¹ névtelenül megjelent cikk.

Elméletileg a napnál is világosabb minden. Már XXIII. János pápa megírta körlevelében: „A katolikus társadalomtan alapelveinek alkalmazása során katolikusok között – minden jóakaratok mellett is – nézeteltérések merülhetnek fel. Ennek ellenére ily esetekben törekedjenek, hogy szóban és tettben egyaránt kölcsönös megbecsülést és tiszteletet tanúsítsanak egymás iránt” (Mater et Magistra). A II. Vatikáni Zsinat lekipásztori konstitúciója megállapítja, hogy a dolgok keresztény szemlélete bizonyos körülmények között megfelelő megoldást sürget. Ugyanakkor azonban más hívő keresztények, ugyanabban a kérdésben, ismételten eltérő módon döntenek. A konstitúció arra figyelmeztet, hogy ilyen esetekben senki sem jogosult az Egyház tekintélyét saját maga s felfogása számára kisajátítani: „Őszinte dialógus során igyekezzenek a kérdést kölcsönösen tisztázni s maradjanak meg egymás iránt szeretetben, mindenekelőtt pedig gondoljanak a közjóra.”¹

A gyakorlatban ezekből az elvekből vajmi kevés valósult meg. Az ellenfelek között már megindult – bár némi tartózkodással – a dialógus. De a barátok között még várat magára.

A határvonalak nem világosak

Úgy látszik, hogy progresszívek és konzervatívok között, az Egyházon belül, azért adódik nehezen tárgyalási alap,

mert ezeknek az irányzatoknak a leginkább elkötelezett hívei mélyen meg vannak arról győződve, hogy kizárólag ők képviselik az „igazi kereszténységet”, az ellenkező felfogás pedig nézetük szerint lényegénél fogva végveszélybe sodorja az Egyházat. „Ha Krisztus a konzervatívok elvei szerint járt volna el, ma nem lenne kereszténység” – állítja Wilfried Daim „Progressiver Katholizismus” c. könyvében². Épp megfordítva pedig az ún. „jobboldali” katolikusok azzal vádolják az ún. „baloldali” katolikusokat, hogy végzetes „lazulást”, sőt az Egyház vesztét készítik elő.

Épp ez a – többnyire szenvedélyes – kölcsönös megbélyegzés az oka, hogy oly nehéz minden párbeszéd progresszívak és konzervatívok között. Ugyanakkor alig lehet meghatározni a két tábor, hiszen alig találunk „fajtisztát” progresszívakat, illetve konzervatívokat. Vannak ún. „baloldali” katolikusok, akik olykor – így pl. liturgikus kérdésekben – szélsőségesen reakcióso, s ugyanakkor ismerünk ún. „jobboldali” katolikusokat, akik igen haladó szellemű teológiai nézeteket vallanak. Hogyan állná itt meg a helyét bármiféle általánosító címkézés?

Úgy tűnik tehát, hogy a „baloldal” és „jobboldal” közötti valódi dialógus alapvető feltétele, hogy világosan és becsületesen különböztessünk. Minél általánosítóbban folyik a vita annál természetlenebb. Minél világosabban határoljuk körül az álláspontokat, annál inkább növekszik majd a felismerés, hogy az Egyháznak egyaránt szüksége van mind az előretörő, mind a megőrző erőkre.

A két erőcsoport között természetesen nem lehet egyoldalú a dialógus, ebben a vonatkozásban lehetetlen az „egyirányú közlekedés”. Hiszen a dialógus csak akkor kezdődik, ha készek vagyunk arra, hogy elfogadjunk valamit a másik álláspontjából. Az még nem dialógus, ha a másik felet valamiről „meggyőzni” akarjuk. A dialógus nem mérülhet ki a tanításban, hanem magában foglalja a tanulást is. Így tehát a „jobboldali” katolikusok a „baloldali” katolikusoktól, s viszont a „baloldaliak” a „jobboldaliaktól” kölcsönösen megtanulhatják, hogy sem a tradíció, az örökölt hagyomány, sem pedig a haladás, az „új” nem lehet abszolút érték. Kölcsönös termékenyüléshez juthatnának ott, ahol ma még a legprimitívebb formák között ördöginek minősítik egymást. Progresszívek és konzervatívok a jellemzett termékeny dialógus során arra a meggyőződésre jutnának, hogy egymagukban nem tudnak mindent és nem is kizárólagosan birtokolnak mindent. Ha így valójában „kétirányúan” folytatunk dialógust, „harmadik lesz belőle”, valami új – M. v. Galli szerint –, ami mind a két partner számára gazdagodást jelent. Az egész Egyház látná ennek hasznát.

Sokféleség az Egyházban

A keresztényeknek természetesen tudomásul kell venniük, hogy a sokféleség az Egyházon belül valóság lett. Ameddig az Egyházat „monolit tömbnek” tekintettük, vagy ameddig az mint „jól rendezett csatarend” szerepelt elképzelésünkben, többre értékeltük a közgazgatási gépe-

zet biztosította egységet a személyes vélemények sokféleségénél. Ma már tudjuk, hogy ez az adminisztratív úton biztosított egység nem viharálló. A mai keresztény hívő arra gondoljon, hogy közösségben él a többi keresztényekkel. Ez a közösség megköveteli, hogy kölcsönösen tartsák tiszteletben az egymásközi eltéréseket, így többek között a „progresszívak” és a „konzervatívok” között fennállókat is.

K. Rahner professzor mondotta erről Salzburgban az 1962-es katolikus nagygyűlésen („A Lelket ki ne oltátok!” c. előadásában): „Annak feltételeihez, hogy a Lélek testet ölthessen, hozzátartozik az is, hogy merjük vállalni az elkerülhetetlen feszültséget az Egyházon belül is. Az Egyház 'egy szívvel, egy lélekkel' való egysége Isten terve szerint nem azt jelenti, mintha nem ismerné a harcot, a szenvedést a kölcsönös megnemértés következtében. Az Apostol szerint sokféle karizma létezik, de senki sincs valamennyinek a birtokában. Közöttünk, keresztények között, sok téren lesz mindig véleménykülönbség – és legyen is. Azt akarjuk, hogy különféle irányzatok érvényesüljenek közöttünk, és nem fontos, hogy mindegyik megfeleljen valamennyiünknek. Könnyű volna a szeretetet egyformaságra alapítani. Az Egyházban a szeretet szellemének kell uralkodnia. Szeretetnek, amely egységbe foglalja a különféle adományokat, s amely a másikat akkor is elfogadja és érvényesülni hagyja, amikor már alig tudja megérteni.”

Ezzel nem azt mondjuk, hogy teljesen hagyjuk el ma-

gunkat, hogy az Egyházban összevisszaság uralkodjék, hogy senkinek se legyen bátorsága ahhoz, hogy határozott irányzatot képviseljen, vagy pedig szembeszálljon, akár nyílt vitába is bocsátkozva, bizonyos törekvésekkel az Egyházon belül. De az kétségtelen, hogy az ilyen vita célja mindig a végső fokon való kiegyesülés kell, hogy legyen, nem pedig az intrika; az igazság felderítése legyen a cél, nem pedig a jobb állás és előnyösebb helyzet, nem az egyházi karrier, sem pedig az egyik-másik csoport befolyásának és hatalmának erősítése.

Sok katolikus hátrányosnak tartja, ha így a vélemények és felfogások széles skálája érvényesül az Egyházban. Másfelől azonban a különféle árnyalatú felfogások érvényesülése oly előnnyel jár, hogy annak következményeit ma még nem is tudjuk eléggé felbecsülni. Hiszen világos, hogy a különböző felfogások széles skálája – amelyet gyökerében összefog a keresztény hit lényegi egysége – más vélemények ugyanolyan széles skálájára lehet befolyással. Ebben a szemléletben úgy tűnik, hogy az Egyházon belüli sokféleség annak a feltétele, hogy a keresztények megfelelhessenek a világban uralkodó pluralizmus szabta követelményeknek. Más szóval: az Egyházon belüli dialógus felkészülés a kifelé folytatott dialógusra.

Napjaink esélye

A dialógus egymagában nem elegendő. A pápa a *Mater et Magistra* körlevélben hangsúlyozza: „Nézeteltérések esetén törekedjenek a katolikus hivek, hogy szó-

ban és tettben egyaránt kölcsönös megbecsülést és tiszteletet tanúsítsanak egymás iránt. Csak így felelnek meg a kor és helyzet szabta követelményeknek. Különös gonddal tartózkodjanak attól, hogy erőiket állandó vitákban őrljék fel, és annak ürügyén, hogy a legjobbra törekszenek, azt mulasszák el, amit megvalósíthatnának és ezért meg is kell valósítaniuk!"

A mai helyzetben progresszívoknak és konzervatívoknak egyaránt az a kötelességük, hogy először legyen gondjuk a testvérré, csak azután törődjenek igazukkal; előbb legyen gondjuk a Szentírássra, mint az intézményekre; előbb legyen gondjuk a szeretetre, mintsem arra a kérdésre, vajon „jobbra” vagy „balra” soroljanak-e be valakit. Ideje volna végülis, hogy mind a progresszívak, mind a konzervatívok megismerjék, hogy milyen viszonylagos az „irányzatuk”. Hiszen már Franz Werfel megírta: „A világ helytelenül jobb és bal irányba tájékozódott és közben megfeledkezett, hogy van még harmadik dimenzió is: fölfelé és lefelé...”

HOLLANDIA PÜSPÖKI KARA A NYUGTALANSÁGRÓL

Nincs más választásunk: vagy megújulni, vagy megkövesedni. Ez érvényes az Egyház életére is. Ezenkívül még azt is meg kell mondanunk: Mindig szükség volt nyugtalanságra, mert szükség volt megújulásra. Ma sincs ez másképp. A tegnap és a ma egyháza sokkal több kérdést vet fel, semhogy a mozdulatlanság nyugalalmát tekinthetnénk üdvösnek.

Ha átépítetek házatokat, hónapokon át por és torma lesz között

kell élnetek. De szívesen vállaltjátok, mert szükség volt az átalakításra. Nos, habozás nélkül mondjuk: Az Egyházban égetően szükséges az átalakítás. Ezt már maga az a tény is világosan mutatja, hogy annyian tekintették lakhatatlannak az Egyház hajlékát és ezért vagy máshol találtak szellemi hazára, vagy pedig ide-oda bolyonganak, de inkább a szabadságot választják, mint a régi hajlékot.

Szomorú szívvel kell mondanunk: Az Egyházat túl gyakran inkább vezette a világtól való félelme, mint Isten erejébe vetett hite, holott ez az erő az erőtlenségben mutatkozik meg igazán (vö. 2. Kor. 12, 1). Ennek a védekező magatartásnak egyik következménye, hogy az emberi élet és gondolkodás nagyrészt mindinkább az Egyházon kívül zajlik – nagyon is kárára annak a jóhírnék, amelyet az Egyháznak kell hirdetnie...

Megújulás azonban elképzelhetetlen zavarok és bizonytalanság nélkül. Az imént említett átépítési hasonlat két tekintetben is sántít. Először: A tervező építész is, a kivitelező is jól tudja, mit kell tenniök. De az Egyház tagjaival egyetemben legfőképpen csak sejti, hogy milyen alakot öltön az új épület...

Másodszor: Az Egyház átalakulása sose lesz befejezett. Hiszen földi életünkben semmi sem végleges és végérvényes. Az Egyház közössége, csakúgy mint az egyén, állandóan a fejlődés állapotában van. Ha majd megoldottuk a jelen problémákat, újra olyan helyzet adódik elő, amely megújításra szorul. Ezért tehát inkább hasonlítsuk az Egyházat sátorhoz, mint szilárdan épült házhoz, amelyben tartósan berendezkedhetünk. Ezt a sátrat újra meg újra mindig le kell bontanunk és újra felállítanunk, mihelyt továbbhaladtunk az úton. Ezért sose nyújt nekünk maradandó, hanem mindig csak ideiglenes hajlékot.

De éppen minden emberi bizonyosságunknak ebben az ideiglenes jellegében válhat csak világossá, mit jelent igazában a hit. Csak igazi hitben tudjuk elviselni a zavart és nyugtalanságot.³

Jacques LECLERCQ
professzor

ÖRÖKSÉGÜNK — A HAGYOMÁNY AZ
EGYHÁZBAN

Sokat beszélnek manapság a forrásokhoz való visszatérésről: visszatérni a kereszténység eredetéhez, abba az időbe, amikor Jézus közöttünk élt és tanítványai friss eredetiségében terjesztették el a jóhírt. De 2000 év történelmét nem lehet eltörölni. Nem tehetünk úgy mintha Jézus tegnap halt volna meg, ez nem volna igaz. Úgy kell vennünk az Egyházat, amilyen ma: milliónyi hívével, ezernyi püspökével, erényeivel és hibáival, miközben erényeit fejleszteni igyekszik, hibáit pedig javítani.

Nem lehet eltörölni 2000 év történetét, annyi kegyelmet, amely szakadatlanul működött e századokban. Mert ha teljes joggal el is utasítjuk a dekadens formákat, bőven van más is, amely 2000 év után is híven fejezi ki az Egyház lényegét. A II. Vatikáni Zsinat értelmét épp az adja, hogy 2000 év óta ezrek és százezrek próbálták életükben valósítani Krisztus tanítását. Hatalmas lelki-szellemi örökség jött létre, tanításban, szentségben, szellemi és társadalmi struktúrákban, – mindebből élt eddig az Egyház.

Ha azt mondjuk, hogy az Egyház ebből élt, ez azt jelenti, hogy Krisztus műve ezáltal valósult meg benne, tehát Krisztus volt jelen az emberek között e szellemi örökség által. A keresztény értékeknek oly gazdagságát találjuk itt, amiből semmit sem szabad elvesztenünk.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy az egyháztörténeti könyvek mindenekelőtt a földi hatalmakkal való küzdelmeket helyezik előtérbe. De ez csak külső élete az Egy-

háznak. Belső élete a hívők lelkében folyik. Ennek történelme valójában mindaz, ami a századok folyamán történt, hogy Krisztus éljen közöttünk. Ezekből a törekvésekből néhányat megörökítettek az egyháztörténeti művek, mint pl. a szerzetesrendek alapítását és fejlődését vagy a híressé vált szentek életét. De e történelem nagy része rejtve maradt a lelkekben: Ez a lelki humusz, amely a századok folyamán névtelenül felhalmozódott, mint az erdők avarának holt levelei.

A XX. század kezdete óta fokozatosan feltárták az ősegyház, az egyházatyák írásait éppúgy, mint a további századok lelki irodalmának számos termékét. Ez méltón tükrözi örökségünk leltárát. És éppen ez engedi meg, hogy élesebb szemmel kutassunk az Egyház hiteles és folyamatos hagyománya után.

Pozitívum és negatívum

Az Egyház élete iránti eleven érzékünk rátalál Krisztus tevékenységének és szellemének nyomaira az emberekben. Krisztus szellemének a kibontakozása magyarázza a II. Vatikáni Zsinat meglepő jelenségét. Egy nem-katolikus szociológus jegyezte meg: Ez az első ismert eset, hogy egy kormányzat megújítja önmagát. A dekadens kormányzatok sohasem újítják meg magukat önként, csak külső nyomásra, és általában csak forradalmak útján változnak meg. Szociológiai szempontból tehát a II. Vatikáni Zsinat oly jelenség, amelynek a történelemben nincs párja. Arról van szó, hogy az Egyház megújuljon a mai világnak meg-

felelősen, hogy ebben teljesíthesse krisztusi küldetését. A mai Egyházzról van szó tehát a mai világban. Az Egyház nem térhet vissza kezdetéhez: a tölgyfa nem térhet vissza a makkba, sem a tyúk a tojásba.

A múlt teljes örökségét fel kell használnunk. De jól kell különböztetnünk, mert nem csak kegyelem van a múltban, hanem tévedések és visszaélések is. Nem mindig könnyű egyiket a másiktól megkülönböztetnünk.

Az Egyház emberekből áll mindazzal, ami sajátjuk: erényeikkel és bűneikkel; a Szentlélekkel, aki működik bennük és a gonosz szellemmel, aki a bűn atyja. És mivel minden ember a szentség és a bűn keveréke, még a legjobbak és legrosszabbak is – senkisé nem teljesen jó vagy teljesen rossz – a jó és a rossz szétválaszthatatlanul összekeveredik, mint egyebütt, az Egyházban is.

Megkülönböztethetünk jó és rossz korszakokat, aszerint hogy melyik elem a túltengő... A szentek és bűnösök egyensúlya változó és az Egyház aszerint virágzik vagy hanyatlik, hogy melyik benne az erősebb tényező. Mindig kényes általános ítéletet mondani; csak azt tehetjük, hogy felfedjük mindenütt azt, ami jó és ami rossz.

Ami változik és ami nem változik

Az Egyház tehát történelmi valóság, benne él az időben, s oly emberek alkotják, akiknek magatartása saját korukhoz idomul. De Isten örök; Krisztus jóhíré egyszer s mindenkorra hozta és ez változatlan önmagában. Minda-zonáltal változnak az emberek, akikhez szól, és hogy ezek

megértsék és elfogadják ugyanazt a jóhírt, ennek egyes elemeit időnkint újra kell fogalmazni, míg más elemei változatlanok maradnak. A legtöbb nehézség innen van.

Egyeseknek az örökkévalóra van gondjuk és nem akarnak semmit sem változtatni a formán. Fiatal koromban ezt hallottam: „Az igazság nem változik, sem az értékek.” De mire való franciául kifejezni az igazságot annak, aki csak angolul ért?

Valahogy így történt az Egyházban. Egész tanítása és kultusza latinul fejlődött ki, egy oly korban, amikor a latin volt az értelmiségiek nyelve, a nemzeti nyelveket pedig a köznép beszélte, s ezt nem irodalmi nyelvnek, hanem nyelvjárásnak tekintették. A liturgia mai fejlődése a népek szokásos nyelvén megy végbe; itt tehát nem változtatás volt a cél, hanem hasznos folytatása annak, amit végeredményben mindig tettek.

Világos, hogy ha emberekhez szólunk, olyan nyelven kell beszélnünk, amelyet megértenek. Ez olyan világos, hogy elméleti síkon senki sem vitatja, de ha megvalósítjuk, programot jelent. Többek között a missziós, apostoli szellemű Egyház vonatkozásában azt, hogy hirdessük a jóhírt, míg a megelőző keresztény világ főgondja volt megőrizni a jóhírt.

Változtatnunk kell tehát, hogy továbbra is tanítsuk ugyanazt. Ez a paradoxnak feltűnő fogalmazás maga is kifejezi a feladat nehézségét. De utal arra is, hogy miért félnek olyan sokan a változtatástól. Tartanak tőle, hogy a régi nem marad majd ugyanaz.

De ha az emberek nem értik meg, mire jó, ha szabatos formulákat tárunk elébük?

Hagyomány

Manapság sokfelé nyugalanság uralkodik az Egyházat és külső alkatát ért kritikák és az ezekkel kapcsolatos reformjavaslatok következtében. Vajon nem fenyegeti-e veszély az Egyház fennmaradását?

E veszély valóban fennáll és e téren résen kell lennünk.

De az ellenkező veszély sem kisebb: a mozdulatlanság veszélye, amely a hagyomány nevébe burkolódzik. Sokan, akik a hagyomány védőiként lépnek fel – vagy azoknak gondolják magukat – a hagyományt saját koruk szokásai-val azonosítják, mert ezek között nőttek fel és sosem láttak mást. Pedig e szokások sokszor nem is igen régiek. Az is megtörténik, hogy e szokások ellenkeznek az Egyház ősi hagyományával. De azok, akik a hagyomány megőrzőinek mondják magukat gyakran nem ismerik a történelmet. Nem ismerik sem a múltat sem a szűk környezetükön túleső világot.

A hagyományok megöregedése oly jelenség, amellyel minden társadalomban találkozunk. Sokat tanulmányozták e kérdést napjainkban és megállapították, hogy minden nagy civilizáció általában hosszú fejlődésre tekinthet vissza. Miután elérték teljes virágzásukat, ebből élnek tovább és a társadalom tagjai, kevés kivétellel, telve vannak ennek csodálatával. Anélkül, hogy tudnák, önmagukat csodálják, hiszen a civilizáció, amelyet csodálnak, az övék. A többiek a „barbárok”.

Igy láttuk ezt a görögöknél, a rómaiaknál, Kínában, XIV.Lajos franciáinál és a XIX.század Európájában. És mindmáig az összes civilizációk összeomlottak. Azt hitték, hogy örökké fennmaradnak, mint a mienk is ezt hiszi; és összeomlottak, mert önelégültek voltak. Ugyanis mindaz, ami emberi, állandó felülvizsgálat tárgya kell hogy legyen. Ha az ember önelégült és nem törekszik továbbfejlődni – vagyis javulni és életfeltételeit minden szempontból megjavítani: szellemileg, erkölcsileg tökéletesedni, anyagi életkörülményeit javítani, – ha minderre nem törekszik, megkövesedik az egyén, a társadalom, a civilizáció.

Az akadály, amelyen egyetlen civilizáció sem tudott felülemelkedni, önmagukban rejlik. Az összes nagy civilizációk ezért múltak ki. Vajon az Egyház kivételt fog-e alkotni? Ez attól függ, hogy milyen mértékben adják át magukat az emberek Isten működésének.

Tudjuk, hogy Krisztus tanítása az inkarnáción alapszik: Isten az emberben... És Isten, akiről Krisztus szól hozzánk, az igaz Isten, transzcendentális, kimondhatatlan, abszolút. Krisztus azt tanítja, hogy ez az Isten – nem a görög, vagy római vallások emberformájú istene – az igaz Isten, ugyanakkor a mi Atyánk, Aki szeret bennünket, törődik velünk és megosztotta velünk életét.

Az ember, miközben teljesen ember marad, isteni tevékenységet hivatott megvalósítani, kétségkívül Isten segítségével, de saját adottságaival: energiájával, értelmével, nagylelkűségével, – még saját gyengéivel, hiányai-

val, hibáival is. Sőt bűneivel is. Kétségkívül le kell győznünk bűneinket, de senki se tudja kiküszöbölni valamenynyit és úgy kell szolgálnunk Istent, amint vagyunk. Ugyanakkor, amikor felhasználjuk összes képességeinket, Isten is felhasznál bennünket.

Isten működése egyházában az általános irányítása, amely tévedhetetlenséget és hallhatatlanságot biztosít az Egyháznak. Ennek az isteni tevékenységnek pedig látható kifejezését és kézzelfogható megnyilvánulását mindenekelőtt tagjai szentségében találjuk. Tehát nem túlzás azt mondani, hogy Isten egyházában szentjein keresztül munkálkodik. Ha olykor egy illetékes egyházi tényező, pápa vagy püspök, isteni sugalmazásra cselekszik, jóllehet élete nem vall szentségre, ez onnan van, hogy a rejtekben számos szent éli Krisztus életét.*

Azok, akik felelős helyen döntéseket hoznak, környezetük hatása alatt vannak. Ha egy egyházi méltóság szentéletű, ez a tevékenységében is megmutatkozik; de ha körülötte munkatársai evilági szelleműek, földi javakkal törődnek, pénzzel, hatalommal, karrierrel, akkor Isten emberének, főnöküknek tevékenységét elfojtják.

Amikor az egyházról szólunk, két veszélyes véglettől kell óvakodnunk: a túlzott természetfölöttségtől, amely a természeti törvények megvetésével akarna mindent természetfölöttivé tenni, és a naturalizmustól, amely nem

* Itt természetesen nem a kanonizált, vagyis oltárra emelt szentekről van szó. Szent az, aki – tőle telhetőleg – teljesen Istennek adja oda magát Krisztusban. (A kiadó megjegyzése.)

ismeri fel Isten tevékenységét azon a címen, hogy mindaz amit lát, természetes. Az Egyház isteni eszköz emberek kezében. Az emberi társadalom törvényei szerint fejlődik, és az isteni erő működése nem borítja fel a külső kereteket. Ezek között előkelő helyet foglal el a hagyomány, mégpedig a hagyomány mint emberi jelenség.

A hagyomány az Egyházban

Az emberi tényező az Egyházban tehát teljesen emberi módon működik, de anélkül, hogy el volna különíthető az isteni tevékenységtől. Mint minden társadalomban általában itt is, az Egyházban telve vagyunk csodálattal a sikeres alkotások iránt és ezeket szeretnénk megtartani. Mihelyt felépítettünk egy szép katedrális, büszkéek vagyunk reá; meg akarjuk őrizni és ez a törekvés állandóan erősödik, hiszen a régiség csak növeli a meglévő értéket.

Amit a kőből épült katedrálisokról mondtunk, érvényes minden egyházi intézményre, az egyházkormányzat struktúrájára, a tanításra és annak keretére. Mihelyt egy művünk vagy intézményünk sikerültnek látszik, ragaszkodunk hozzá, törekszünk megőrizni és áldozatot is hozunk érte, hogy ne történjék benne semmi változás... De az emberek köröskörül változnak.

Megtörténik, hogy régi templomok, amelyek eredetileg virágzó település középpontjában állottak, ma már elhagyatottan állnak magukban, mert az emberek elköltöztek. Ha történelmi emlékművekről van szó, fenn kell azokat tartani, pénzt áldozunk rájuk, sőt néha embereket is...

Turisták jönnek az emlékmű megtekintésére, de a vidék elkereszténytelenedik, mert az emberek nem lesznek keresztények egy emlékműért.

Gyakran emlegették a tételt: „Nihil innoventur, nisi traditur.” Minden újítás csak a hagyományon alapulhat. Ez a formula szolgált alapul az eretnekségek legyőzéséhez, de önmagában tökéletlen, csak rész-igazság, mert fordítottja is hasonlóképp igaz: „Nihil traditur, nisi innovatur.” Csak alkalmazva vegyük át a hagyományokat. Ennek a két célnak párhuzamos figyelembevétele az emberi szellem egyensúlytartásának mesteri teljesítménye.

Ezt az egyensúlytartást bizonyos értelemben Isten felhívásának vehetjük, amelyet egyházához intézett, amikor reá bízta Krisztus törvényét. És azok, akik évszázadról évszázadra megfeleltek ennek a felhívásnak, az Egyház főszlopai, azok a nagy szellemek, akiknek érzéke a keresztény folytonosság iránt párosult a korszükségletet felismerő éleslátásukkal. Ilyenek voltak a nagy egyházdoktorok – mint Szent Ágoston vagy Szent Tamás, – a nagy rendalapítók – mint Szent Benedek, Assiszi Szent Ferenc, Loyolai Szent Ignác. Ezek mindenekelőtt a szentek. Ha bizonyos korokban úgy látszik, hogy az Egyház válasza korának igényeire elnémult, ez azért van, mert a lelkek kevésbé voltak érzékenyek a Szentlélek illetei iránt.

A nagy nevek, amelyeket idéztünk, sokatmondóak. Visselők mindnyájan alázatosak voltak, egyikük sem álmodozott arról, hogy nagy művet hoz létre. Azt szokták mondani, hogy a tomizmus volt a „modernizmus” egyetlen

sikerült kísérlete az Egyházban; de Szent Tamás nem gondolt semmiféle reformra. Szerény tanár volt, aki az igazságot kereste; de szent volt: az igazságot Isten világosságában kutatta. Utána átalakult a keresztény gondolkodás jóllehet ő semmit sem akart átalakítani és nem tekintette magát új rendszer megalkotójának...

Amikor „modernizmusról” beszélünk manapság, azokra gondolunk, akik 1900 körül az ú.n. „modernista” mozgalom megindítói voltak. De ha közelebbről megtekintjük ezeket az embereket látjuk, hogy gőgösek, önmagukkal elteltek voltak... A forrás csak akkor ad tiszta vizet, ha a forrás maga is tiszta.

Térjünk vissza a hagyományhoz. Egy eleven hagyomány a szellemhez ragaszkodik és a formákat csak eszköznek tekinti. Ha címekhez, ruhákhoz, kifejezésekhez, egy nyelvhez és osztálykülönbségekhez ragaszkodnak az emberek, ha ezeket abszolút értékeknek tekintik, ha már nem lehet semmi újat indítványozni a meglévő formák tiszteletben tartása miatt, — beállott a megkövesedés.

Az Egyházat is fenyegeti ez, mint minden társadalmat. Vannak korszakai, amikor az életerő elapad benne, mint a nedv a száradó növényben. Vannak korszakai, amikor szinte holtnak látszik, de távlatból nézve látható, hogy a nedv állandóan keringett benne. Mindazonáltal mindig beljebb húzódott s rejtve maradt, mint az elszáradó növényben. A mi biztosítékunk Krisztus ígérete folytán, hogy az a nedv nem apad ki teljesen soha, — mindazonáltal vannak idők a megállapodásnak és vesztelésnek is.

Mivel minden társadalom elmeszesedik, hogy az Egyház elkerülje ezt a közös sorsot, valóban arra van szüksége, hogy a Szentlélek közvetlen és különleges tevékenysége segítse. Az a benyomásunk, hogy itt történelmi ténnyel, szinte tudományos igazsággal állunk szemben. De a Szentlélek közbenjárása azok révén érvényesül, akik Istenben élnek...

Az Egyház mindenekelőtt a Szentlélek. És azután az emberek, abban a mértékben, amint a Lelket szolgálják.

XXIII. János pápa a zsinaton

XXIII. János pápa a II. Vatikáni Zsinat megnyitó beszédében jövőbe tekintő feladatot tűzött a zsinat elé. Miután rámutatott a keresztény hitrendszer állandóságára, így folytatta: „Ezt a drága kincstárat, amelynek mi vagyunk leteleményesei és őrzői, nem kizárólag csak őriznünk kell, mintha nem volna másra gondunk, mint a múltra, hanem örömmel, félelem nélkül hozzá kell fogunk a munkához, amelyet korunk követel meg, továbbhaladva azon az úton, melyen az Egyház jár közel 20 évszázad óta.”

Jegyezzük meg a szót; „Örömmel.” Éles ellentétben van azokkal a csüggedt, lehangoló szavakkal, amelyeket oly gyakran hallunk. E pápa optimista. Úgy találja, hogy lelkesítő feladat előtt állunk és félelem nélkül tekint a világra, a mai, új körülmények közepette is. Az Egyház úton van; az a kötelességünk, hogy ezen tovább haladjunk. Sokkal szebb dolog előre haladni, miközben új távlatokat fedezünk fel, mintsem csak a meglevő pozíciók megerősí-

tésére gondolni, kivéve, ha ez csak egy újabb megindulás biztosítására történik.

„Nem az a legelső célunk, — folytatja a pápa — hogy vitatkozzunk az Egyház tanításának alapvető fejezeteiről, vagyis megismételjük azt, amit az egyházatyák, valamint a régi és új teológusok már elmondottak. Úgy gondoljuk, hogy ezt a tanítást jól ismeritek és ez mélyen be van vésve szívetekben.

Valóban, ha egyedül ilyen fajta vitákról volna szó, nem kellett volna egyetemes zsinatot összehívni. De ezt a biztos és változhatatlan tanítást, amelyet hűségesen tisztelnünk kell, mélyítsük el és mutassuk be oly módon, amely megfelel korunk követelményeinek. Mert valóban más dolog maga a hitletétel, vagyis azok a hitigazságok, amelyeket tiszteletreméltó hitrendszerünk tartalmaz, és más dolog az a forma, amelyben ezeket az igazságokat megfogalmazták, megtartva mindazonáltal azonos értelmüket és jelentőségüket. Nagy jelentőséget kellene tulajdonítanunk ennek a formának, és ha kell, sok türelemmel fáradozzunk kidolgozásán.”

Mindent megtalálunk ezekben a szavakban. A pápa sürgeti és jelentősnek tartja hitrendszerünk állandóságát; mégis nem ennek a biztosítására hívta össze a zsinatot. A zsinat közvetlen és határozott célja: az Egyháznak lehetővé tenni, hogy folytassa előrehaladását az évszázados úton.

Más szóval: a mai világot kell vizsgálnunk és megmutatnunk, mi szükséges ahhoz, hogy ez a világ felfedezze Krisztust az Egyházban.

XXIII. János pápa állandóan visszatért erre a gondolatra. Valamivel később, a „Pacem in terris” enciklikában még hozzáfűzi: „Az a hivatása minden hívőnek, hogy a mai világban olyan legyen, mint egy ragyogó szikra, legyen a szeretet kisugárzó központja és kovász a tömeg számára.” Majd így folytatja: „Mindenki azzá is lesz, oly mértékben, amennyire egyesült Istennel.”

Aggiornamento és misszió

Sokat hallani „aggiornamento”-ról és beszélnek a missziós állapotban lévő Egyházról is. A főáramlatról van itt szó.¹ A keresztények hivatása, hogy szétszéledjenek a világban és megvigyék az üdvösség jóhírét. Elsősorban azaz, hogy oly módon képviseljék, mutassák be Krisztust, hogy a mai koremberei meglássák Krisztust az Egyházban. Azután el kell menni az emberekhez, nem azért, mintha közvetlenül akarnánk őket téríteni a katekizmus elvont formuláival, hanem, hogy behatoljunk az ő problémavilágukba és együtt dolgozzunk a többiekkel az élet problémáinak, nehézségeinek megoldásában. Így látja majd meg a világ, hogy mit hoz Krisztus.

Akik így beszélnek, nem valamiféle túlzó újítók, hanem a pápák: XII. Pius, XXIII. János, VI. Pál.

Amikor XII. Pius pápa hangoztatta ezt a gondolatot, gyakran ellenállásba ütközött; beszédeiben megtaláljuk válaszait ezekre. Azt mondták egyesek: „Szó sincs róla, nem kell kimenni a világba; otthon kell maradni és megszentelődni, persze azzal a feltétellel, hogy támogatjuk

a misszionáriusokat, akik a pogányokat térítik és a szegénygondozó nővéreket, akik a szegényekhez mennek." A pápa méltatlankodva utasította vissza ezt az ellenvetést: „Ki kell menni a zárt környezetből és jelen lenni mindenütt, ahol emberek vannak, mindenütt, ahol azon fáradsanak, hogy boldogítsák az embereket."

XXIII. János pápa hatalmas lendületet adott ennek az irányzatnak. Ma már mindenfelé beszélnek az apostoli szellemű, missziós Egyházról; hirdetik, hogy minden kereszténynek apostolnak kell lennie. Merre visz az út?

Minden attól függ, mennyire egyesültünk Istennel: a pápa mondta. Az, aki Istennel egyesült, elvégzi majd a hitigazságok új megfogalmazásának munkáit, ha erre képes, és ha valóban egyesült Istennel, akkor Isten szellemében meg is fogja valósítani. A pápa a zsinaton még hozzáfűzte: „Olyan módot kellene találni a hitigazságok bemutatására, amely a legjobban megfelel egy elsősorban lelkipásztori tanításnak." Lelkipásztori: ezzel azt hangsúlyozzuk, hogy mások érdekében szóló tanításról van szó, hiszen senkisé is önmagának pásztor.

Mihelyt a zsinat ezt elhatározta, az elmondottak következményei úgy bontakoztak ki, mint amikor egy legyet nyitunk ki. Az Egyház új arculatot nyer. Semmi sem változik szervezetén; semmi sem változik tanításában; semmi sem változik küldetésében: de elég megváltoztatni arculatát, hogy egész megjelenése átalakuljon...

Keressük a hiteles hagyományt

Sok katolikus, papok és hívők egyaránt, bizonyos tekintetben furcsán érzik magukat az új formák közepette, amelyekre nem voltak előkészülve. Megszokták, hogy katolikusok között élnek és egész vallási életük, a hitről és erkölcsről való tanítás éppúgy, mint az ájtatossági gyakorlatok oly formák közt és oly stílusban folytak, amely számukra megszokott volt, ma pedig teljesen új stílus hangzik mindenfelé.

Egyik előző tanulmányunkban kifejtettük, hogy mily módon váltja föl a missziós, apostoli Egyház a középkori kereszténység egyházát; * ebben a tanulmányunkban hasz-

* Röviden idézzük itt az előzmények² gondolatmenetét:

A középkor folyamán a kereszténység azonosult az akkor ismert világgal, amelynek világi feje a császár, egyházi feje a pápa volt. Mikor bekövetkeztek a szakadások, egymásután nagy tömbök váltak le az Egyház testéből: először Kelet, utána a protestáns tömb, majd a liberális korban a laicizált társadalom. Megmaradtak azonban az egyházi struktúrák és a fikció, hogy az Egyházhoz tartozik a világ, amelyet joga van irányítani, holt még az ú. n. katolikus országokban is csak egy töredék hallgat a főpásztorok szavára.

Általában a megőrzés volt a legfőbb törekvésünk. Nem hittünk eléggé a kisugárzó példában, a hódító tanúságtétel erejében. Ha nem-keresztényekkel kerültünk érintkezésbe, mindig csak attól tartottunk, hogy veszíthetünk. A katolikus filozófia folytatta a középkori vonalat s a másképp gondolkozókat elítéltük. A tévedések okait nem kutattuk: inkább elítéltünk, mint magyaráztunk. Az elzárkózás gyümölcse volt a melegházi

nos lesz rámutatni, hogy ez a missziós szellemű Egyház mennyiben újít fel ősi, értékes hagyományokat, amelyekről megfeledkeztünk.

Sokat beszélnek manapság a laikusok, a világi hívők szerepéről az Egyházban és a nagykorú laikusokról. Valóban, ha az egész Egyház missziós szellemű, akkor minden kereszténynek ilyennek kell lennie, hiszen a keresztények többségét a világi hívők alkotják. Ezzel szemben áll az előző korszak felfogása, amelyben csak a papok, az "egyháziak" voltak tevékenyek és a laikusok arra szorítkoztak, hogy kövessék őket. A mai Egyház egyik legfőbb problémájához jutottunk itt.

1900 körül nem tudták, hogy az akkori felfogás, amelyet hagyományosnak mondtak vagy legalábbis hittek,

nevelési rendszer. A zárt keresztény környezetben nevelt hívő nem volt felvértezve a világgal való találkozásra.

E század elején csendes forrongás indult meg a lelkekben, amely végül a II. Vatikáni Zsinaton került a felszínre. E szellemi mozgalom középponti gondolata a dinamikus, apostoli szellemű, „missziós” Egyház. Tudatára ébredtünk az Egyház sajátos lényegének. Az Egyház nem a világ, de benne van a világban, mint a kovász a tésztában. De a kovász nem a tészta. Ebből következik, hogy az Egyháznak nem szabad elzárkóznia, gettóba vonulnia. Ebben a szemléletben a szentségekhez járulás célja az eleven Krisztuskapcsolat, a keresztséggel megkezdődő isteni élet gyarapítása, ami lényegesen több, mint a társadalmi szokássá vált „vallásgyakorlás.” Ezt az isteni életet pedig elsősorban tanúságtétellel, kisugárzó példával, adhatjuk tovább.

valójában véve újabb elképzelés volt, nem régibb 3-400 évesnél, amely teljesen ellentétben áll az Egyház legősibb hagyományával. A tény, amelyet nem tudtak, vagy amely legalábbis nem élt tudatosan bennük az, hogy az ősi Egyházban fordított volt a helyzet, és a kereszténység ellenállhatatlan elterjedése a római birodalomban annak volt köszönhető, hogy laikusok, a világi hívők terjesztették. És azt sem tudták, hogy ez az expanzív erő mindaddig volt ellenállhatatlan, amíg a laikusok voltak a cselekvő tényezők, és az Egyház akkor veszítette el expanzív erejét, amikor a hit hirdetése egy erre specializált testület feladata lett.

Ma újra olyan világban élünk, amely az ősi keresztény Egyház helyzetével mutat hasonlóságot. Régi katolikus országokban tapasztalunk elkereszténytelenedési folyamatokat, s tudjuk, hogy ezek nem fognak megtérni idegen misszionáriusok révén, és csak saját népük katolikus hívői által, lehetnek valóban keresztényekké – miután most már nem azok –, éppúgy mint a római birodalomban történt.

A missziós Egyháznak és a laikusok szerepének ez a felfogása sokkal mélyebben gyökeredzik az ősi hagyományban, mint századunk első felének gyakorlata, – amelyet pedig mindenki hagyományosnak gondol. Tehát, hogy tisztán lássunk, ismernünk kell a hagyományt és nem szabad hagyománynak tekinteni a kor szokásait.

Ugyanez a helyzet a gyermekek megkeresztelésével kapcsolatban. Az elkereszténytelenedés fokozatos terjedésével

bizonyos társadalmi rétegekben a külső gyakorlat tartósabb volt mint a hit, — amelyet ki kellett volna fejezniök, de valójában nem fejezték ki; — a gyermekeket egyszerű társadalmi szokás alapján hozták kereszteni, akkor is, ha a szülőknek nem állott szándékában számukra keresztényszellemű nevelést biztosítani. Erre a múltban nem volt példa és az a benyomásunk, hogy a hagyomány nem is nyújt mintát a megoldásra.

Itt új esettel állunk szemben és valóban, a múlt pontosan erre nem nyújt megoldást. De ha behatóbban tanulmányozzuk a kérdést, rájövünk, hogy az Egyházban mindig következetes volt a magatartás, amely megtagadta a keresztséget azoktól a gyermekektől, akiknek szülői nem vállaltak kötelezettséget keresztény nevelésükre.³ Nem lehet tehát egyszerűen a hagyományra hivatkozni és ezzel a jelíggel a kor szokásait követni. A hagyomány visszanyúl az Egyház eredetéhez és csak akkor lesz érzékünk a katolikus hagyomány iránt, ha át vagyunk hatva az Egyház szellemétől.

Ami pedig a keresztséget illeti, az Egyház felfogása szerint az végtelenül komoly dolog: természetfölötti életünk kezdete s legfőbb értelme az, hogy ezt az életet szolgálja. Semmiképpen se lehet tehát elfogadni, hogy üres formalitássá alacsonyítsák le, amelynek nincs semmi kapcsolata az élettel.

Folytatni lehetne, de legyenek elegendőek e példák. Az Egyház a legkülönbözőbb vonatkozásban a gazdag hagyományoknak olyan kincstárával rendelkezik, amely merő-

ben emberi szempontból véve is párját ritkítja. Ez a 2000 éves örökség az évszázadok folyamán felhalmozott értékeivel, az állandó törekvéssel a jó hír megőrzésére és ugyanakkor állandó új alkalmazására különböző népek és korok közepette: kétségtávol az emberiség egyik mesterműve.

Mi, akik hiszünk, nem csodáljuk, hogy Isten működése végül is az emberiség mesterművéhez vezet. Ebben látjuk annak a jelét, hogy Isten jelen van Egyházában.

Még nem-katolikus szociológusok is gyakran mintaként hivatkoznak az Egyházra nemzetközi intézmények számára.

A hívő katolikus legyen büszke örökségére. Szeresse az Egyház hagyományát. Ha pedig szereti, ragaszkodik hozzá; törekszik szerinte formálni szellemét s mindig elevenen megtartani. Azok, akik csak környezetük szokásaihoz ragaszkodnak s nem hajlandók elismerni, hogy vannak súlyosabb problémák, nem szeretik igazán az Egyházat.

Minek köszönheti az Egyház sorozatos diadalait? Annak, hogy kellő időben és vonakodás nélkül le tudott mondani arról, ami csak külsőség: levetette, mint a régi ruhát.

Suhard bíboros

Az Egyház mindenekelőtt a Szentlélek.

És azután az emberek,

abban a mértékben, amint a Lelket szolgálják.

Leclercq

V.
ZÁRÓSZÓ

Franjo SEPER
bíboros

HŰSÉG A ZSINATHOZ

Ha őszintén megvalljuk, Krisztus Egyháza mindig „felyegetve” volt és marad is. Krisztus Evangéliumának és Isten kegyelmének útja, az emberek között és az emberi történelem folyamán súlyos akadályokkal teljes és sokszor nagyon kanyargós. Elfogadni vagy visszautasítani Istent, Evangéliumot és a kegyelmet – kinek-kinek szabad elhatározásától függ. Simeon megjövendölte már Jézus bemutatásakor a templomban: „Sokaknak romlására és föltámadására lesz Ő Izraelben: jel, amelynek ellenszegülnek.” (Lk.2,34)...

Kollektív lelkiismeretvizsgálat

A zsinatról elmondhatjuk, hogy az Egyház kollektív lelkiismeretvizsgálata volt. Amikor egyéni lelkiismeretvizsgálatot végzünk, akkor életünket és tetteinket nézzük Isten tízparancsolatának fényében s azt vizsgáljuk, vajon összhangban voltak-e az Evangéliummal, vagy tán messze elkanyarodtak tőle, s végül elhatározzuk, hogy összhangba hozzuk azokat Isten akaratával. Így az Egyház a zsinaton. Szintén törekedett képviselői által önmagára eszmélni és szerepét megvizsgálni az evangélium s az egész isteni kinyilatkoztatás fényében. Igyekezett nyíltan feltárni önmaga hibáit, keresni kiküszöbölésük módját, hogy hivatásának minél hívebben megfelelhessen. Az Egyház abban a meggyőződésben, hogy Krisztus Urunk elgondolása szerint mindenkinek szolgálatára rendeltetett és

küldetése minden időre és minden néphez szól, annak a módját kutatta, hogy miképpen nyújtsa Krisztus Evangéliumát a mai ember problémáihoz kapcsolódva, annak gondolkodásmódja és gyakorlati életkörülményei szerint, s oly nyelven, hogy azt megértse...

Hogyan vétünk a zsinathoz való hűségünk ellen?

A zsinathoz való hűség ellen kétféleképpen lehet vétetni:

Először: Ha mozdulatlanok maradunk, ha nem haladunk előre, ha nem vagyunk elég dinamikusak, röviden: ha azt véljük, hogy a zsinat 1965. december 8-án befejezte munkáját, és hogy most minden maradhat a régiben. Ez fatális értetlenség és megbocsájthatatlan hiba... A zsinat mindannyiunkat kötelez: pápát, püspököket, papokat, szerzeteseket s minden hívőt. A zsinat mindenkinek adott feladatot, amelyet véghez kell vinnie. Ha ezt nem teljesítjük, hűtlenek vagyunk a zsinathoz. A zsinat felelevenített sok jelentős, elfelejtett vagy elhanyagolt őskeresztény eszmét; a XX. század Egyházának sok új irányelvet adott, olyanokat is, amelyek ugyan nem módosították a kereszténység lényegét, de eltérnek az eddig megszokott gyakorlattól. Mindezt őszinte szívvel el kell fogadnunk és meg kell valósítanunk.

Másodszor: a zsinathoz való hűség ellen úgy is lehet vétkezni, ha valaki kiforgatja a zsinat eszméit; ha valaki merő újítvágyból túlmegy azon, amit a zsinat megengedett vagy elrendelt; ha azt gondolja, hogy a zsinat mindenre szabadságot adott s most már minden katolikus

saját kénye s kedve szerint hihet és cselekedhet, mintha nem volna többé dogma és isteni, vagy egyházi parancs. Igaz, hogy a zsinat sokakat megzavart. Ez nem is csoda. Hiszen a zsinatot az imént lelkiismeretvizsgálathoz hasonlítottuk. Saját lelkiismeretvizsgálatunk során is nyugtalanságot kell éreznünk, amikor látjuk, hogy nem olyanok vagyunk, amilyeneknek lennünk kellene. Ezért természetes a zsinat után tapasztalható nyugtalanság is. De ennek nem szabad anarchiává fajulnia. A Szentatya mondtotta a IV. ülésszak vége felé a jugoszláv püspököknek: „A vita ideje lezárult. Az kötelez bennünket, amit a zsinat elhatározott s megengedett.”...

Feladataink a zsinat szellemében

Egész hitünk az isteni kinyilatkoztatáson alapszik, ennek forrása pedig a Szentírás. Hitünk újraélesztése érdekében ehhez a forráshoz kell visszatérnünk... Hozzá kell szoknunk a Szentírás olvasásához, nemcsak hallgatásához...

Itt kívánjuk különösen kihangsúlyozni a tevékeny szeretet fontosságát korunkban embertestvérünk, felebarátunk iránt... Az őszinte szeretet nem ismeri a társadalmi, faji, nemzetiségi és hitbeli korlátokat. Ezen a téren tág lehetőség nyílik mindannyiunk számára.

Az apostoli munkához nincs okvetlenül szükség Katolikus Akcióra, katolikus szervezetekre. Ne arra várjatok, hogy valaki befogjon benneteket az apostoli tevékenységbe. Akinek apostoli lelkülete van, módot talál arra, hogy

az Evangélium terjedésének eszköze legyen. Legfontosabb, hogy életünkkel tanúskodjunk Krisztus mellett. Jézus mennybemenetele napján mondta apostolainak: „Tanúim lesztek!” (Ap. Csel. 1, 8) Aki életével tanúságot tesz Krisztus mellett otthonában, az utcán, az iskolában, a gyárban s bárhol, az apostoli munkát végez.

*A világ hitetlenségére egyetlen hathatós válasz lehetséges:
Isten misztériumának csendes, de ragyogó megjelenése
egy emberi élet egyszerűségében,
amely megváltozott a Szentlélek által.*

Le Guillou

*Az a hivatása minden hívőnek,
hogy a mai világban olyan legyen,
mint egy ragyogó szikra,
legyen a szeretet kisugáró központja
és kovász a tömeg számára . . .
Mindenki azzá is lesz,
oly mértékben, amennyire egyesült Istennel.
XXIII. János pápa*

JEGYZETEK

A lapszéli kövér számok a tartalomjegyzék fejezetszámaira utalnak.

Előljáróba

1 S U E N E N S B I B O R O S : A Z S I N A T É S A M Ű L T

Card. Suenens: La coresponsabilité dans l'Église d'aujourd'hui
Desclée De Brouwer 1968, 11-12. Német ford.: Die Mitverantwortung in der Kirche. Salzburg (Otto Müller Verlag) 1968.
Leo Joseph Suenens bíboros született: 1904, püspökké szentelték: 1945, a Mechelen-Bruxelles-i egyházmegye érseke 1961 óta, bíboros: 1962. Gazdag irodalmi tevékenységéből fent említett művén kívül megemlítendő: *Amour et maîtrise de soi.* – *Liebe und Selbstbeherrschung*; *Promotion apostolique de la religieuse* – *Krise und Erneuerung der Frauenorden*; *Vie quotidienne. Vie chrétienne* – *Täglich christlich leben.* (Mind Desclée de Brouwer, ill. Otto Müller kiadásában.)

¹ A történelmi előzmények irodalmára vonatkozólag vö. Irodalmi Tájékoztatónk megfelelő fejezetét.

I. Hitvallás

2 VI. PÁL PÁPA: ISTEN NÉPÉNEK „HITVALLÁSA”

Az OSSERVATORE ROMANO 1968. júl. 1-2-i 149. számában jelent hivatalos latin szöveg alapján, a vatikáni francia, olasz és német szövegek egybevetésével.

Rövidítések. D: Denziger; LG: Lumen Gentium, vagyis az Egyházzól szóló zsinati konstitúció.

VI. Pál pápa, Giovanni Battista Montini született 1897-ben, pappászentelték: 1920, Sostituto a pápai államtitkárságon: 1937, Pro-Segretario di Stato: 1952, milánói érsek: 1954, bíboros: 1958, pápává választották: 1963. június 21, megkoronázása: 1963. június 30.

II. A helyzet – Feladataink

DÖPFNER BIBOROS: AZ ELSŐ ÉV MÉRLEGE

3

A bajor rádióban és a müncheni Liebfrauen Domban elhangzott beszéd a II. Vatikáni Zsinat jubileumi évének lezárásakor, 1966. december 8-án. Megjelent: Julius Kardinal Döpfner: In dieser Stunde der Kirche. Worte zum II. Vatikanischen Konzil. München, 1967. (Don Bosco Verlag) 118. l.

Julius Döpfner bíboros született: 1913, püspökké szentelték 1948, Würzburgból Berlinbe helyezték: 1957, bíboros: 1958, München-Freising egyházmegye érseke: 1961.

¹ Itt elhagytuk a németországi kezdeményezések felsorolását az egyébként teljes szövegből.

² Dekrétum az Egyház missziós tevékenységéről, 2. szakasz.

³ A Charles Foucauld irodalmat vö. Irod. Tájékoztató, Lelkiség.

KÖNIG BIBOROS: A NÖVEKEDÉS KRIZISEI

4

Az 1968. év Hamvazószerdáján a bécsi rádióban elhangzott beszéd. Megjelent a „DIE FURCHE” 1968. márc. 16-i számának vezércikként. A böjti alkalomra való bevezető utalás elhagyásával a teljes szöveget adjuk. Cím és alcímek tőlünk.

Franziskus König bíboros született: 1905, püspökké szentelték a St. Pölten-i egyházmegyében: 1952, bécsi érsek: 1956, bíboros: 1958, a vatikáni Nem-Hívők Titkárságának elnöke: 1965. Tudományos tevékenysége: Religionswissenschaftl. Wörterbuch (Herder, Freiburg); Zarathustras Jenseitsvorstellungen und das Alte Testament. (Herder, Wien).

¹ Az utalás arra vonatkozik, hogy 1968. Nagyböjttől az egész német nyelvterületen (Németországban, Ausztriában, Svájcban) katolikusok és protestánsok azonos szövegű Miatyánkot imádkoznak.

5 S UENENS BIBOROS: A JELEN HELYZET

- ¹ Zsinati megnyitó beszéd, 1962. okt. 11-én. OSSERVATORE ROMANO, 1962. okt. 12-i sz.
- ² Elhangzott az eredeti bűnről tartott értekezés résztvevői előtt, 1966. júl. 11-én, OSSERVATORE ROMANO 1966. júl. 12-i sz.
- ³ OSSERVATORE ROMANO 1963. okt. 1-i sz.

6 MÜLLER PROFESSZOR: A ZSINAT GYÜMÖLCSE – HOL VAGYUNK MA?

Alois Müller: Die Frucht des Konzils – Wo stehen wir heute? DIAKONIA 3. Jhrg. 1968/1. 13-22. l.

Alois Müller született: 1924, pappá szentelték: 1949, a solothurni egyházmegyei szeminárium tanára: 1960, a fribourgi katolikus egyetemen a pasztorál-teológia tanára: 1964. Legjelentősebb munkája: Das Problem von Befehl und Gehorsam im Leben der Kirche (Benziger); újabb műve, amely kitűnő, rövid áttekintés: Die neue Kirche und die Erziehung (u.o.).

A tanulmányban említett témakörökkel (61-71 l.) kapcsolatban vö. Irodalmi Tájékoztatónk megfelelő fejezeteit.

III. A papság**7 VI. PÁL PÁPA: ÜZENET A PAPOKHOZ**

Az OSSERVATORE ROMANO 1968. júl. 3-i 150. számában megjelent hivatalos latin szöveg alapján, a vatikáni francia, olasz és német szövegek egybevetésével.

8 LÉGER BIBOROS: A PAP ÉS AZ EGYHÁZI KÖZVÉLEMÉNY

Card. Léger: „Le prêtre et l'opinion publique dans l'Église”, Montreal-Paris (Fides) 1966, 16 l. Elhangzott Montrealban 1966. ápr. 12-én a kanadai Katolikus Akció felelős lelkészeinek értekezetén.

Paul Émile Léger bíboros 1904-ben született, püspökké szentelték: 1950, a montréalai egyházmegye érseke, majd bíboros: 1953. Érseki székéről 1967-ben lemondott és a leprások apostola lett. Nagy teológiai tudást, lelkipásztori érzéket és evangéliumi lelkeséget tükröző zsinati felszólalásait és egyéb konferenciabeszédeit kiadták: *Trente textes du Cardinal Léger qui ont marqué l'Église au Concile et au Québec* (Fides, Paris-Montréal); *Paroles de vie pour le peuple de Dieu.* (u.o.).

¹ Papi szolgálat és élet. A II. Vatikáni Zsinat dekrétuma (Carinthia Verlag, Klagenfurt) 1966, 7.1. ² u.o.

³ Henri de Lubac: *Méditation sur l'Église.* Paris (Aubier) 1953. 217-218 l. (Németül megjelent „Betrachtung über die Kirche” címen, Styria, Graz kiadásában.) ⁴ u.o. 220. l.

⁵ Henri de Lubac: *Paradoxes suivi de Nouveaux Paradoxes.* Paris (Ed. du Seuil) 1959, 185. l.

GUYOT ÉRSEK: A PAP ÉS A KÜLSŐ KÖZVÉLEMÉNY

LA CROIX, 1968. ápr. 27, 12. l.

Louis Jean Guyot érsek született: 1905, püspökké szentelték: 1949, Coutances megyéspüspöke: 1950, Toulouse érseke: 1966. A francia püspöki kar kebelében alakult, a papsággal és a szemináriumokkal foglalkozó püspöki bizottság elnöke; fenti cikke a papi hivatásoknak szentelt, Húsvét utáni 2. vasárnap előestéjén jelent meg.

¹ Vö. Irodalmi Tájékoztató, Papság.

² Martin Luther King: *La Force d'aimer*, p. 28.

³ Papi szolgálat és élet. (Carinthia, vö. ZsK C 47), 29 l.

SUENENS BIBOROS: A PAP A MAI EGYHÁZBAN

10

Cardinal Suenens, i.m. 107-121. és 134-135.

¹ H. de Lubac: *Méditation sur l'Église.* Vö. 8. fej. 3. jegyz.

² H. Denis: *Le prêtre de demain* (Casterman).

IV. Álláspontok – Irányzatok

11 ÁLLÁSPONTOK A ZSINATI TEOLÓGIÁBAN

Mgr. Gabriel Garrone: *Le Concile. Orientations.* (Collection „Concile et Masses”) Paris (Les Éd. Ouvrières) 1966, 59-62. l.
 Gabriel Garrone bíboros született: 1901, segédpüspök utódlási joggal, Toulouseban: 1947, megyéspüspök: 1956-1966, mint c. érsek Rómában a szemináriumok és katolikus egyetemek kongregációjának Pro-Prefektusa: 1966, bíboros: 1967.
 Irodalmi működéséből kiemeljük: *Foi et Pédagogie* (Desclée) – *Der Glaube als Mitte der Erziehung* (Patmos); *Morale chrétienne et Valeurs humaines* (u. o.); legújabb, több kiadást ért műve: *Que faut-il croire?* (Desclée).

- ¹ A missziós, apostoli törekvést főmozzanatként emeli ki Ratzinger, l. 148 l.; vö. még Leclercq 176 l.

Mgr. Gérard Philips: *Deux tendances dans la théologie contemporaine.* *Nouvelle Revue Théologique* 85. 1963, 228-9 l.
 A szerző született: 1899, a louvaini egyetemen a dogmatika tanára, zsinati szakértő, az Egyházi Törvénykönyv átdolgozását végző vatikáni bizottság tagja. Irodalmi munkásságából kiemelendő: *Le rôle du laïc dans l'Église* (Casterman) – *Der Laie in der Kirche* (O. Müller); *Pour un christianisme adulte* (u. o.); *L'Église et son Mystère...* (Vö. ZsK D 3, LG).

- ² „...ils transposent les affirmations telles quelles et pour ainsi dire substantifiées dans le monde...” i. h. 228 l.

³ Az új irány veszélyeitől és túlzásaitól óv J. Maritain és H. U. v. Balthasar, vö. Irodalmi Tájékoztató, Kontroverzirodalom.

⁴ E. Schillebeeckx hasonlóképp jellemzi a két irányzatot: Felfogásom szerint ez a válaszvonaltól: az egyik csoport esszenciális módon gondolkodik, vagyis fogalmakban (és itt többről van szó, mint gondolkodási formáról, gondolkodásmódról), a másik egzisztenciális módon. Bizonyára ezt a beosztást is fe-

nyeleti a leegyszerűsítő címkézés veszélye, de az eredeti teológiai sémák hangja és a konzervatív püspökökkel és teológusokkal való beszélgetés megmutatta, hogy itt rejlik a gyökeres különbség. Az esszenciális gondolkodás úgy tárgyalja hitünk misztériumait és az emberi élet titkait, mintha ezek elvont „létezők” volnának, amelyeket elsősorban lehetőleg élesen kell megfogalmazni. Részemről semmiképpen sem vagyok annak híve, hogy a hit dolgában bizonytalanul beszéljünk és képzeletünket szabadon hagyjuk csapongani. Mert ha azt akarjuk, hogy értelmes legyen a hitünk, akkor azt a perspektívát, amelyben számunkra a misztérium megmutatkozik, feltétlenül a köteles gondossággal kell érzékeltetni. De az esszencialistáknál egész másról van szó. Úgy gondolják, hogy a misztériumot pontosan meg tudják fogalmaikkal ragadni. Egyesek a zsinat céljául azt tűzték ki, hogy a változhatatlan lényegi valóságot világos, szabatos fogalmazásba öltöztessék. „Nella sua formulazione più esatta” – így jellemzi az Osservatore Romano azt a jelentést, amelynek kíséretében a kinyilatkoztatásról szóló tervezetet a zsinati atyák elé tárták a 19. nyilvános zsinati ülésen. Vagyis az előkészítő bizottságnak főgondja az volt, hogy a hitet lehetőleg szabatosan, pontosan fogalmazzák meg. „Lehetőleg pontosan”, ez azt jelenti, hogy a hit tartalmát elvont lényegében határozzuk meg, mint valami változhatatlan, lemérhető számot (ezért mondták régen: a lényeg olyan mint egy szám), anélkül, hogy e meghatározásnál tekintettel volnánk a történelmi fejlődésre. Aki tehát ily módon beszél az emberről, nem a konkrét embert említi, hanem „emberi természetről” szól...

E. Schillebeeckx: Die Signatur des Zweiten Vatikanums. Rückblick nach drei Sitzungsperioden. Wien (Herder) 1965, 41-42. (E mű folytatása magyarul is megjelent: E. Schillebeeckx: A Zsinat Mérlege. Róma, 1968, 68 l.)

Prof. Johannes Feiner: Die Wandelbarkeit der katholischen Kirche, in Lehner M. – Hasler A.: Neues Denken in der Kirche. Standpunkte. Luzern-München (Rex) 1968, 62-64.
 A szerző született: 1909, a dogmatika professzora (Luzern, Chur) zsinati szakértő, a vatikáni Egységtitkárság konzultora, a zürichi Paulus-Akadémia vezetője, a Mysterium Salutis társszerkesztője (Vö. ZsK F, 81. l.)

Joseph Ratzinger: Weltoffene Kirche, in: Filthaut Th.: Umkehr und Erneuerung. Kirche nach dem Konzil. Mainz (M. Grünewald) 1966, 290-291.

A szerző született: 1927, zsinati szakértő, a tübingeni egyetemen a dogmatika tanára. Irodalmi működéséből megemlíten-dők zsinati visszatekintő mérlegei (ZsK E 7); Die christliche Brüderlichkeit (Kösel); Lumen Gentium-kommentárja (Vö. ZsK C 21.); valamint K. Rahnerrel társszerzőként: Quaestiones Disputatae 11 és 25.

⁵ Vö. Garrone 141 l. és Leclercq 176 l.

12 SUENENS BIBOROS: KÖLCSÖNÖS KIEGÉSZÜLÉS A TEOLÓGIÁBAN

Cardinal -Suenens, i. m. 148-151.

13 * * *: PROGRESSZIVOK ÉS KONZERVATIVOK

Aspekte der Brüderlichkeit: Progressive und Konservative in der Kirche. In: Die Brüderlichkeit der Christen. Behelf zum Jahresthema 1967/68. 26-30 l. Teljes szöveg; magyarul először megjelent a Mérleg 4. évf. (1968) 1. sz. 52-55 l. teljes egészében hozta a Magyar Kurir 1968. ápr. 24 i száma, részleteiben pedig az Új Ember 1968. máj. 5-i száma. – E cikk egy érdekes osztrák publicista írása, amelyet az osztrák Katolikus

Akcio munkaanyagában tudatosan név nélkül, tehát nem mint egyéni, hanem közösségi álláspontot tett közzé.

¹ Lumen Gentium (Egyházról szóló konstitúció) 43.

² Daim i.m. 127 l.

³ A 160/61 oldalon közölt idézet a holland püspöki kar 1968. évi közös nagyböjti pásztorleveléből való.

LECLERCQ PROFESSZOR: ÖRÖKSÉGÜNK – A HAGYOMÁNY 14 AZ EGYHÁZBAN

Mgr. Jacques Leclercq: Pour comprendre l'Église d'aujourd'hui III.: L'Héritage. LA REVUE NOUVELLE 61. évf. 4. sz. (1965. ápr. 15.) 352-363. Némi kihagyásokkal szó szerinti fordítás; rövid kivonatát vö. Mérleg II. évf. (1966) 1. sz. 21-23. A szerző született: 1891, a louvaini egyetemen az erkölcsbölcselet és szociológia tanára: 1938; érdemesült prof.: 1961. Óriási tudományos és írói tevékenységeből – műveinek jegyzéke közel félszáz címet sorol fel – néhányat emelünk ki: Les grandes lignes de la philosophie morale (Béatrice-Nauwelaerts); La philosophie morale de saint Thomas devant la pensée contemporaine (Univ. Louvain); Essais de la morale catholique I-IV. (Casterman) – Christliche Lebensgestaltung (Rex). Vö. ZsK F 87,88 és Irodalmi Tájékoztató, Család.

¹ Vö. 141 l. 148 l.

² i. h. I. L'Idéal de chrétienté, II. Vers une Église missionnaire LRN 61, 2-3. sz. 133-141, 250-260, vö. Mérleg i. h. 15-21.

³ Ez az Egyház következetes gyakorlata volt a pogányok és zsidók megkeresztelése kapcsán. LRN 61, 254 sk.

Zárószó gyanánt

SEPER BIBOROS: HŰSÉG A ZSINATHOZ

15

Nagyböjti pásztorlevél: „Vjernost Koncilu” od 12. II. 1967. (Szemlévények.)

IRODALMI TÁJÉKOZTATÓ

A papság tudományos és lelkipásztori céljait szolgáló irodalmi tájékoztatónk a tanulmányokban érintett tárgykörök irodalmáról, a König bíboros: A Zsinat Mérlege függelékében közölt Zsinati Könyvészet (ZsK) kiegészítéseképp, a következő fejezetekre oszlik: I. Történelmi előzmények. II. Egyház. III. A hit kérdései. IV. Tekintély. V. Igazságfogalom. VI. Keresztény erkölcs. VII. Pedagógia-Szexuálpedagógia. VIII. Házasság, család. IX. Születésszabályozás. X. Lelkiség. XI. Igehirdetés. XII. Papság. XIII. Laikusok. XIV. Kontroverz-irodalom.

I.

TÖRTÉNELMI ELŐZMÉNYEK

Suenens bíboros megállapítása (vö. 9.1.), hogy a zsinat beteljesedés azoknak, akik benne éltek az Egyház eleven életének áramában, a többieket megzavarta, nagyon eligazító. Az értetleneket a történelemhez kell vezetnünk. A belső dialógus egyik kiindulópontja a történelmi előzmények vizsgálata.

1. Duval bíboros szerint a zsinat végső célja az Egyház hatékonyabb apostoli munkájának elősegítése s ennek megfelelően két legfőbb ténye két kijelentés: Minden keresztény hivatott 1. az életszentségre, vagy s a teljes Istennek-adottságra; és 2. az apostolságra, vagyis e teljesebb életnek tanúságtétellel való ki sugárzására. Elsőben ennek történelmi előzményeire kell rámutatnunk. A X. Szent Pius alatt meginduló intenzívebb eucharisztikus élet, a liturgikus és biblikus áramlatok teremtték meg ezeket. A XX. sz. első évtizedeiben felnőtt nemzedék már megérett XI. Pius pápa – sok kortársától meg nem értett – apostoli

elképzeléseinek megvalósítására, amit lelkes papok százai vettek Cardijn példájára munkába fogékony világi társaikkal.

Ekkor következett a II. világháború borzalmas előzményeivel és kísérőjelenségeivel. Felfedte az újkori nyárspolgári kereszténység („chrétienté”), tehát a nem krisztusi kereszténység (christianisme) csődtüneteit. Már a nálunk ismert P. Plus is ostromozta ezt papi elmélkedéseiben: „embermagasságú”, „megrostált” kereszténységnek nevezve. Világviszhangot először Papini prófétikus kritikája kapott (magyarul Bánáss püspök adatta ki).

2. Még folyt a világháború, amikor két francia pap, H. Godin és Y. Daniel atyák egy forradalmi hatású könyvben rámutattak: az Egyház még katolikus államokban is, egy pluralista társadalomban missziós helyzetbe került. Suhard bíboros, korunk egyik legnagyazabásúbb főpásztora felkarolta és nagyvonalúan támogatta ez alulról induló kezdeményt; ennek eredménye lett a Mission de France, és a Mission de Paris. A karizmatikus Godin abbé felismerése bekerült Suhard bíboros híres 1947 évi nagybőjti „pásztorlevelébe”, abba a zseniális könyvbe, amely a Mystici Corporis enciklika modern alkalmazása. Legfőbb mondanivalója: 1. Különböztetnünk kell a Titokzatos Test isteni lényege, -- az emberi arc, -- és továbbmenőleg a test változó ruházata (társadalmi, kultúrális, politikai stb. környezet) között. 2. Minden társadalomban inkarnálnunk kell Krisztust, 3. levette, ha kell, a régi ruhát. 4. Az integrizmus és modernizmus végleteit elkerülve meg kell valósítanunk a transzcendencia és inkarnáció szintézisét, vagyis a keresztény humanizmust. Ezzel a körlevéllel Suhard bíboros a II. Vatikáni Zsinat előfutára lett, amint ezt Kolbe német részről is elismeri.

Hazánkban a Vigilia és az Új Ember cikkei révén nem voltak ismeretlenek Suhard bíboros eszméi, Godin abbé kezdeménye. Sokan olvasták H. Perrin munkáspap-naplóját is, az első élmény-

szerű írást a keresztények helyzetéről a pluralista környezetben, a tanúságtétel egyetlen lehetőségéről és kötelességéről. „A táborainkban mi vagyunk Krisztus” írja, s Karácsonykor arról elmélkedik, hogy Isten nem küld többé karácsonyi angyalt, embertársaink „általunk kell, hogy megismerjék Krisztust, vagy sohasem fogják megismerni.” A magyar katolikus társadalom 1945 után maga is demokratikus keretek közé jutva szimpátiával vett tudomást a munkáspapok próbálkozásáról, – ez a konzervatív nyugati társadalom nagyrészenek szemében „vörös posztó” volt, mert e régi rendszerhez kötött szemléletük nem engedte meglátani e kezdeményezés tiszta apostoli indítékait, nem érezte a XI. Pius pápa emlegette „nagy botrány” (hogy t. i. a 19. és 20. század Egyháza elvesztette a munkásosztályt) kínnó voltát. Nyugaton inkább csak a papságnak az a korosztálya, amely a katonáskodás során, majd foglyotáborokban, koncentrációs táborokban stb. érintkezésbe került a templomba sohasem járó, mégis jóakarató emberek ezreivel, s átélte azt, amit Perrin leírt és rádőbbsent a nagy felelősségre a rábízott Jóhírért, s mindazokért, akikhez szól, de nem jut el hozzájuk, mert vagy nem értik meg, vagy hirdetőiben, s általában az Egyházban, nehezen ismerik fel Krisztust. E papok hazatérve öntudatos, hívő világi társaikkal közösen elmélkedtek az Evangéliumról, önvizsgálatot tartottak – s önkritikáik élesebbek voltak, mint amit Papininél olvastak vagy a táborokban hallottak. A Lélek ott fű, ahol akar – egymástól távol s egymásról nem tudva, de a szentek közösségében azonos következtetésre jutottak az Evangélium fölé hajolva Cardijn munkásifjai, Chiara Lubich trentói társnőivel, az „Equipes Notre Dame” házaspárjai, a gazdag és „hatalmi” egyházat bíráló Hunya Dániel lelkigyakorlatozó papjai. Vissza az Evangélium szegény, szolgáló, magát feláldozó Jézus Krisztusához... Vissza az ősegyházi szellemhez a szeretetben.

3. Az első jelszó nyomán: „Vissza a forrásokhoz, elsősorban a Szentíráshoz”, nagy megújulási folyamat indult meg a teológiában. Hála a fejlődő bibliamozgalomnak (XII. Pius: Divino Afflante) a Szentírás lett az „elsőszerű lelkiolvasmánnyá” a katolikus fiatalság körében. Az ennek nyomán megindult „életrevíziók” lettek a világi apostoli munka motorjai. A liturgikus mozgalom teljes kibontakozása (XII. Pius: Mediator Dei) nyomán eleven, vonzó liturgikus élet indult sok egyházközségben. Fejlődik az erősen közösségi jellegű vallási élet. Az 1950. évben XII. Pius rendelkezésére a nagyszombatesti „experimentummal” indul meg a nagy liturgikus reform. E felülről elrendelt experimentum elvi jelentőségű. A visszahatás is csírájában hasonló volt a zsinattal szemben mutatkozóval.

Pedig a Suhard bíboros irányítása alatt meginduló dinamikus pasztorációval, majd a munkáspapok kísérletével a rizikótól sem visszariadó, áldozatos experimentum stílusa már évek óta hódított a francia katolikus egyházban. Tudatos szakítás volt ez az előző korszak látszatbiztonságával. Suhard bíboros figyelmeztette papjait, hogy az Üdvözítő szava a sötétség fiainak okosabb voltáról „nem evangéliumi tanács, hanem szomorú ténymegállapítás, ami arra ösztönözzön, hogy a mi hibánkból ne legyen így.” Az is egyre világosabbá lett, hogy a „Pokol kapui nem vesznek erőt” ígéretéből is hamisan következtettek itt és most nyugalmas passzívításra... Vagyis elindult az építő nyugtalanságból, szinte felelősségérzetből fakadó törekvés, keresés a hi-telesebb keresztény élet, az ősi hit modern megfogalmazása és a mai kor megkívánta lelkipásztori módszerek után – ime, az erjedés, amiről Leclercq professzor ír. Ez került a II. Vatikáni Zsinaton a felszínre. Az, hogy a világ minden részéből egybe-gyűlt zsinati atyák többsége hamarosan magáévá tette ezt a tö-rekvést, ez a Szentlélek műve, „a zsinati aula csodája”...

1. A Duval-idézet Le Guillou műve előszavában (vö. III). P. Plus R.: Papi Elmélkedések (Korda) 200.1.; Papini G.: VI. Coelesztin pápa levelei (Veszprém), németül Herder B. 84.

2. A például hozott francia törekvésre: H. Godin – Y. Daniel: *La France, pays de mission?* (Cerf); Card. Suhard E.: *Essor ou declin de L'Église* (Livre de Vie 44.); u. a.: *Vers une Église en état de mission* (Textes pr. p. O. de la Brosse, Cerf); F. Six: *Cheminements de la Mission de France 1941-66* (Seuil); P. Loew: *Journal d'une mission ouvrière 1941-59* (Livre de Vie 41-42) – *Tagebuch einer Arbeitermission* (M.-Grünwald); A. Dansette: *Experiment u. Tragödie d. Arbeiterpriester* (Styria); H. Perrin: *Journal d'un pêtre Ouvrier* (Seuil) – *Tagebuch eines Arbeiterpriesters* (Kösel). Vö. még: *Itineraire d. H. Perrin* (Seuil) – *Briefe u. Dokumente aus dem Nachlass* (u. o.). Mgr. A. Ancel: *5 ans avec les ouvrières* (Centurion) – *Wege zum Bruder* (Lahn). A francia papság kezdeményezői közül a legjelentősebbekhez tartoznak: G. Michonneau, Párizs külvárosi lelkipásztorkodásának mestere (Paroisse, communauté missionnaire, Cerf – Die Pfarre, Herder; *Pas de vie chrétienne sans communauté* – *Kein Christenleben ohne Gemeinschaft*, Schwabenverl. etc.) és F. Boulard, a pasztorál-szociológia egyik úttörője (*Quelques itinéraires en sociologie pastorale, Ouvrières* – *Wegweiser in die Pastoralsoziologie*, Manz). Részletesebben vö. még a francia fejlődésre A. Rétiff: *Pour un Église en état de mission* (Fayard), Daniel-Rops egyháztörténetét (u. o.); németül W. Schurr: *Seelsorge in einer neuen Zeit* (O. Müller) 45-54.1., a *Der Seelsorger* 1947. évi különszámát, végül Montavallon R.: *Die Avantgarde der Kirche* (Walter).

3. A zsinat előkészítését az egyházi tanítóhivatal és a teológusok részéről ld. ZsK A fejezet. – Leclercq vö. 179.1. jegyzet. – A. Müller professzor említi a „zsinati aula cso-

dáját". Ezt a leginkább érzékelteti egy szép gyűjtemény: L'Esprit nous a rassemblés (ZsK E 31.). A zsinat élményszerű ismertetését szép illusztrációkkal ld. Galli - Moosbrugger több nyelven megjelent albumában (ZsK B 12.), jó rövid történetét zsebkönyv-kiadásban ld. Laurentin R. (ZsK E 5.) és Seeber D.A. (ZsK B 7.). P.Rouquette krónikái a korszakforduló megértéséhez segítenek (ZsK B 13.).

II.

A HIT KÉRDÉSEI

Zsinati Könyvészetünk felsorolásából (F 82) itt Garrone bíboros művét emeljük ki: Que faut-il croire? (Desclée), valamint Dondéyne művét, azóta németül is megjelent: Weltoffenheit im Glauben (Schwaben V.), továbbá az „Unser Glaube” c. ötkötetes népszerű rendszerezést (ZsK F 81 l.). Az új irodalomból vö. még Arnaud N.: Incarnation de la Foi; Moussé J.: Foi en Dieu, foi en l'homme (Ouvrières); Cerfaux P.: Jésus aux origines de la tradition (Desclée de Br.); Massard M.: Foi chrétienne, vérité de l'homme (Casterman). Új kiadásban jelent meg egy zsinat előtti kitűnő előadássorozat „Theologie heute” (Beck) katolikus-evangélikus német szakemberektől. Jelentősnek ígérkezik a Cerf kiadásában készülő 6000 szavas Dictionnaire de la Foi Chrétienne I-II. Tudományos érdeklődésűeknek: a teológia új problémáit tárgyaló 1967. évi torontói kongresszus anyagát a Fides és Cerf kiadók adták ki: La théologie du renouveau I-II. – Hitünk középpontja Jézus Krisztus. A ZsK F 83-4. alattiakhoz: az egyik legjobb modern életrajz, Daniel Rops művének (Jésus en son temps, Fayard – Jesus. Die Arche) megjelent rövidített kiadása németül: Das Leben Jesu Chr. (Patt-

loch); érdekes, de vitatott új mű: Bruckberger R.-L.: L'Histoire de Jésus-Christ (Grasset); új, kitűnő mű: Manaranche A.: Je crois en Jésus-Christ aujourd'hui (Seuil); Qui est Jésus-Christ? (Collectif) Compte rendu, C.C.I.F. (Desclée Br.).

A hit nehézségeivel kapcsolatban a mai világban. Még ma is nélkülözhetetlen a német pasztorálteológusok gyűjteményes műve Reuss J.M. szerk.: Glauben heute (M.-Grünwald); újabb Schlösser F.: Den Glauben wagen (ZsK F 80 l.). Idén jelennek meg: „La Foi aujourd'hui” (A „La Table Ronde” ankétje 6 ország teológusaival, Ed. S.E.P.A.L.); Thurian M.: La Foi en crise (Ed.Pr.de Taizé), a szerző neve a legjobb ajánlás; érdekes a „Verse et Controverse” 5.sz., Bagot J.-P. - Debray P.: Les jeunes et Dieu; tanúságtétel Toinet P.: A la recherche de la foi perdue (Beauchesnee) és a most németül is megjelent Barreau: Der Glaube eines Heiden (Styria, ZsK F 83 l.). Vö. még: Fuchs K.: Glauben, aber wie? (M.-Grünwald); A. Brien: Le cheminement de la foi (Seuil) – Ist Christus von heute? Mündiger Glaube in einer modernen Welt (Pfeiffer). Magasszínvonalú ankét: Le doute et la foi (Recherches et Débats 61 Desclée Br.). A tudomány és hit kapcsolataira vö. Dubarle D.: Approches d'une théologie de la science (Cerf). Egy mérnöki munkaközösség gyakorlati fogalmazásai, szakteológusok írányításával: Dieu a parlé aux hommes (Fayard).

Végül három kitűnő új mű. Mouroux J. újabb összegyűjtött tanulmányai: A travers le monde de la foi (Cerf); Ratzinger J.: Einführung in das Christentum. Vorlesungen über das Apost. Glaubensbekenntnis (Kösel), kiérett, mély és higgadt írás. C. Dillenschneider: Le dynamisme de notre foi (Alsatia), a hívő személyes kapcsolatáról Krisztussal és egyházával – világos, könnyen érthető, igen hasznos írás.

III.

EGYHÁZ

Itt a ZsK D 3 és 16 alatti kommentáira utalunk, főleg a Congar és Barauna szerkesztette kötetekre, szélesebb köröknek a mindkét helyen található Sandfuchs-zsebkönyvekre. Az egyházfogalom alakulására alapvető Ménard kitűnő műve (ZsK F 79 l.), mint szintézis Bea bíboros könyve: *Die Kirche und die Menschheit* (Herder). A legújabb irodalomban M.-J. Le Guillou: *Le Visage du Réssuscité* (Ed. Ouvrières, Coll. „Concile et Masses”) gyönyörű szintézis. – A szegény és szolgáló egyház eszméjéhez a ZsK F 86 lapján találhatók Mgr. Ancel és P. Congar művét emeljük ki; sajtó alatt van Bea bíboros műve: *Zum Dienen gerufen* (Kyrios).

Az Egyháznak, mint Isten népének közösségi jellegére, a közös felelősségvállalásra, s általában közösségi szempontjaira: Suenens bíboros lapjainkon ismételten idézett művén kívül: Hesse E. - Erharder H. Hrsg.: *Koinonia – Kirche und Brüderlichkeit* (ZsK F 80 l.); Exeler A. Hrsg.: *Die neue Gemeinde* (M.-Grünwald, Filthaut- emlékkönyv) értékes gyűjtemény. Az új városi lelkipásztorkodásra jelentős mű: F. Houtart - J. Remy, *Milieu urbain et communauté chrétienne* (Mame).

Különösen kiemeljük P. Congar újonnan zsebkönyvben kiadott műveit: *Vaste monde, ma paroisse* (Foi Vivante 27); *Esquisses du Mystère de l'Église*; (u.o. 18) s az új: *Cette Église que j'aime* (u.o. 70); továbbá P. de Lubac szintén zsebkönyvben megjelent művét: *Méditations sur l'Église* (Foi V. 60).

Az Egyház és Világ vonatkozásában a ZsK F 86/87 lapjain közöltekhez még kiemelendők J. B. Metz művei: *Zur Theologie der Welt; Weltverständnis im Glauben* (M.-Grünwald). Vö. még Filthaut Th.: *Politische Erziehung aus dem Glauben*,

Hörl R.: Die Politik und das Heil. Über die öffentliche Verantwortung des Christen (M.-Grünwald). Megjelent M.-D. Chenu művének (ld. ZsK F 86. l.) német fordítása: Volk Gottes in der Welt (Bonifacius, Paderborn). A viláért való felelősségvállalás szempontjaihoz Lebret P. és P. Suavet műveihez (ZsK F 87 l.) csatlakozik egy új, jelentős mű: Rabut O.: Valeur spirituelle du profane (Cerf) – Christsein als Weltverantwortung (M.-Grünwald). Most jelent meg a „Vivre le Concile” közérdekű kommentársoroztatban (ZsK D 5) a „Gaudium et Spes” kommentárja Mgr. Haubtmann – az okmány egyik szerkesztőjének – és munkatársai magyarázatával (Mame). A dialógusra vö. H. de Lubac: Athéisme et sens de l'homme (Cerf, Foi V. 67); M. Goldt: Foi au Christ et dialogues du chrétien (Desclée de Br.) Vö. még ZsK F 89-92 l.

Az Egyház mai helyzetére, problematikájára és a világhoz való viszonyára – újra kiemelve itt Bea és Suenens bíborosok, Le Guillou és Rabut fent említett műveit – kiemelendő három gyűjteményes mű: Lehner M. - Hasler A.B.: Neues Denken in der Kirche (Rex); a „Christentum im Spannungsfeld von Konfessionen, Gesellschaft und Staaten” (Herder) c. gyűjtemény (hollandból ford.); érdekesnek ígérkezik hat kiemelkedő teológus (Congar, Danielou, Metz, K. Rahner, Schillebeeckx, Schoonenberg) írása: Die Antwort der Theologen (Patmos, sajtó a.), továbbá a szabadság szellemének szempontjait érvényesítő kitűnő mű: Mons. De Smedt: Pour un climat de liberté. (Desclée de Br.; olaszul Ed. Paoline).

Végül, ahogy a holland egyház a sajtó révén csak egy töredékének sajnálatos túlkapásaiból, hanem főpásztorai révén eszmévilágában is forrásszerűleg megismerhető legyen, ime két mű: Bischof Bekkers: Unterwegs mit dem Volk Gottes (Butzon et Bercker); Kard. Alfrink: Kirche im Umbruch (Don Bosco).

IV.

TEKINTÉLY

Müller A. említett műve mellett (190 l.) vö. szerző tanulmányát a „Koinonia – Kirche u. Brüderlichkeit” (ZsK F 80) c. kötetben, továbbá: Todd J.M.Hrsg.: Probleme der Autorität (Patmos); Ziegler J.G.: Vom Gesetz zum Gewissen (Herder, Quaest. Disp. 39.). Ducos M.: Les Relations humaines dans l'Église (Fleurus) – Human Relations in der Kirche. Zur Praxis einer kirchlichen Autorität (Wiener Dom-V.). Érdekes kísérlet az ipari társadalom életéből vett analógiák alkalmazására. Új: J. Mc Kenzie: Autorität in der Kirche (Schöningh, angolból fordítás) – Egyéb irodalmat ld. Sacramentum Mundi I. Autoritát.

V.

IGAZSÁGFOGALOM

M. tanulmányában az igazságfogalom kapcsán mondottakhoz – kétségkívül ez a legkényesebb pont – vö. Schnackenburg R.: Von der Wahrheit die frei macht. Gottes in der Bibel geoffenbarte und präsente Wahrheit (A. Pustet); tanulságosak Kasper W. művei (ld. ZsK 86 l.); vö. még Mysterium Salutis I. (különösen a 159, 497, 622, 727, és 905. lapjain kezdődő tanulmányokat). Vö. még W. Kasper és L. Scheffczyk tanulmányát az „Alte Fragen – Neue Antworten? Neue Fragen – Alte Antworten?” (Echter) c. gyűjteményben (magyar fordítása előkészületben). Érdekesnek ígérkezik: Muschalek G.: Glaubensgewissheit in Freiheit (Quaest. Disp. 40, sajtó a.). – A tudományos érdeklődésűeket Gadamer H.: Wahrheit u. Methode (Tübingen) c. ismert műre utaljuk.

VI.

KERESZTÉNY ERKÖLCS

M. tanulmányán kívül több szerző hangsúlyozza, akárcsak a zsinati aula számos felszólalója, a régi jogi és kazuisztikus erkölcsszemlélet csődjét; elsősorban a biblikus szempontokat hangsúlyozva – folytatva Tillmann Fr. és Häring B. vonalát –, ehhez járulnak az antropológiai, lélektani szempontok. A Zsinati Könyvészetben felsorolt művek (F 85) közül kiemeljük Häring B. több nyelven megjelent, és Fuchs J. (azóta Desclée-nél franciául is megjelent) művét. Kitűnő mű a zsinat előtt megjelent: Liégé A.: *Vivre en chrétien* (Fayard), ami átdolgozott kiadása a németül „Das Abenteuer der Heiligkeit” c. műnek (M.-Grünwald), tömör morális és aszkétika.

Az újabbak közül kiemelendő: Häring B.: *Liebe ist mehr als Gebot. Lebenserneuerung aus dem Geiste der Bergpredigt* (E. Wewel); Monden L.: *Sünde, Freiheit u. Gewissen* (O. Müller, hollandból fordítva); Gründel J.-Neuhäusler A. etc: *Gewissen u. Gewissensbildung* (L. Auer, Donauwörth); Böckle F.: *Grundbegriffe der Moral* (Pattloch) és Müller tanulmányát a „Die neue Gemeinde” c. gyűjteményben (M.-Grünwald). – Új, néhány fontosabb tárgyat felölelő népszerű írás: Larere Ph.: *Les grandes options de la vie* (Centurion).

Néhány jelentősebb újabb mű. Gründel J.: *Wandelbares u. Unwandelbares in der Moraltheologie* (Patmos); Grelot P.: *Reflexions sur le problème du péché originel* (Casterman); értékesnek ígérkezik L. Locht műve: *L'Évangile de la liberté, a legalizmus felszámolása az Evangélium szellemében* (Cerf); végül K. Hörmann bécsi morálisprofesszor kézikönyve: *Lexikon der christlichen Moral* (Tyrolia).

Időszerről témák a morális területén: a. Szegénység és szolgálat szelleme. Vö. ZsK F 86 és Bea bíboros új művét (ld. III) – b. Házass-erkölcs, ld. VIII. – c. Erőszaknélküliség és béke. Vö. ZsK F 88/9, és három értékes új mű: La violence dans le monde actuel (Collectif, Desclée de Br.); Schutz R.: Violence des pacifiques (Pr. Taizé); Goss-Mayr H.: Die Macht der Gewaltlosen. Der Christ u. d. Revolution am Beispiel Brasiliens (Styria).

Az evangéliumi szellemű erkölcsi szemléletre jellemzőek a közösségi munkában kidolgozott ún. „lelkiismeretvizsgálatok”. Így a párizsi St. Séverin papi munkaközösségé: Így is vizsgál meg lelkiismeretted! (Lelkip. Lev. 1., kiadásunkban); e párodalas füzetke az alapvető magatartásra mutat rá. Sokkal behatóbb, és e műfajban párját ritkító mű a P. Lebret munkaközösségei által összeállított család- és hivatásetikai iránytű, – igazi kereszténységünk tesztkérdései: Lebret L.-J. – Suavet Th.: Rajeunir l'examen de conscience (Ouvrières) – Testfragen an uns Christen (Styria); magyar kiadása előkészületben.

Az antropológiai és pszichológiai szempontokhoz néhány népszerű munkára utalunk még. Bergmann H.: Auf dem Wege zur Persönlichkeit (Lahn); Manaranche A.: L'Homme dans son univers (Ouvrières); Chauchard P. több műve: L'Homme normal (Ouvrières) – Im Spannungsfeld von Geist u. Leib (Lahn); Biologie et Morale (Mame) – Wie frei ist der Mensch? (Patmos); Morale du cerveau (Flammarion) – Christentum u. Menschenhirn (Herold); Viatte G.: Morale et Biopsychologie (Casterman).

VII.

PEDAGÓGIA

M. tanulmányában a nemiség új szemléletéről szól (69. l.) s ez indokolja az új szexualpedagógiai irodalom áttekintését. Mivel a szexualpedagógiának a nevelés egész rendszerébe kell szervesen beleilleszkednie, először két átfogó pedagógiai művet említettünk: J. A. Hardegger Hrsg.: *Handbuch der Elternbildung* (Benziger, szakembereknek); H. Joubrel - P. Bertrand: *Dictionnaire d'éducation familiale* (Privat, szülőknek). Szintén szülőkhez szól Dr. M. David: *L'enfant de 0 à 2 ans. Vie affective, problèmes familiaux* (Privat); u. a.: *L'enfant de 2 à 6 ans. Vie affective...* (u. o.); Dr. P. Galimard: *L'enfant de 6 à 11 ans. Vie affective...* (u. o.). – Még néhány népszerű könyv a családi nevelés egészéről. A. Ja douille: *Devenir quelqu'un* (Ed. Universitaires) – *Ins Leben führen* (Arena); K. Bauer - Debois: *Speziell für Väter* (Veritas, Linz) és *Keine Phrasen, bitte!* (u. o.), évtizedes gyakorlati, tanácsadói tapasztalatú pszichológus és pedagógus írásai. Kisgyermekkeresztény családi neveléséről ír H. Laible, „Az első évek” címen sajtó alatt kiadásunkban. Nagyobb gyermekeket, fejlett hitű környezetben tart szem előtt A. Becker: *Kinder fragen nach Gott* (M. -Grünwald).

Kifejezetten szexualpedagógiai művek: Alapvető munka J. M. Reuss: *Geschlechtlichkeit und Liebe* (M. -Grünwald, 3. kiad.) A. Auer - G. Teichtweier - H. u. B. Strätling: *Der Mensch u. seine Geschlechtlichkeit* (Echter, szakemberek kitűnő előadássorozata 1967-ben); K. Rahner - A. Görres: *Der Leib und das Heil*, és W. Bokler - H. Fleckenstein: *Die sexualpädagogische Richtlinien* (M. -Grünwald). Terjedelmesebb, nagyobb igényű mű: Fr. Leist: *Liebe u. Geschlecht* (21 kiadást ért el, Manz V.), rövidebb, népszerű könyve: *Liebe,*

Geschlecht, Ehe. Christliche Missverständnisse -- Deutung und Überwindung (Rex); az itt vázolt felfogás pedagógiai alkalmazása: M. Leist: Neue Wege der geschlechtl. Erziehung (Rex). Sokan Leist könyveinél jobban ajánlják E. Ell: Grundlagen der Erziehung zur Partnerschaft und Ehe (Lahn) c. művét; vö. E. Ell - H. Klomps: Jugend vor der Ehe (Lahn). Jó füzet: M. Leist - E. Ell: Kind, Geschlecht, Liebe (Elternsprechstunde sorozat 3., Verlag Psychol. Sprechstunde, München); kisgyermek kezébe adható képes album: Dr. P. Odenwald, Der wunderbare Lauf des Lebens (Butzon et Bercker); egyszerűbb rövidebb, elsősztyályos gyermekeknek kézbeadható képeskönyv: Groh-Nagl / Liebisch / Schwarzer: Wo kommt es eigentlich her? (Veritas, Linz). Orvospedagógus szülőkhöz a felvilágosításról: Groh-Nagl B., Der Weg zum Du (Veritas, Linz); végül ügyes felvilágosítókönyv Seelman K.: Woher kommen die kl. Buben u. Mädchen? (J. Reinhardt), magyar fordítása (Brencsán J.): Gólya hozza... (Medicina Kiadó).

A francia irodalomban nagyigényű, tudományos gyűjtemény: Sexualité Humaine (Centre d'Études Laennec, Lethielleux), népszerűbb írás J. Mac Avoy: Mari et femme (Centurion), M. et J. Natanson: Sexualité et education (Ouvrières). Kellő ítélettel bírók számára pszichológiai -- nem teológiai -- szempontból ajánlják M. Oraison két művét: Le mystère humain de la sexualité (Seuil), Être avec... La relation à autrui (Centurion). Sachuc L.: A la découverte de l'Autre. Problèmes de l'adolescence (Bloud et Gay, pszichológus-biológus-teológus írása); Guillope J. et S.: Premiers pas vers l'amour (SPER), gyermekek és serdülők házasságra neveléséről. Serdülőknek szánt füzetek: C. Pereira: Őszinte beszéd fiúkkal; Anne-Marie: Őszinte beszéd leányokkal (kiadásunkban); és az e füzetekben jelzett M. Quoist serdülő-naplók (Aimer... Donner...).

VIII.

HÁZASSÁG, CSALÁD

A család új fejlődéséről kitűnő munka J. Leclercq: *Vers une famille nouvelle* ? (Ed. Universitaires); *Familie im Umbruch*. Ehe und Familie im Strukturwandel unserer Gesellschaft (Rex).

A házasság egészét tekintő, ugyan nem legújabb, de ma is tekintélyes standard-workjaira (Th. Bovet: *Ehekunde I-II.*, ennek rövid zsebkönyvszerű kivonata: *Die Ehe*. Das geheimniss ist gross, Katzmann, 400.000!; Fr. E. v. Gagern: *Eheliche Partnerschaft*, Manz) épp csak utalva a legújabbakat emeljük ki. A kérdés egészét átfogó, teológiaiilag is legjobb mű: J. -E. Kerns *The Theology of Marriage* (Sheed and Ward) -- *Les chrétiens, le mariage et la sexualité* (Cerf). Magasigényű filozófiai mű: G. Scherer: *Ehe im Horizont des Seins* (H. Driewer). Értékes tanulmányok találhatók a már idézett „*Handbuch der Elternbildung*”-ban, a házasság teológiájáról A. Müller ír (I. 307-19); idevonatkozólag vö. Kasper W. tanulmányát a házasság szentségi jellegéről (*Die neue Gemeinde* 110-135, ld. III.). A házassági lelkiségre ld. X.

Pszichológusok jó rövid feldolgozásai a személyi életközösség aspektusából: Drs. M. et G. Abiven: *Vivre a deux* (Centurion) -- *Leben zu zweit* (Rex); Fr. v. Gagern: *Das neue Gesicht der Ehe* (Rex). Különböző szakemberek (orvos, szociológus, morálteológus stb.) hollandból fordított gyűjteménye: F. J. Heggen - J. C. Merlet: *Gemeinschaft in Liebe*. Ehe in neuer Sicht (Butzon et Bercker). A lekipásztor és szociológus szempontjait egye-
síti J. Leclercq: *Aujourd'hui mariage d'amour...* ? (Lethiel-leux). A protestáns, ortodox, katolikus álláspontot (szerzők sorrendje!) tárgyaló mű: G. Crespy - P. Evdokimov - Ch. Duquoc: *Le mariage* (Mame).

A keresztény házasság erkölcstanával foglalkozó két legújabb mű: J. Gibley etc., *Aux sources de la morale conjugale* (Duculot-Lethielleux) kitűnő szakemberek munkája; sajtó alatt P. de Loch - a belgiumi családmozgalmi központ 20 éve lelkiigazgatója - műve, *La morale conjugale en recherche* (Casterman). Régibb, kizárólag az időszaki megtartóztatást figyelembe vevő szolid mű Dr. J. Ghoo's: *Partner fürs Leben. Die christliche Ehemoral* (Rex, hollandból ford.). Egyébként vö. IX.

Jegyesoktatáshoz a „Házasság, vallás, gyermekáldás” c. füzetünkben említettek közül kiemeljük a *Fêtes et Saison* füzeteit, azóta önálló albumba kötve: „*Amour, mariage et famille*”; és Pierre, valamint Souvenance köteteit, utóbbi magyarul *Légy boldog feleség!* c. kiadásunkban. Vö. még Bovet, Gagn, Abiven, *Ell házassági könyveit* (ld. VII.).

IX.

SZÜLETÉSSZABÁLYOZÁS

A zsinati idők irodalmából: Dr. et Mme Ch. Rendu etc.: *Problèmes de la fécondité* (Coll. du C. L. E. R., Mappus); J.-M. Ray: *Amour, sexualité, régulation des naissances* (Ouvrières, népszerű); Th. Roberts: *Contraception and holiness* (Herder and Herder) — *Empfängnisverhütung in der christlichen Ehe* (M.-Grünwald; érdekes, helyenként vitatható gyűjtemény).

Zsinat utáni irodalom: J.-M. Reuss: *Verantwortliche Elternschaft* (M.-Grünwald, jelentős tanulmányok); J. David: *Neue Aspekte in der kirchlichen Ehelehre* (Theol. Brennpunkte 6/7, Kaffke), franciául Desclée, olaszul az Ed. Paoline kiadásában. A kérdés fejlődését részletesen tárgyalja, újabb fejlődési irányokra mutat rá és bő szakirodalmat ad. Igen röviden foglalja össze a kérdés fejlődését Fr. Böckle: *Handb. d. Elternbildung* I. 473-

92; a *Gaudium et Spes* tanítását kitűnően foglalja össze A. Auer Sandfuchs W. népszerű kommentárjában (Arena TB 120,88-103).

A tudományos munka szempontjából, sőt a kényes lelkipásztori problémák megoldásához is hasznos ismerni a legújabb idevonatkozó irodalmat. A születésszabályozással foglalkozó pápai bizottság anyagát franciául J.-M. Paupert (Seuil) adta ki, németül pedig Fr. v. Gagern (Rex). – Biblikus szempontok: Dubarle A.-M.: *Amour et Fécondité dans la Bible* (Ed. Privat). Morálteológiai szempontok: Jansens L.: *Mariage et Fécondité. De Casti Connubii ad Gaudium et Spes* (Gembloux-Lethielleux); Martelet G.: *Amour conjugal et renouveau conciliaire* (Mappus) a hagyományos felfogást képviseli. Orvosok, pszichológusok kollektív műve: *Amour et contraception* (Privat). Sajtó a. B. Häring: Brennpunkt Ehe (Th. Brennpunkte, Kaffke).

A *HUMANAE VITAE* enciklika megjelenésekor könyvünk sajtó alatt volt. A legfőbb egyházi tanítóhivatalnak kijáró tisztelettel és engedelmességgel fogadjuk a Szentatya körlevelét, amelyet az emberi élet védelmében adott ki. A hivatalos magyarázat „nem tévedhetetlen és nem visszavonhatatlan” tanításnak minősítette, ami senkit sem jogosít fel arra, hogy eltérő tanokat hirdessen, de megengedi a szűk körben folyó tudományos teológiai kutatást. Ezért nem láttunk okot a már összeállított könyvészet elhagyására, annál kevésbé, mert a lelkipásztor, mint a körlevél is hangsúlyozza, ismételten köteles nehéz helyzetben tanácsot adni. – Az enciklika eddig ismert kiadásai közül a legjobb franciául a Centurion, németül a Johannes Verlag (Leutersdorf a. Rh.) kiadásában jelent meg, ez közli a pápa júl. 31-i magyarázatát és a német püspöki kar lelkipásztori utasításait is. A francia püspöki kar magyarázata: Inform. Cath. Int. 325.sz. 33-6 l. – Magyar szöveg: Vigilia, 1968. november.

Tanulságos közvéleménykutatás 3000 foyers parlent... Une enquete de „Clair Foyer”... par P. et M. Lambert (Ouvrières) és Novak M.: Eheliche Praxis, kirchliche Lehre (Grünewald).

A születésszabályozás módszerét illetőleg kizárólag az időszaki megtartóztatás irodalma jön tekintetbe Ennek elvi megítélését és irodalmát ld. Häring B.: Házasság, vallás, gyermekáldás (Lelkipászt. lev. 2., kiadásunkban). A hőmérőzési eljárásra a legjobb Doct. S. Geller: La température guide de la femme (Ed. Juliard); Drs. B. et A. Vincent: La grande joie d'aimer (u.o.) – Ehefreude u. Kinderzahl (Räber); a német irodalomban a legjobb Dr. J. Rötzer: Kinderzahl u. Liebeshe (Herder).

Lelkipásztoroknak a gyóntatószéki gyakorlathoz hasznos mű: Leclercq J.: Le prêtre et les époux (Ed. Familials) – Die Eheprobleme in der Beichte (Rex).

X.

LELKISÉG

M. tanulmányában a mai keresztény jámborsággal kapcsolatban írottakhoz az alábbiakban adunk új lelkiismereti irodalmat, részint szövegeket (imádságos és elmélkedési könyveket) részint elméleti munkákat.

Tájékoztatásul talán nem érdektelen a főbb, jellegzetesebb vonásokra, mozzanatokra rámutatni: 1. A természetes és természetfölötti világnak szorosabb egységben látása. (Itt kétségkívül mutatkozik Teilhard hatása.) 2. Ezzel együttjár a természetes alapoknak, az embernek, a világnak erősebb igénylése. (XXIII. János!) Az inkarnáció erősebb hangsúlyozása a transzcendencia azelőtti erősebb hangsúlyozása után; ez dialektikus szemléletben tekintendő, átmenetként a Lombarditól is, Suhardtól is hangoztatott szintézis felé (keresztény humanizmus).

3. Tudatosabb Krisztus-középpontiság az Efezusi és Kolosszei levél jegyében, Krisztus „Alfa és Omega”, „kozmosz Krisztus”.

4. A felebaráti szeretet erősebb hangsúlyozása a testvérért, a világért való erősebb felelősségtudat. A múlt „nagy botrányára” (XI. Pius) való tekintettel, dialektikus szemléletben itt sem kell tartanunk a túlhangsúlyozástól. 5. A tanúságtétel erősebb értékelése és hangsúlyozása a külső hitmegvallással szemben.

6. Személyesebb jellegű hit és jámborság: egzisztenciális begyökerezettség, teljesebb odaadottság Istennek Krisztusban a Szentlélek által; magatartások és tudatos beállítottság a figyelem előterében – köteleességek teljesítése és bűnök elkerülése helyett; a belső szándék döntőbb súllyal való értékelése; a formalizmustól és a külsőséges jogi szempontoktól való elfordulás.

7. Tudatos törekvés sajátos „laikus-lelkiségre” (u. i. a laikusnak nem való a „miniatűr-szerzetesi” lelkiéleti forma, amint-hogy a világban élő laikusok lelkipásztori szolgálatát végző egyházmegyei papságnak sem a „félíg-szerzetesi” lelkiéleti forma.) Ennek a laikus lelkiségnek fontos elemei: A hivatási életben tudatos együttműködés a teremtető és megváltó Istennel. A házasságban Isten a hitvesek szövetségében a „hatalmas Harmadik, de első helyen”; a család: „Ecclesiola”, egyház kicsinyben.

8. E laikus lelkiség vonásai: a. A hétköznapi, hivatási és családi élet gondjai, problémái, témái járják át az imádság világát. b. Az aszkézis kifejezetten eszköz jellegű, nem öncélú, természetesen adódik a Krisztus-követésből. c. Választott önmegtagadási gyakorlatok helyett az élet hozta, hivatással és családdal járó, közösségi életből adódó, vagy csapásokban jelentkező kereszt türelmes viselése. d. Községi, liturgikus vallásosság.

9. Mindez természetesen semmit sem változtat a kontemplatív életet élő szerzetesek évezredek áhítat-stílusán, sem annak a laikusok részéről való nagyraértékelésén; de inkább tekintik ma-

guk számára erőforrásnak, ünnepnapokon töltekezési lehetőségnek – semmint kópiázás tárgyának. (Az aktív szerzetek és világi intézmények lelkiségének komplex kérdésére nem térhetünk ki.)

10. A szerzetesi és laikus lelkiségi forma között helyezkedik el – a világban élő és a világi hívek üdvét szolgáló – világi, helyesebben egyházmegyei papok jámborsági stílusa, akiket hivatásuk kötelez a példaszerű Krisztus-követésre.

Az Isten- és emberszeretetet egységben érző, a felebaráti szeretetet és evilági felelősségvállalást erősen hangsúlyozó imád-
ságos és elmélkedő könyvek úttörője P. Le Bret L.-J.: *Action marche vers Dieu* (Livre de Vie 74.), *Appels au Seigneur* (Foi Vivante 43.), sajnos német kiadásuk (Alsatia) kifogyott; *Dimensions de la charité* (Ouvrières) – *Das wunderbare Geheimniss der Liebe* (Styria). Népszerűségben túlszárnyalta tanítványa Quoist M.: *Prières* (Ouvrières) c. imakönyvével (Eddig 11 nyelvre fordították, francia és német kiadásai – „Herr, da bin ich”, Styria – meghaladják a negyedmilliós példányszámot; „Itt vagyok, Uram!” címen 1969 nyarára jelenik meg, Ahogy Lehet kiadásában). Mai életérzést tükröző imakönyvek még: Oosterhuis H. imakönyve: *Ganz nahe ist dein Wort* (Herder, hollandból fordítás, franciául Desclée, olaszul Cittadella kiadása); G. de Vet: *Christus ist auf allen Strassen* (Manz, hollandból fordítás, kifejező fényképekkel). Végül nem maradhat itt említés nélkül két szép, régi mű: Merton Th., *Keiner ist eine Insel* (Benziger, angolból ford., francia kiadása; Seuil); R. Follerau, *Si le Christ demain frappe à votre porte* (Flammarion) – *Wenn Christus morgen an deine Türe klopfte...* (Herder).

A világ felé forduló lelkiségre jellemzők még: P. Teilhard de Chardin: *Benne élünk* (Ahogy Lehet); Le Bret és Suavet műveit ld. ZsK F 87; Rahner K.: *Glaube, der die Erde liebt*

(Herder B. 266); P.-É. Roy: *L'engagement chrétien* (Fides); Rabut szép művét ld. III.; Boros L.: *Im Menschen Gott begegnen* (M.-Grünewald). A testvérben Krisztust meglátó, tevékeny lelkeség könyvei: Lubich Ch.: *Bis wir alle eins sein werden; Sie warten auf Gott* (gyűjtemény).

Mivel a mai ember legszívesebben közvetlenül a Szentírást olvassa, itt egyebek mellőzésével csak egy kiemelkedő biblikus-liturgikus elmélkedő könyvre utalunk: Grossouw - Karrer: *Das geistliche Leben* (ZsK A 29), továbbá a „Geistliche Schriftlesung” sorozatra (Patmos).

Papok és az evangéliumi tanácsok világában élők számára szép elmélkedő és imádságos könyveket írt G. Courtois, egyike a legtermékenyebb francia aszketikus íróknak. Papi elmélkedő-könyvét ld. a Papság c. részben; eucharisztikus elmélkedésre alkalmas könyve: *Coeur au coeur avec Jésus I-V.* (Fleurus) – *Das Gespräch mit Christus* (Cura V., Wien); R. Gräff: *Mit Christus auf Du und Du. Biblische Lesung als Weg zum persönl. Gebet* (Arena TB 124). Papok, szerzetesek, világiak kedvelt elmélkedése J. Rosche: *Leben in Gottes Hand* (Tyrolia), magyarul az „Imádság és Élet” c. gyűjteményben (Carinthia, Klagenfurt).

Az imádságról ugyane gyűjteményben K. Rahner „Worte ins Schweigen” c. mély írásának fordítása. Főként házasságban élők számára írta H. Caffarel: *Lettres sur la prière* (Ed. Feu Nouveau) – *Briefe über das Beten* (M.-Grünewald) c. gyakorlatias, szép könyvét; ugyancsak őtől „Cahiers sur l'oraison” (Serie Initiation) füzetsorozat (u.o.); R. Voillaume: *Prier pour vivre* (Cerf, Foi Vivante 29) és B. Bro műve (ZsK F 84.1.)

A lelkeségi irodalomban külön helyet foglalnak el Charles de Foucauld írásai s a szellemiségéből sarjadt „Jézus kis testvérei” – „a XX.sz. franciskánus mozgalmának” – lelkeségi irodalma. Foucauld atyára vonatkozólag vö. J.-F. Six életrajzát:

La Vie de Charles de Foucauld (Seuil, Livre de Vie 33/34) – németül Herder Bücherei 252. kötet, mindkettőben részletes irodalommal. Foucauld atya lelkiségét tükröző szép írás – századunk egyik legszebb lelki könyvének mondják – Voillaume R.: *Au coeur des Masses* (Cerf) – *Mitten in der Welt* (Herder), magyarul 1969 elején jelenik meg „Emberek között” címen Jugoszláviában (Rendelés: Forum, Novi Sad).

Az evangéliumi tanácsok világából még néhány szép könyv. R. Voillaume: *A la suite de Jésus* (Cerf, Foi Viv. 2); B. -M. Chevignard: *La doctrine spirituelle de l'Évangile* (Cerf, Foi Viv. 4); értékes tanulmányok még az 1968. évi Montréal-i kongresszus anyagában: *La religieuse dans la cité* (Fides).

A lelkiélettről többé-kevésbé rendszeresen tárgyaló, korszerű aszkétikák közül megemlítendő: Y. Montcheuil: *Problèmes de vie spirituelle* (Livre de Vie 79/80) – *Zeugnis für die Wahrheit* (M. -Grünewald); Liegé említett műve (ld. VI); Oger H.: *Spiritualité pour notre temps* (Spes); Besnard A. -M.: *Ces chrétiens que nous devenons* (Cerf). Tudományos érdeklődésűeknek a P. Wulf-émlékkönyvet ajánljuk (*Strukturen christlicher Existenz, Echter V.*). – Végül ezzel ellentétben általános érdeklődésűeknek egy újonnan megjelent, és a lelkiségről a mai emberhez szóló szép, könnyen olvasható könyv: M. Thurian, *L'Homme moderne et la vie spirituelle* (L'EPI – P. de Taizé).

Az újonnan felfedezett hitvesi lelkiségnek – korunk egyik legbiztatóbb tünete – gazdag irodalmából H. Caffarel és A. M. Carré mély és igényes könyvei mellett (ld. „Házasság, vallás, gyermekáldás”) kiemeljük P. D'Heilly szép és általános érdeklődést keltő házastársi lelkigyakorlatait: *Amour et Sacrement* (Mappus) és két hitvesi tanúságtételt: *Heylem, Il n'y a qu'un amour* (Ed. Feu Nouveau); *Ancelle: Mystère du couple* (Ouvrières) – ...bis sich der Einklang ergibt (Styria).

XI.

IGEHIRDETÉS

Léger bíborosnak az igehirdetésre vonatkozó fejtegetéseivel kapcsolatban utalunk néhány fontos munkára: az igehirdetés gyakorlatához kitűnő mű Michonneau G. - Varillon F.: *Propos sur la prédication* (Cerf) – *Die ungenützte Chance* (Schwabbenverl.) vö. még Gritti J.: *Prêcher aux hommes de notre temps* (Desclée); Murphy - O'Connor: *Neubelebung der Predigt. Die Predigt bei Paulus* (Rex). Utalunk itt még a hitűnket korszerűen bemutató szerzőkre, mint Barreau. Evelyn és Quoist (vö. ZsK F 85 l.), és A. Liégé kitűnő prédikációira: *Jeune homme lève toi* (Cerf) – *Der glaubhafte Christ* (Herder); M. Guéry: újonnan megjelent friss, „mellbevágó” írása: *Chrétien de plein vent* (Ouvrières; prédikációhoz jó használható). Igen tanulságosak a Fêtes et Saisons pompásan illusztrált füzetek (Cerf). A legjobbak csoportosan albumba kötve kaphatók, így: *Foi vivante...* (J. Loew); *Jésus Christ; Visages de L'Église, Chrétien parmi les hommes*. A felnőttek katekéziséhez szolgál a hasonlóan kitűnő *Collection Accueil*, eddig 15 száma jelent meg. (Szintén Cerf; ezek faliújságra is alkalmazhatók.)

Még pár új prédikációs segédkönyv: Müller-Felsenberg A.: *Sie verändern die Welt* (Fredebeul-Koenen); Betz O.: *Das Wagnis mit der Welt* (Pfeiffer), értékes portrék nagyjainkról; és Leitenberg I.: *Der Knabe mit den Broten*. (Öst. Bundesverl.)

A mai ember gondolkodásához alkalmazkodást illetőleg tanulságos: Dreissen J.: *Grundlinien heutiger Katechese* (Pfeiffer, hollandiai helyzet!); u. a.: *Diagnose u. Struktur des holländischen Katechismus* (Herder); sőt végső fokon tanulságos a módszerrel illetőleg a hollandiai katekizmus is, amely nem katekizmus, hanem mint francia kiadása nevezi: *Une introduction a la*

foi catholique (Desclée – Privat), függelékében a kifogásolt részekre vonatkozó római állásfoglalással), vagy mint a német címe mondja „Glaubensverkündigung für Erwachsene”. – Vö. még Tilmann Kl.: Staunen u. Erfahren als Wege zu Gott (Benziger), továbbá a német homiletikusok évkönyvét: „Verkündigen” (Stuttgart, Kath. Bibelwerk), eddig az 1967 évi 1.sz. ismeretes. Vö. még két új könyvet: Fuchs K., Glauben, aber wie? (M. – Grünewald); Betz O.: Die Zumutung des Glaubens (Pfeiffer).

Mivel a korszerű bemutatásnál nem kevésbé fontos prédikációnk biblikus jellege, itt elsősorban utalunk Grossouw nagyszerű elmélkedő könyvére (ZsK A 29), amelyhez foghatót Prohászka elmélkedései óta nem ismerünk, valamint a „Geistliche Schriftlesung” sorozat (Patmos) értékes köteteire. A biblia világába bevezető művek közül a legjobb Grelot P.: La Bible, Parole de Dieu (Desclée) – Einführung in das Verständnis der Hl. Schrift (Herder); kitűnő, rövid mű Chifflet Th. G.: Comprendre la Bible (Foi Vivante 12). Igen tanulságosak a La Bible et son message c. képes folyóirat (Cerf) füzetei. A Szentírás-magyarázat mai problémáira: Schlösser F.: Was bleibt vom Worte Gottes? (Lahn); Schreiner J.: Aspekte heutiger Exegese (Echter) – mindkettő jó, új és nem terjedelmes könyv. Végül hasznos forrást képviselnek a Biblia-Lexikonok: legjobbak Leon-Dufous (ZsK A 24) és 1°. Haag (Benziger, új kiadás). Jó indításokat ad Dreher B.: Biblisch predigen (Bibelwerk, Stuttgart). Th. Maertens liturgikus-biblikus kommentárjai ismeretesek (Herder). Új újszövetségi kommentár jelenik meg G. Schiwy gondozásában (Echter). Trilling W.: Vielfalt und Einheit im NT (Benziger) új, a szerző jó garancia.

Katechétáknak Filthaut kitűnő műve mellett (ZsK F 80) Colomb Jh.: Manuel catéchétique I-II. (Desclée) ajánlható. Néhány mű felnőttek katekéziséhez: La Foi: rencontre de Jésus-

Christ. (Centurion, a CNER: Centre National de l'Enseignement Religieux kiadásában); Puyo J.: Rencontre des fiancés. Réflexions pour une catéchèse d'adultes (Ed. Grain de Senevé, CNER). Gyermekcatekézishez irányelvek: Orientations pour l'enseignement des Tout-Petites et des Petites (CNER); Directoire de pastorale catéchétique (Centurion) – Katechetische Pastoral (Echter, „Klärung u. Wegweisung Bd. 5.). Les mots difficiles au catéchisme (Ouvrage collectif, CNER).

Katekizmusok 6 éves gyermekeknek: „Petit catéchisme. Pour une année d'initiation" (Le Grain de Senevé); fényképekkel, a liturgikus évhez igazodik. A németeknél a „Jesus, ich bin Dein" szép színes aacheni képes-katekizmus (Lubentius Verl.) a legjobb; Ausztriában a szintén színes „Wir kommen zu Jesus" (Veritas, Linz), ennek 2. fokozata: „Bereit für Jesus".

A következő fokozatokra a legújabb francia katekizmusok közül a legjobb: „Marche en ma présence" Cours moyen 1.; „Vous serez mon peuple" C. M. 2. (Adaptation pour enfants déjà initiés de milieu urbain non christianisé). Második helyen ajánlható: Qui es-tu Seigneur? C. M. 1., és u. a. C. M. 2. (Adapt. pour des situations pastorales diverses en milieu urbain et rural). Külön vezérkönyv a katechéták számára. Rendelés: Bureau Central du Catéchisme National. 28 rue d'Assas, Paris 6.

Elsőáldozásra előkészítő szép albumok. Brusselmans Ch.: A la Messe avec nous, és Recois la paix de Dieu (Mame); a németek közül a legszebb A. Exeler: Christus entgegen (Patmos).

XII.

PAPSÁG

Az egyre szaporodó irodalomból kiemelünk néhány megbízható munkát. A francia irodalomból közösségi kutató munka alap-

ján készült művek: Brunot A. etc.: Prêtres, pourquoi? Recherche des aumôniers du M.R.J.C. et du M.F.R. (Ouvrières); Mgr. Marty etc.: Prêtres, comment? Recherche... (u. o.). Érdekesek a „Fils de la Charité” papi munkaközösségnek igen gyakorlati, tapasztalatból fakadó írásai a párizsi Fleurus kiadó „Recherches Pastorales” 17., 19. és 20. kötetében. Biblikus mű: Grelot P.: Le Ministère de la Nouv. Alliance (Foi Vivante 37). R. Salaun – É. Marcus: Qu'est-ce qu'un prêtre? E munka a Mission de France szellemét képviselő komoly írás (Seuil). A jövőt vizsgáló írások közül a három legkiemelkedőbb, közismert szerzők művei: F. Connan – J.-Cl. Barreau: Demain, la paroisse (Seuil) – Die Pfarrei von Morgen (Rex); Denis H.: Le prêtre de demain (Casterman); Manaranche A.: Prêtres à la manière des apôtres pour les hommes de demain (Centurion).

A németnyelvű irodalomból a közfelfogás szerint messze kiemelkedik Griesl G.: Berufung und Lebensform des Priesters (Tyrolia); a jövő problematikáról: Antweiler A.: Der Priester heute und morgen (Aschendorf); a papi lelkiségre legmodernebb mű: Rahn K.: Knechte Christi (Herder). Szándékosan mellőzzük a merészebb, és inkább szubjektív tervezetéből fakadó tanulmányokat. Általános képet nyújt a különböző felfogásokról a luzerni kongresszus anyaga: Der Priester in einer säkularisierten Welt (ZsK F 80 l.).

Nem lehet eléggé ajánlani a zsinati okmányok minden papi vonatkozását közlő és kommentárral kísért pompás francia (s olasz fordításban is megjelent) gyűjteményt, (ld. ZsK C 54, D 15, 68 l.). A papi hivatásokkal kapcsolatban érdekes az 1967 évi Québec-i kongresszus anyaga, Card. Garrone etc.: La Vocation. Inquiétudes et recherches (Fides).

Mivel a papság lényegét illetőleg nem lehet változásról szó, a régebbi irodalomból ime néhány klasszikus mű: A. -M. Carré

Le vrai visage du prêtre (Cerf, konferenciabeszédek), németül Styria kiad. J.-M. Perrin: Le Mystère du prêtre (Aubier, Éd. Montaigne); Pfliegler M.: Priesterliche Existenz (Tyrolia); Courtois G.: Face au Seigneur (Fleurus) – Vor dem Angesicht des Herrn I-V. (Herder). Utóbbi mű rekollekciós elmélkedéseket tartalmaz; első, legjelentősebb kötete magyar nyelven előkészületben.

A „Sacerdotalis coelibatus” enciklika legjobb kiadásai: franciául Centurion (ZsK F 78 l.), németül Paulinus V., Trier kiadásában. A celibátus vitairódalmára nem térünk ki (vö. 118.l.). A kérdés tárgyalása a Szentatya kívánsága értelmében időszerűtlen de nem is vallana organikus látásmódra, ha elébe vágnánk a diakonátus bevezetése és a papnevelés reformja (szentelés előtti gyakorlóév stb.) nyomán adódó új fejlődésnek.

XIII.

LAIKUSOK

Leclercq professzor utalása kapcsán a világiak „újra felfedezéséről” kiemeljük Cardijn és Rétif – ZsK F 87 l. közölt – műveit. A nagykorú, érett kereszténységre nevelésről a legjobb mű: Liegé A.: Adultes dans le Christ (Le Pensée Cath.) – Mündig in Christus (Herder). Az általános papságról, papok és laikusok közös apostoli feladatáról vö. Carré A.-M.: Le sacerdoce des laics (Cerf) – Das Priestertum der Laien (Styria); u. a.: Prêtres et laics apôtres du J. Chr. (Cerf) – Wie mich der Vater gesandt hat (Styria); különösen pedig Loew J.: Comme s'il voyait l'invisible (Cerf) – Auf dein Wort hin (Styria) kiemelkedő. Laikusok és életszentség: Huber G.-M. Th.: Laics et saints? (J. Guitton ajánlásával, Beauchesne). A mai keresztény viszonyára a haladáshoz jellemző a montreáli 67-es Expo ügyes

zsebkönyve Duquoc Ch. - Audet J.-P.: *Demain l'homme* (Ed. du Chalet). Érdekes problematika M. Carrouges: *Le Laïcat: mythe et réalité* (Centurion) – Volk Gottes (Lahn); *Les Laïcs et la mission de l'Église*, J. Danielou szerk. (Centurion). Tudományos vonatkozásban ma is egyeduralkodó e témában P. Congar (*Jalons pour une théologie du laïcat*; és *Sacerdoce et laïcat devant leur tâches...*, Cerf). Vö. még III. és X.

XIV.

KONTROVERZ-IRODALOM

A zsinati vitairodalomnak kétségkívül két legnívósabb műve: Maritain J.: *Le Paysan de la Garonne* (Desclée de Br.) és H. U. v. Balthasar: *Wer ist ein Christ?* (Johannes V.); a nagy teológus, a zsinat egyik előkészítője e mély művénél már kevésbé jelentős, némileg kiélezett írása: *Cordula oder der Ernstfall* (u. o.). A nagy Maritain, a *Humanisme Integral* halhatatlan szerzője, a francia katolikus világ öreg szellemi mestere könyvét nagy vitairodalom követte. Vö. *Vigilia* 1967, 615-19, 689-93, és *Mérleg* 1967, 69-85, 104-07, 208-10; 1968, 104-06. Mivel a tomista filozófia és nem a biblikus teológia felől közelíti meg – érthetően – a kérdést, nem is jut el a lényegig. A művekre és D. v. Hildebrand érdemes filozófusnak sok igazságot, de nem tűrhető gyanúsításokat tartalmazó művére (*Das Trojanische Pferd in der Stadt Gottes*, Habbel) vö. K. Flasch ismertetését: *Christ in d. Gegenwart* 1968, 39.sz. és A. Stoecklin ismertetését: *Diakonia* 1968. 5.sz. 319-22 l. Mindkét oldal felé világosan mutat rá az elfajulásokra H. Wulf értékes tanulmánya: *Ideologien in der Kirche? Theologie d. Gegenw.* 1968, 136-56. Új J. Danielou rövid, éles, de a jogos törekvések és túlkapások között világosan különböztető írása: *Tests* (Beauchesne).

FRANZ KÖNIG

bíboros

A ZSINAT MÉRLEGE

Függelék: A II. Vatikáni Zsinat Könyvészete

OPUS MYSTICI CORPORIS, BÉCS, 1968. 96 l.

König bíboros előszavából:

Két évvel a zsinat után egyre jobban kitűnik annak jelentősége és fontossága. Így tehát ma is indokolt rövid áttekintést nyújtani a zsinat legfontosabb szándékairól s eszméiről... Ez a tanulmány elsősorban a papságot szolgálja: legalább ennyit minden hívőnek közvetítenünk kell a zsinat alapvető gondolataiból.

A kiadó könyvészetet csatolt függelékül: ez is a papság szolgálataira van szánva, hogy megkönnyítse a zsinat tanításának megismerését. Csak a zsinati szöveg beható tanulmányozása teszi lehetővé a megújodást a zsinat szellemében, és azt, hogy eljussunk ahhoz a háromirányú dialógushoz, amelyet VI. Pál pápa kíván tőlünk.

A TARTALOMBÓL

A zsinat világtörténelmi jelentősége – A zsinat és a nem-katolikus közvélemény – A közvélemény szerepe – A klasszicizmustól a történelmi tudat felé – Kitérés az elszigeteltségből – Az új egyháztudat – Az egyház új hitelessége – A zsinat utáni időszak jelentősége

A ZSINAT KÖNYVÉSZETE

A zsinat előkészítése – A zsinat lefolyása – Szövegkiadások – Kommentárok – Mérleg-irodalom – A zsinat utáni irodalom
